

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 64.

Onsdagen den 29 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt behandling konstitutionsutskottets memorial, nr 15, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr R ä f, som yttrade: Herr vice talman! Jag ber till att börja med få återtaga det yrkande jag gjorde i mitt föregående anförande, på samma gång som jag vidhåller det yttrande jag då hade.

Jag har blivit så mycket mer styrkt i riktigheten av detta som jag sedan hört, att herr statsministern icke kunde vederlägga det-samma på något ställe. Herr statsministern är visserligen icke nu närvarande i kammaren, men jag ber i alla fall att få säga hans excellens herr statsministern, att jag icke låter kommandera mig av något som helst parti till att yttra vare sig det ena eller det andra i riksdagen, men jag låter ej heller återhålla mig från att göra ett yttrande ens om det är en minister, som begär att jag skall göra det. Jag har kommit till riksdagen för att i avseende å övertygelse vara min egen trogen. Det protesterar jag bestämt emot, att jag skulle vara framförd vare sig av det ena eller det andra partiet att tala i denna fråga.

Vidare skall jag be att till protokollet få meddelat, att min ställning i avseende å dessa utrikesförhållanden inom utskottet har varit den, att jag verkligen icke önskade, att vi här skulle göra någon anmärkning i något avseende, varken i avseende å ullen, den Luxemburgska telegramaffären eller den fråga, som nu ligger före, liksom icke heller någon annan. Det var min personliga ställning, detta med hänsyn till det nuvarande tidsläget. Någon uppmaning i detta avseende hade herr statsministern således icke behövt giva mig. På den ståndpunkten stod jag ursprungligen. Nu vill jag emellertid säga, att det var vänsterpartierna i konstitutionsutskottet, som ovillkorligen framdrogo dessa anmärkningar beträffande ullen och Lux-

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

burgsaffären. När de började på att med nödvändighet framdriva dessa, tänkte jag som så, att då måste vi också gå fram på det sättet, synnerligast som vänstern förmenade, att de s anmärkningar i avseende å ullaffären och Luxburgsaffären skulle verka synnerligen välgörande beträffande våra utrikesangelägenheter.

Nu ber jag att vidare få erinra om, att när det är fråga om ministerstyrelse och den så mycket har kommit på tal i dag, så skulle det vara just med hänsyn till önskvärdheten att hålla ministerstyrelse borta som vänstern gjorde sina anmärkningar. Gång efter annan hörde vi i kammaren talet om ministerstyrelse. Men kan man säga detta beträffande de i vänsterns anmärkningar framförda spörsmålen, så kan man väl med mycket större berättigande säga det om de saker vi här andragit, nämligen i avseende å Finlandsfrågan och Ålandsaffären.

Nu säger herr statsministern, att i Finlandsfrågan allt är gjort i samråd med alla övriga ministrar och Konungen. Ja, hur vet jag det? Jo, herr statsministern har sagt det. Skall det bli tillräckligt hädanefter, att statsministern står upp i kammaren och säger detta och detta om en sak, och att sedan allt beträffande denna är väl beställt? Är det tillräckligt för riksdagens protokoll, att en minister, under vars handläggning ett ärende faller, uppstår och säger, att så och så är det? Nu menar någon, att jag misstror herr statsministern. Visst icke, men jag frågar, om det ur riksdagens synpunkt kan vara tillräckligt i detta avseende. Då får man i riksdagen ge sig in på den linjen att tro utan att se.

Betraktar man det svar, som kom från Finland, så kan man visst icke upptäcka någonting annat än att det varit en ganska allvarlig förhandling mellan finska regeringen och svenska regeringen. Nu säger man, att den gått på muntlig väg. Ja, men det heter dock i papperen, att statsministern talat å regeringens vägnar. Vem har befullmäktigat honom att tala i Finlandsfrågan å regeringens vägnar? Finns det protokoll på det? Nej, vi hava icke fått något sådant. Tänk bara, hur angelägen vänstern varit ända sedan jag kom in i riksdagen att i alla frågor, i synnerhet rörande utrikesangelägenheter, papperen skola ligga klara och blanka på bordet. Vad ha herrarna nu egentligen för klara och blanka papper att draga fram? Platt intet. Det är det hela. Det finns icke några protokoll förda i den sak jag vidrört, oaktat saken väcktes till liv, ända från de sista dagarna i januari och till den 5 mars. Fjorton dagar efter det anhållan om vapen kom in fick denna fråga ligga utan att något som helst protokoll fördes över densamma ända till den 5 mars.

Nu säger herr statsministern, att högern vill tala om ministerstyrelse, då man icke vet vad man önskat skola ha skett. Vi önska, det framgår ur de reservationer, som vi tala om, att protokoll skola föras i alla mål, som regeringen har att göra med. I avseende å utrikesangelägenheterna föras särskilda protokoll, som icke behöva vara lika offentliga som de allmänna protokollen. Då vänta vi, att vi skola ha sådana särskilda protokoll att granska i konstitutionsutskottet. Vad skall hela konstitutionsutskottets granskning tjäna

till, om vi icke få in de protokoll, som borde ha varit förda i de och de sakerna? Om regeringen säger: Vi föra inga protokoll i utrikesangelägenheter, så svarar jag: Då behöva vi icke granska utrikesangelägenheterna heller. Vad tjänar det då till, att konstitutionsutskottet sitter och granskar? Tag då bort alla utrikesangelägenheter från konstitutionsutskottets granskning. Tro herrarna, att det blir bättre på den vägen? Ja, det förtjänar tämligen starka uttryck allt detta, men det kan hända, att dessa saker komma att granskas ytterligare i afton av någon talare.

Man säger, att det i Ålandsfrågan var så brådslande, att man icke hann föra protokoll. Jag tror dock, att man i denna fråga hade haft tid — man hade, som jag sade, fjorton dagar på sig och mera från första början — att hålla regeringssammanträden och föra protokoll i saken. Vad veta vi nu beträffande vad som inträffat under tiden? Vi hava icke fått någonting i konstitutionsutskottet om saken mer än 5 mars-protokollet. Då frågar man: vad vill nu högern, som man kallas här, att den svenska regeringen skulle ha gjort? Jo, jag skall säga, vad jag anser, att den svenska regeringen skulle gjort, och det har jag för övrigt uttalat förut. Den skulle hava uppträtt utan sådant vankelmod, som den på snart sagt varanda punkt lagt i dagen ett vankelmod, som är otillåtligt redan i det privata livet och i privata affärer, och ännu mera, när det gäller så att säga att min grannes byggnad fattat eld i alla fyra hörnen. När det gäller, att en regering inkommit genom sitt ombud med en begäran, så skall den också få svar: nej eller ja. Ja, säger man, det hastade väl icke. Visst hastade det för ett land i det läge, vari Finland befann sig. När hastar det eljest?

Vidare vill jag säga, att i en sådan allvarlig situation, vari Finland och Sverige befunno sig i förhållande till varandra, hade man kunnat från Sveriges sida åtminstone visa litet välvilja, och icke endast i ord, utan även i handling. Jag håller alldeles bestämt före, att man hade kunnat tillåta ett successivt utförande av dessa 2,000 gevär, dessa 100,000 patroner och dessa 10 kulsprutor. Jag vet nog, vad som hänger tillsammans med detta, vad som ligger så att säga bakom kulisserna, och vad som kommit fram i konstitutionsutskottet så där man och man emellan. Men det anser jag mig icke berättigad att framdraga i kammaren. Jag väntade, att det skulle komma antydningar från något håll rörande den saken, och då skulle jag ha kastat mig över dessa antydningar. Nej, det var svaghet alltigenom, som lade hinder i vägen för utförande av dessa små vapenpartier, en svaghet, som för mig kändes mycket upprörande, då jag hörde antydningarna däruppe i konstitutionsutskottet.

Man frågar vad vi vilja, att man skulle hava gjort. För min ringa del — och jag talar icke, framskickad av något parti — anser jag, att det icke varit farligt för Sverige att den gången inträda med materiell hjälp till en grad, som varit något så när tillfredsställande för saken i fråga.

Nu säger man, att vapenförsäljningsförbudet, som regeringen utfärdade ungefär samtidigt, icke avsåg dessa vapen, som man för Fin-

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

lands räkning önskade inköpa. Därom skall jag icke yttra mig. Jag tror herr statsministern, och därmed jämnt. Men nog har det sett underligt ut i Finlands ögon, att dessa två saker inträffade alldeles precis samtidigt. Det måste ovillkorligen ha verkat beklämmande. Och jag kan icke förstå annat, än att det inom regeringen är så ställt, att den vänstra handen icke vet, vad den högra gör. I annat fall skulle man säkert ha kunnat reglera det litet bättre i detta avseende. Som sagt, intrycket blev icke fördelaktigt.

Då jag sålunda uttalar, att jag anser, att en materiell hjälp ingalunda hade varit farlig att lämna, så tror jag också, att man i närvarande stund måste inse, att om vi lämnat någonting sådant, så hade vi därmed ingalunda skadat oss själva, utan alldeles tvärtom. Vad inträffade i anledning av att ingen hjälp kunde erhållas? Jo, naturligtvis det, som man visste på förhand skulle inträffa, att finnarna måste vända sig åt annat håll, till Tyskland, för att få hjälp. Hade vi däremot sänt materiell hjälp, så hade det behövs bra liten insats, för att finnarna själva skulle reda upp saken. Vidare är att märka, att finnarna egentligen endast begärde att tillfälligt få låna några vapen och erbjödo sig att med detsamma beställa motsvarande partier i Bofors, så att där skulle tillverkas lika stora kvantiteter som de som finnarna behövde. Hade det varit någon fara i detta? Jag kan icke förstå, att vi därigenom skulle kommit i krigstillstånd med någon människa i världen. Men däremot skulle vi stått i vänskapligt förhållande på ett helt annat sätt till Finland, än vi göra det i närvarande stund. Jag säger därför icke, att vi stå i ett sådant förhållande, att det icke kan upprättas så småningom. Men helt säkert skulle förhållandet hava varit ljusare, om vi handlat på detta sätt än såsom vi gjorde. Man säger, att det där skulle ha betytt krig. Tror någon människa, att vi skulle kommit i krig, tror någon människa det i närvarande stund, om vi lämnat materiell försträckning åt Finland eller åtminstone alldeles fritt tillåtitt utförsel av dessa 2,000 gevär, 100,000 patroner och 10 kulsprutor, d. v. s. tillåtitt en successiv utförsel av dessa vapenpartier? Jag tror det icke.

Vidare anförde:

Herr Lövgren i Nyborg: Herr vice talman, mina herrar! Jag förstår, att det är hopplöst att göra någon invändning mot herr Räf för hans första anförande, lika hopplöst som att slå medicin i en död. Men jag skall ändå draga fram några argument, som framkommit under den senaste tiden i Finlandsfrågan, några skildringar, som framkommit från svenska gardister, som deltagit på de vitas sida i Finland.

Det är en korrespondens till Stockholms-Tidningen för ett par veckor sedan, som lyder så här: »Genom frånvaro av den stränga manstukt, som vi svenskar äro vana vid, blev besorgningen faktiskt satt i system av en del element. I viss grad legitimerades t. o. m. tillvägagångssättet, då det t. ex. faktiskt givits order om att beröva alla stupade deras fotbeklädnad. Denna order utsträcktes emeller-

tid självtaget av de enskilda soldaterna att gälla även övriga tillhörigheter hos stupade. Likplundring, som i alla tider ansetts som ett hyenadrag hos en krigare, har i detta ohägliga krig varit en alldaglig sak.» — Märk det, herr Räf, likplundring har varit en alldaglig sak och legaliserats av de vita! — »Att vittja en stupad fiendes flickor på pengar och värdeföremål var så naturligt, att ingen fäste sig därvid. Och när en gång en svensk officer till vederbörande överlämnade 100,000 mark, som han 'hittat' i en fallen rödgardists fickor, så ryckte man litet föraktligt på axlarna över hans ärlighet att lämna pengarna ifrån sig. Tråkigt nog måste det sägas, att besorgningsoskicket från jägarna smittade av sig även på en del av svenskarna i den finska armén. Man tog vad man kom över och behöll det. Det var ju bara att 'besorga', begreppet stöld var borteliminerat. Ibland gick det emellertid för långt. Sålunda bedrev i Tammerfors en svensk major vid artilleriet — hemma 'rullad' karlbergare — besorgeningen så öppet, att han till slut av sin chef, greve Adolf Hamilton, och sina kamrater fick en 'vink' om att på en timme ha sin avskedsansökan klar och vara på väg hem till Sverige igen.»

Det är sköna kulturförsvarare, herr Räf har däröver i Finland från svenska sidan. Och det är också sköna partier i Finland, som göra sig skyldiga till saker, som komma en svensk brigadist att skriva följande till Nya Dagligt Allehanda:

»Arkebuseringar en masse efter mer än summariska förhör ha hört till ordningen för dagen under denna tid; men det tyckes vara meningen, att vi svenskar skola slippa medverka i denna form av de två finska rasernas slutuppgörelse.» — Märk det, där säger man: de två fin-ka rasernas slutuppgörelse. Man delar således upp folket i arbetarklassen, som är den ena rasen, och borgarklassen, som är den andra rasen. — »Och väl är det. Ty även den vita terrorn har för svensk uppfattning något obeskrivligt fränstötande i sin kallblodiga metod att skära allt över en kam, i en hänsynslöshet, som understundom verkar ren cynism.

Det är en frisk, solig vårmorgon, då jag skriver detta från en herrgård någonstades nära Vesijärvi. På vägen framför herrgården stå i två led ett trettiotal nyinkomna röda fångar, som tagits under natten. Några av dem bära nog brottslingsmärket tydligt nog i sina fysionomier, andra se ut som vanliga, godmodiga bönder, några äro bara pojkar, och sist i ledet stå — — två flickor i 15-årsåldern med fläta på ryggen. En finsk trupp har fört in dem, och deras officer begär skrattande, att svenska brigaden skall taga hand om dem: han och hans trupp ha för bråttom. Vi betacka oss, äro fåtaliga och ha en annan uppgift i vakthållningen uteder en lång skogslinje. 'Äh, de där äro väl fort expedierade', skrattar finnen och gör en gest åt skogen till, vars mening de trettio fångarna mer än väl förstå. Hopplöshet och dödsskräck lysa ur deras ögon, och för mig åtminstone är denna scen obeskrivligt hemsk. Några ordentliga förhör, värda detta namn, förekomma ej — bara exekution.» — Märk det, herr Räf, några ordentliga förhör förekomma ej. — »Och dock är det ju ej säkert, att alla dessa äro lika brottsliga — — den

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

»Ite finnen bryr sig ej om sådant. »Inte kunna vi spara dem», har jag hört högt bildade finska både män och kvinnor helt lugnt förklara om fångarna.

Korrespondenten sammanfattar sina intryck i följande värtaliga ord: »Kriget är slut. Människojakten har börjat.»

Och sedan kommer man till Sveriges folk allt fortfarande, efter allt som hänt i Finland, och vill, att Sveriges folk fortfarande skall ha sympati för de banditligor, som nu husera i Finland och som redan 1914 gjorde en orientering åt Tyskland till för att rusta sig till kampen mot den finska arbetarklassen. Märk det, herr Räf! Ni erinrade i ert första anförande om en petition, där det fanns bönder med bland undertecknarna, och ni menade väl, att ni därmed hade ett mycket demokratiskt argument att komma med. Men bönderna i Finland äro Finlands medelklass. Det råder ju helt andra förhållanden i Finland, förhållanden, som icke ha sin motsvarighet här. Man delar ju icke ett hemman i Finland, utan det skall vara helt, så att om det är fem söner, så gå fyra till Amerika eller till industrien och den femte stannar på hemmanet. Man har från tre till sextio torpare per hemman i Finland. Denna egendomsfördelning finns ju för övrigt också i svenska Tornedalen, vilket medfört, att Tornedalens jord, den bördigaste jorden i Sverige, är den sämst skötta i hela vårt avlånga land.

Så säger herr Räf, att det var en massa brottslingar och banditer, och han talar om 20-tusentals vallarbetare, som jämställas med lösdrivare. Men om den finska kulturen är av en sådan kvalitet, att den medfört, att halva befolkningen är banditer och huliganer, är det då en kultur, som är värd att försvara?

Det synes mig, som om, efter vad som hänt på den senaste tiden, ögonen skulle kunna gå upp till och med på en representant för det mörkaste Småland, så att han borde inse, att det icke är såsom man gjort gällande i Allehanda-pressen, att hälften av Finlands folk är brottslingar och mördare. Bästa beviset för att förhållandena i Finland äro olidliga är, att om man nu tar fatt på en finsk borgerlig tidning, så skall man se, att det är torparfrågan, som är bland de förnämsta. Efter det landet nyss genomgått en revolution och håller på att rekonstruera författningen, så tränger sig torparfrågan likväl överst. Vad betyder det? Jo, det betyder, att de otillfredsställande förhållandena på detta område skyndsamt måste avhjälpas. Och om den finska borgarklassen hade visat litet mer tillmötesgående mot de finska arbetarna och torparna, så skulle man ha sluppit ifrån det elände, som nu övergått landet.

Märk också, herr Räf, att i Finland har det varit så, att de finska borgarna, med undantag av en del kulturradikala, gott kunnat förlika sig med det ryska väldet. Eliten i den trupp, som kämpat för Finlands frihet, har varit arbetarnas kompakta block från 1905 och framåt. Finlands demokratiska författning, som man här gråtit krokodiltårar över, var just orsaken till att Finlands borgare först orienterade sig åt Ryssland och sedan, när den ryska Kerenskiregeringen föll och det kom en ny regering i Ryssland, skyndade sig att ori-

entera sig åt Tyskland för att i alla fall för framtiden vara säker om att få utsuga den finska arbetarklassen och torparklassen på samma sätt, som man gjort förut.

Men jag skall icke uppehålla mig längre med herr Räf, ty jag förstår, att det är fullkomligt hopplöst. Jag lämnar honom till-ammans med dem, som legaliserat likplundringarna i Finland. Jag skall i stället vända mig mot några av de förhållanden, sådana de utvecklats här i Sverige under den finska striden. Regeringen förklarade ju vid den finska stridens utbrott, att den skulle stå neutral till den finska striden, en ståndpunkt, som jag tog vara på, och som jag hade tillfälle att under Vennerströmska interpellationsdebatten uttrycka min tacksamhet för. Men nu framgår det av handlingarna i detta betänkande, att det inte var så helt med neutraliteten. Det framgår, att man verkligen beviljat licenser för export av vapen till Finland. Vidare har det framgått under tiden att svenska myndigheter gott ha kunnat fraternisera och samarbeta med finska myndigheter, d. v. s. när det gällt de vita. Men när en röd kommit över gränsen, så har han blivit jagad som ett villebråd. Och man har t. o. m. en gång med bajonetterna löst tillbaka fem stycken ryska soldater, som lyckats flykta över till det svenska landet. Om man åtminstone hade internerat dem, det kunde ju ha varit en försvarlig åtgärd. När man fraterniserar med de vita, så borde man åtminstone visa de röda en människovärdig behandling. En annan sak, som också bidragit till att få kammen att svälla på de här vita brigadisterna, som varit över i Finland, är t. ex. en sådan omständighet, som jag häromdagen på järnvägen blev vittne till, då tre, fyra brigadister skröto med att de hade så stora sympatier hos myndigheterna, så de fingo åka i andra klass på statens järnvägar, ehuru de endast hade tredje klass biljetter, och till på köpet göra livet surt för andra resande, som verkligen hade betalt biljett till den klass de åkte i. När man ser sådant, så förstår man, att det icke varit utan, att regeringen haft en ståndpunkt, som närmast kan sammanfattas i de orden, att den gärna sett, att yxan gått mot Finlands arbetare, men varit för feg för att själv hålla i skftet.

Med dessa ord skulle jag vilja förklara den ståndpunkt jag har till det finska äventyret. Som en ytterligare förklaring därtill skulle jag vilja dessutom säga, att i Finland har det aldrig varit så som här i Sverige, utan Finlands folk har alltid levat i ett djupt förtryck. De fattigaste klasserna ha alltid haft det svårt, men när de kommo från det svenska förtrycket och till det ryska, lyckades de få det litet bättre, ty faktiskt är, att finska arbetare säga, att de under tiden från Alexanders ryska regering upp till tiden då Bobrikoff kom hade det bättre under Ryssland, än de förut haft under Sverige. Och när nu de finska borgerliga tidningarna tala om att tiotusentals barn varje år icke bli i tillfälle att få någon skolunderbyggnad i Finland, är det då så märkvärdigt, att de finska arbetarna låtit komma sig till last åtskilliga grymheter, när de haft mot sig det mest förbenat reaktionära block, som något land i Europa haft? Det förundrar mig då ej alls, att det hänt, som har hänt i Finland. Men det är en sak, som jag vill påpeka, och det är, att de röda i Finland

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

ha respekterat sina överenskommelser och löften. När de lovat sina fångar att få leva, så ha de fått leva. Men de vita tyckas icke alls ha någon respekt för människoliv, utan det är icke annat än avrättningar på avrättningar. Jag har skildringar, som äro så fruktansvärt upprörande, men jag skall icke upptaga kammarens tid med att relatera dem. Det må vara nog med vad jag nu sagt. Och när t. o. m. de svenska vita, som farit över till Finland för att deltaga i kampen där, desavouera de finska elementen, så borde det väl vara ett memento för herr Räf och hans partivänner att få upp ögonen, så att han ser, vilken galen ståndpunkt han gått in för.

Herr Hildebrand: Herr vice talman, mina herrar! Jag uppkallades att begära ordet av herr statsministerns anförande här, vars innehåll delvis syntes mig vara synnerligen förbluffande. När han här sökte upplysa riksdagens andra kammare om i vilka fall utrikespolitiska frågor borde förekomma i konselj och när de icke borde förekomma där, så tror jag, att vi hade skäl att bli förvånade litet var. Det påminde mig om allt vad han, herr Palmstierna och herr Rydén åren 1916 och 1917 här i kammaren uttalat om ett starkare samarbete mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor och om ett större mått av kontroll från riksdagens sida. Det är ju alldeles självklart, att den första förutsättningen för att någon effektiv kontroll från riksdagens sida skall kunna utövas är, att viktigare beslut bli protokollförda. Om man icke har protokoll på sådana beslut, huru skall man då i längden kunna tänka sig att ha en effektiv riksdagskontroll?

Nu erkänner jag gärna, att den nya regeringens män måtte se på dessa saker rätt olika mot vad samma herrar sågo på dem, när de utgjorde opposition. Om man utgår från allt klander, som riktades mot föregående regeringar för bristande samarbete med riksdagen, så borde man ju haft skäl att taga detta klander såsom löften, när den nya regeringen bildades. Men icke har jag kunnat märka under innevarande riksdag, att samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor stärkts, och nog hade det varit anledning att hålla flera sammanträden för att informera riksdagsmännen om en hel del förhållanden på det utrikespolitiska området.

Om man nu tänker på detta, att förutsättningen för riksdagens kontroll måste vara protokollförda beslut, då verkar det egendomligt, att herr statsministern försvarar, att den betydande förändringen den 14 februari beträffande programmet för den svenska Ålands-expeditionen icke grundar sig på något beslut av Kungl. Maj:t i statsrådet. I vår reservation ha vi påpekat, att den svenska expeditionen till Åland under loppet av den 14 februari förändrades från en expedition, uteslutande avsedd att hemföra flyktingar, till ett företag, åsyftande att åvägabringa medling mellan olika parter, av vilka flera voro starkt beväpnade. Nu har herr statsministern förnekat, att någon verklig ändring skedde i expeditionens program, och han förklarade som sagt, att någonting icke hade bort förekomma i konselj i samband med denna förändring. Jag undrar, om

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

det är många inom kammaren, som genomgår dessa handlingar och som kunna godtaga detta, att icke en högst betydande förändring kommit till stånd den 14 februari eller från den 14 februari. Förut var det ju en expedition, som skickades över till Åland för att hämta svenskar och ålänningar, som önskade lämna ögruppen, som önskade komma ifrån de ryska soldaterna härjningar. Från och med den 14 februari är det en expedition, vars chefer få i uppdrag att söka medla mellan parterna. Då gjorde herr statsministern ett tillägg, som jag får bekänna, att jag icke förstod. Han förklarade, att om saken hade förekommit i konselj, blivit föremål för Kungl. Maj:ts beslut, så skulle Sverige ha indragits på ett helt annat sätt. Jag har grubblat över meningen i detta efteråt, och jag tror, att det skulle vara rätt så nyttigt att få ett klargörande ord i den saken. Om saken sålunda blivit föremål för Kungl. Maj:ts beslut, så skulle Sverige ha kunnat indragas mera. Är det verkligen den meningen i dessa ord, att om ett eller ett par statsråd göra detta på eget bevåg, så kan Kungl. Maj:t, om det börjar osa hett, desavouera dessa statsråd, och att sålunda icke deras åtgörande på alla sätt och i varje situation skulle kunna binda Kungl. Maj:t? Då har man ju oansvarigheten här satt i ett fullständigt system.

Om man nu tänker på konsekvenserna av den här ändringen, så är det ju först klart, att bara det att skicka över en expedition innebar en viss risk. Det såg man, när en svensk båt skulle från Finland hämta svenska flyktingar och de enligt en tidningsuppgift vid ett tillfälle fingo göra i ordning en kulspruta och rikta den mot stranden. Men det är klart, att denna risk växer med ökade förpliktelser och att den makt, som under så svåra förhållanden genom ombud söker medla, kan komma i den situationen, att förpliktelserna växa och därmed även riskerna. Detta förutsågs även, enär den 14 februari på morgonen avskickades ett telegram från sjöministern till kommandörkapten Starck av innehåll, att han endast i yttersta nödfall och såvitt möjligt först sedan order inhämtats från sjöministern skulle få använda våld. D. v. s. man hade risken så pass klar för sig, att man ansåg, att våld skulle kunna komma att behöva användas, men våld fick användas först endast i yttersta nödfall och såvitt möjligt endast sedan order inhämtats. Men om icke order hann inhämtas, ägde kommandörkapten Starck dock rätt att använda våld. Och det synes som sagt klart, att riskerna ökades med att man åtog sig att medla här.

Nu har herr statsministern också förklarat det, att naturligtvis höll regeringen Konungen underkunnig om allt detta. Jag är naturligtvis övertygad om att detta är fullt riktigt, och det är naturligtvis fullt korrekt. Men om detta prejudikat godtages av riksdagen, att en ändring, som faktiskt ökade riskerna för Sverige och kunde ha lett till svåra komplikationer icke skall bli föremål för beslut av Kungl. Maj:t, vad skall då bli föremål för ett beslut av Kungl. Maj:t? Och att nu denna gång Konungen hållits underkunnig om detta, vad ligger däri för garanti, att han vid ett annat tillfälle verkligen inderrättas om sådana åtgärder?

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Man är här inne, såvitt jag kan förstå, på en synnerligen farlig väg, en sådan, som herr statsministern anvisade.

Om vi nu gå tillbaka och se på de här förhandlingarna i riksdagen om ett starkare samarbete mellan regering och riksdag och tänka på, att riksdagens kontroll ju är absolut beroende av att viktigare beslut protokollföras, så kan jag icke underlåta att här påminna om ett uttalande, som herr Palmstierna hade vid 1916 års riksdag. Han frågade då: »Hur är det i själva verket med den konstitutionella granskningen av vad regeringen gjort på ett tidigare stadium? Ja, den är i stor utsträckning av noll och intet värde. Sådana äro ju dock nu bestämmelserna att, när ryktesvis det har kommit fram spörsmål, som kanske blivit allmänt kända, utskottet kan peka på dem, uppge dem, utforma dem, så får man del av vissa protokoll, därest regeringen medger det.» Så tillägger han: »För övrigt, hur mycket av det viktigaste en regering handlägger får icke handbrevets form? Jag tror, mina herrar, att om vi hade erfarenhet om huru många av de mest betydelsefulla förhandlingar inledas programatiskt från vår egen regering, så skulle vi finna, att handbrevet som icke är åtkomligt av något konstitutionsutskott, här spelar en mycket betydande roll.» Och när han sedan sammanfattade och ville bemöta en invändning, att bifall till hans motion då skulle kunna upptagas som ett misstroendevotum mot regeringen i dess utrikespolitik, så fingo hans ord följande synnerligen allvarliga och koncentrerade form »att här få inga oansvariga i denna tid fingra på statsstyrelsen». Med oansvariga i det sammanhanget menar han tydligen regeringsmedlemmar, som icke äro konstitutionellt ansvariga, på grund av att de icke varit närvarande vid fattandet av Kungl. Maj:ts beslut och där tagit på sig konstitutionellt ansvar. Men det är just detta, som herr Palmstierna nu gjort som minister, och det är detta, som försvaras av herr statsministern, en av de varmaste anhängarna förut av en på grund av konstitutionellt ansvar ökad riksdagskontroll.

Och om man granskar närmare denna debatt i dag och jämför ullaffären, Luxburgsaffären och Ålandsaffären, så finner man, att anmärkningen i ullaffären innebär, att konstitutionsutskottets flertal höll före, att den frågan med nödvändighet borde ha förevarit i konselj. Sedan finner man rörande Luxburgsaffären, att konstitutionsutskottets flertal ansåg, att frågan om kommunikén och andra åtgärder i den saken borde ha varit före i konselj. Men när man sedan kommer till Ålandsfrågan och alla dessa åtgärder i samband med att expeditionen skulle taga befattning med medling med alla möjliga konsekvenser och risker därav, då ha medlemmarna av denna majoritet i utskottet icke haft någonting att säga om att det borde ha förekommit i konselj. Jag tillåter mig nu fråga kammarens ledamöter, vilket som är viktigast för landet, att Kungl. Maj:ts beslut fattats beträffande ullaffären, beträffande kommunikén eller beträffande medlingsprogrammet på Åland, och jag undrar, om någon, som verkligen på allvar vill tänka sig in i dessa frågor, vågar säga här och kan anföra skäl för den meningen, att ullaffären och kommu-

nikén voro viktigare frågor än medlingen på Åland, att det var större risk med denna ullaffär och denna kommunikéaffär och att det därför var nödvändigt, att just de två frågorna skulle vara före i konselj, men att det var absolut onödigt, att Ålandsfrågan och medlingen skulle vara föremål för Kungl. Maj:ts beslut i konselj. Det är någonting fullkomligt oerhört ur kontrollsynpunkt detta att göra den skillnad, som här dragits, och att man från regeringens främste man får ett försvar för att konseljbeslut totalt felas.

Till detta ber jag att i största korthet få precisera min uppfattning — och som jag tror mina medreservanter — i särskilt Ålandsfrågan. Den finska frågan har ju redan berörts här från reservant-håll. Jag vill då först säga, att den omständigheten, att en expedition avsändes för att bispringa och skydda Ålands befolkning, finna både jag och mina medreservanter alldeles riktig och enbart berömvärd. Det kan ej falla oss in att angripa och kritisera den saken. Sedan denna gamla svenska befolkning nämligen givit oss ett så bestämt uttryck av sin önskan, att ögruppen måtte förenas med Sverige, gick genom vårt land en våg av varm sympati för ålänningarna, och när ovädret drog sig samman över deras huvuden, kände säkerligen litet var av oss inom allra största delen av vårt folk en livlig önskan, att något skulle göras för att bispringa dem. Regeringens ingripande genom att skicka över en expedition hälsades därför med allmän tillfredsställelse, och denna tillfredsställelse är allt framgent bestående. Det är ingen av oss, som vill ändra något beträffande den. Det är endast mot vissa moment i utförandet som reservanterna ansett, att utskottet bort rikta en anmärkning.

Först och främst synes det mig vara tydligt, att regeringen från början varit på det oklara med, vad den ämnade göra, när den skickade över expeditionen. Att expeditionens program utvidgades och ändrades endast efter ett par dagar, visar ju detta tämligen tydligt.

Sedan ha vi detta, att icke frågan om det utvidgade programmet för expeditionen blev föremål för Kungl. Maj:ts beslut i statsråd. Detta är en sak, som vi anse synnerligen betänkligh, synnerligen upprendeväckande, på grund av att här gäller det ändå en för hela landet mycket viktigare fråga än frågorna om ullen och om kommunikén och en fråga, där någon tvekan icke borde ha funnits, att Kungl. Maj:ts beslut påfordrades.

Men därefter vilja vi anmärka, att, när nu programmet utvidgades med ty åtföljande ökade risker, så tvekade tydligen regeringen att taga konsekvensen därav. Här har statsministern uttalat, att det hade verkat provocerande att på Åkermarks begäran skicka en skyddsvakt till Mariehamn, och han undrade, vad som hade vunnits därmed. Jag vill säga, att, vad som vunnits, hade varit, att man visat, att här fanns intresse i Sverige för att lämna Åkermark en skyddsvakt där borta, och att sålunda ett förfördelande av våra ombud kunde draga med sig ledsamma konsekvenser. Och gent emot herr statsministerns påstående, att det hade verkat provocerande, tillåter jag mig rikta den frågan till herr statsministern:

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Om det rykte, som åtminstone jag hört, att en skyddsvakt hade skickats till vår generalkonsul i Hälsingfors sista tiden, då han var kvar i denna stad, om det ryktet är riktigt, om det kunde anses lämpligt och riktigt att skicka en skyddsvakt till Hälsingfors, till generalkonsuln, mitt under alla oroligheter, varför hade det varit uteslutande provocerande att skicka en skyddsvakt till Mariehamn? Och jag vill bestämt från min sida förklara, att det icke är riktigt, att vi ansett, att skyddsvakten skulle verka provocerande och på det sättet vara önskvärd för att få fram en väpnad intervention. För väpnad intervention har man ej uttalat sig från ledande högerhåll, och jag tror, att det är en allmän känsla av, att man icke borde ha gått till en sådan.

Men sedan och slutligen anmärka vi det, att en del åtgärder vidtagits eller, rättare sagt, icke vidtagits och framför allt förhållats på sådant sätt, att det varit ägnat att väcka stark förstämning hos den lagliga finska regeringen. Jag erkänner gärna riktigheten av vad statsministern nämnde, att man ej bör tala så mycket om dessa saker, men de ha dragits fram i utlåtandet och i debatten i dag, och det kan därför ej göra något att helt kort sammanfatta, vad det är fråga om.

Då ha vi uppmärksammat, att Finlands chargé d'affaires i Stockholm ej varit tillräckligt underrättad om de åtgärder, som svenska regeringen vidtog beträffande Åland och ålänningarna.

Vidare ha vi uppmärksammat, att den omständigheten, att regeringen ej ville utdraga konsekvensen av sitt medlingsuppdrag åt expeditionen till Åland, medförde denna uppgörelse beträffande vita gardet, som verkligen var ägnad att väcka förstämning även här inom Sverige.

Och slutligen har man den besynnerliga åtgärden, att icke Manneheims telegram vidarebefordrades.

Se vi sedan på de finska frågorna, erkänner jag, att det ställt sig kinkigt att uppfylla alla finska krav, i synnerhet när en dag begärdes licens för 2,000 gevär och ett par dagar efteråt för 20,000. Men jag vill särskilt framhålla att det beror så mycket på sinnelaget, så mycket på, att sympati visas en regering och ett folk i nöd, och att det sätt, varpå svenska regeringen förfor, snarare pekade åt det hållet, att svenska regeringen drog sig för att visa någon sympati till den av svenska regeringen erkända Vasaregeringen.

Om vi se på licensen för 2,000 gevär, förbands den med villkor, att alltsammans skulle skickas av på en gång. Och det har för ett par dagar sedan i herr Brantings tidning med stor belåtenhet konstaterats, att ett sådant parti kunde helt enkelt icke avsändas från Sverige till Finland. Då var ju licensens lämnande av intet värde och var mera en gest än något annat. Man förstår icke, att icke tillräckligt stark kontroll skulle kunna anordnas, om ett par hundra gevär fått avgå stötvis, allt efter det de anskaffats. Och när det blev så många missförstånd och slitningar här, hur kan det då förklaras, att icke svenska regeringen tidigare ordnat så, att den fått ett ombud, en chargé d'affaires, hos Vasaregeringen?

Det var först på ett mycket sent stadium, som minister Westman skickades ut. Det hade väl ändå kunnat mycket väl försvaras och förklaras, om vår generalkonsul stannat i Hälsingfors, där han behövdes, och en representant dessutom skickats till Vasa. Goda diplomatiska former för den saken hade utan svårighet kunnat finnas.

Sammanfattar man nu allt detta, får man en beklämmande känsla av tvekan och underlåtenhet att något mer hastigt och på tillfredsställande sätt göra, vad regeringen dock slutligen gjorde. Det hade alldeles givet gjort ett mycket bättre intryck och antagligen besparat regeringen många bekymmersamma småuppgifter och förtretligheter, om den förfarit på annat sätt. Att så icke skett, anse vi vara bekymmersamt och för Sverige skadligt, icke därför, att vi skulle se saken ur de vita finnarnas, den finska Vasaregeringens synpunkt, utan därför, att vi anse, att detta gör Sverige skada. Sverige måste komma i goda och intima förbindelser med finska staten under framtiden, och vi ha därför med stigande ledsnad och bekymmer iakttagit, vad jag här påpekat. Nu hoppas jag kunna tolka herr statsministerns ord här i dag så, att en ändring inträtt härvidlag, och att ett mera förtroendefullt, mera sympatiskt bemötande visas den finska regeringen. Jag gläder mig däråt och hoppas, att många svårigheter på det viset skola kunna avfärdas, och att därför möjlighet skall finnas till ett ständigt förbättrat förhållande mellan vår svenska regering och den finska regeringen. Men att vi haft fog för att anse, att utskottet bort komma med anmärkning här, därom känner jag mig fullt förvissad.

Herr talmannen, som under herr Hildebrands yttrande inträtt och övertagit ledningen av förhandlingarna, gav nu ordet till

Herr vice talmannen H a m i l t o n, som anförde: Herr talman! På mig åtmistone har den debatt, som förts här av reservanterna vid de senare punkterna i betänkandet, framstått såsom något trångsynt. Man har fäst sig vid de små detaljerna men ej sett det stora hela. Man har icke sett på de vunna resultaten. Man har anmärkt, att regeringen icke tillmötesgått finnarnas begäran, deras anspråk på hjälp. Herr statsministern har nyss framhållit i sitt anförande, att vad finnarna hade begärt var för dem av föga gagn. Men vi hade genom ett bifall till deras anhållan tagit ett första steg, som sedan krävt andra steg. Och om Finland skulle ha fått någon effektiv hjälp från Sverige, hade nog överförandet av en armékår till Finland varit enda sättet att lämna den verkliga hjälpen. Hade så skett, hade vi också kommit ut i den stora virveln, då hade vi brutit vår neutralitet och gått ifrån den ställning, som vi alltid strävat efter, eller att få stå utom de europeiska striderna. Jag tror icke heller, att Sveriges inflytande genom en aktiv politik blivit större i Finland, än det även nu kan bli för framtiden, ty den makt, som nu befäst sitt inflytande därstädes, hade nog behållit det i varje fall. Dess inflytande grundar sig icke på de senare månadernas händelser utan på händelser, som ligga längre tillbaka i tiden.

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Vad Ålandsspörsmålet beträffar, så förmenar jag, att vi alla böra vara tacksamma mot regeringen för de åtgärder, som den har vidtagit. Åtgärder, som uteslutande hade humanitärt syfte. Det lyckades att befria ålänningarna från det blodbad och de plundringar som man kunde förutse förestod för dem. Det lyckades väl, utan att en droppe blod behövde utgjutas. Det lärer till heder för Sverige, för regeringen och för de svenska officerare, som på Åland utförde regeringens befallningar därvidlag. Vad regeringen gjort i Ålandsfrågan har vunnit gillande landet runt bland folket även i de djupa lagren. Jag tror därför, att det är mindre lämpligt att i en fråga, där regeringen lyckats så väl, och där den utfört ett värv till heder för Sverige, nu frambära några småsinta anmärkningar mot den. För min egen del skall jag be att få tacka regeringen för den utrikespolitik, som den hittills fört, och som medfört, att vårt land i stort sett blivit oberörd av de europeiska striderna. Och jag ber även att få tacka regeringen för det sätt, varpå den fullgjort det värv, som Sverige åtagit sig på Åland. Jag tror också, att denna min tacksamhet och min uppfattning av regeringens åtgärder delas åtminstone av mina meningsfränder, icke allenast i denna kammare utan även ute i landet.

Härpå yttrade:

Herr Vennerström: Herr talman! Jag har anhållit om ordet för att lämna en liten replik till vad herr statsministern har yttrat. Herr statsministern har med sin långvariga konstitutionella träning och sin kända dialektiska förmåga sökt göra svart till vitt, och den siste ärade talarens, vice talmannen, anförande vittnar också om, att statsministern har åtminstone inför många av kammarens ledamöter lyckats i sitt syfte. Jag kan emellertid för min del icke instämma i eller gilla de konstitutionella kortkonster, med vilka herr statsministern enligt mitt förmenande sökt blanda bort korten.

Herr statsministern gjorde gällande, att behandlingen i statsråd av frågan om expeditionens utvidgning till att gälla mer, än den från början äsyftade, icke skulle vara nödvändig. Jag djärves att mot statsministern, trots hans långa konstitutionella praxis, ändå hävda en rent motsatt uppfattning. Jag ställer mig på den ståndpunkten, att det i frågan om utsändande av en hjälpeexpedition av rent humanitär läggning och av en rent fredlig karaktär var mindre nödvändigt att få saken behandlad i statsrådet och att i densamma erhålla ett fullständigt och fullgiltigt regeringsbeslut, ty detta utsändande kan enligt min bestämda övertygelse på intet sätt ha bringat Sveriges verkligt legitima intressen i fara. Men då denna expedition utvidgas till att omfatta något mera, nämligen först medling, sedan utrymmande och evakuering av ålandsrupperna och avväpning av desamma, då kommer denna expedition att framstå på sådant sätt, att faran för krigiska förvecklingar ligger synnerligen nära, och Sveriges legitima intressen och hela vårt folks välfärd ha alltså kunnat råka i fara av en sådan utvidgning. Om jag ser saken

ur rent svensk synpunkt, djärves jag alltjämt att gentemot statsministern hävda, att det är mindre betydelsefullt att få den förra handlingen, alltså beslutet om hjälpexpeditionens avsändande, inskriven i statsrådsprotokollet, än att få den senare handlingen, d. v. s. beslutet om expeditionens utvidning till något annat, inskriven i vederbörande protokoll.

Ang. fullbördad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Sedan sade statsministern, att min ställning berodde på missförstånd, på okunnighet och oerfarenhet dels om praxis för dessa frågor handläggning, dels angående frågornas verkliga natur. Ja, är det verkligen så, då vill jag i denna sak med glädje ställa mig på missförståndets och okunnighetens ståndpunkt, ty den är säkrare för Sveriges folk. Om man med sin ställning på denna okunnighetens grundval hävdar, att frågorna böra handläggas i statsrådet, så är dock denna ställning för Sveriges folk mera tryggande och mindre riskabel än den, som statsministern intagit, då han ställt sig på kunskapens och erfarenhetens ståndpunkt under förmenande, att dessa frågor av för Sverige så vital natur icke behöva handläggas inom statsrådet.

Sedan sade statsministern, att under frågornas handläggning har i alla fall privatim full kontakt upprätthållits mellan det ansvariga statsrådet, sjöministern, och de övriga av regeringens ledamöter. Ja, jag förmodar för min del, att så är. Men man kunde ju inte ur rent konstitutionell synpunkt få någon visshet därom förrän vid dagens debatt, när vi nu sett, hur ministärens samtliga ledamöter suttit fulltaligt samlade här på bänkarna och alltså anslutit sig till statsministerns uttalande, genom vilket kammaren för första gången får visshet om att regeringen som helhet verkligen står solidarisk med de förut i dessa frågor på sjöministerns ansvar fattade besluten. Det är visserligen glädjande att nu se denna allmänna uppmönstring på regeringsbänken utav en solidariskt enhetlig ministär, men jag vill ur demokratisk synpunkt ha dessa frågor klara till protokollet. Därigenom göres kontrollgranskning möjligt. Och ställer man sig på demokratisk grundval — det vill jag alltjämt säga mot herr statsministern — är det bättre att få besluten omedelbart fattade i statsråd och inskrivna i protokollen än att någon gång långt efteråt, månader senare, få dem framlagda här från regeringsbänken?

Vidare sade herr statsministern, att det skulle kunna sägas, att andra kammaren vid sitt beslut att bevilja penningmedel till utsändande av militär till Åland hade haft tillfälle till kontroll och granskning och att alltså i viss mån andra kammaren, och även första kammaren, redan skulle ha lämnat regeringen vederbörlig absolution för eventuella snedsprång. Jag erkänner, att formellt har statsministern fullkomligt rätt. Men vi böra kanske något närmare erinra oss, huru frågan realiter låg före, när andra och första kammaren fattade detta beslut. Jag vill minnas, att Kungl. Maj:ts proposition inkom till riksdagen en fredag, vid sammanträdet klockan 3. Omedelbart efteråt sammanträdde utskottet. Därpå kom ett extra plenum på kvällen för frågans bordläggning, och nästa morgon, på lördagen, förelåg frågan för slutligt avgörande, utan att många av

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

kammarens ledamöter kunnat taga del av densamma; de visste form-
ligen icke vad som egentligen förelåg. Jag vill säga, att med en
sådan granskning, om man skall på sådant sätt hetsa igenom frå-
gorna, får man inte full garanti för att besluten fattas av riksdagen
med full vetskap om vad som egentligen föreligger och varom man
egentligen skall besluta. Det synes mig, som om detta fall är ett
synnerligen typiskt, ehuru icke synnerligen trevligt, exempel på den
allmänna praxis, som vi ha sett vara gällande ute i de krigförande
staterna, när kriget föddes. Man ser här, hur genom händelsernas
egen gång, hur genom den hetsande taktiken de ansvariga ministrar-
na praktiskt taget kunna göras oansvariga. Besluten forceras fram
på sådant sätt, att absolution lämnas, innan de beslutande egentligen
veta, vad de realiter beslutat om och vad besluten innebära.

Jag vidhåller alltså min ståndpunkt från rent demokratisk
synpunkt, och då herr vice talmannen i egenskap av ordförande för
det liberala regeringspartiet överlämnade en vacker blomsterbukett,
sin skyldighet likmätigt, till regeringen för alla dess handlingar,
vill jag för min del instämma i att man kan behjerta syftmålet
med regeringens handling här, nämligen att hjälpa ålänningarna,
men jag vill icke var med om att lämna denna blomsterkvast, om
i hyllingen skall inbegripas ett gillande av det minst sagt antidemo-
kratiska sätt, varpå dessa frågor behandlats inom regeringen.

Herr Branting: Jag ber herr Hildebrand vara övertygad
om, att ifall det föreläge någon som helst anledning att antaga, att
det förfaringssätt, som här debatterats, skulle vara ägnat att för-
svåra samarbetet mellan regeringen och riksdag och förminska möj-
ligheterna till en kontroll ifrån riksdagen över regeringens mest
landsviktiga handlingar, skulle ingen personlig sympati hindra mig
från att ställa mig på den ståndpunkten, att det borde varnas mot
sådana förfaringssätt som kunde vara ägnade att i detta avseende
verka skadligt för framtiden. Men jag tror, att herr Hildebrand
själv under sin kritik över vad som förekommit, och likaså hela det
högerparti. vars talesman han i viss mån har varit, här ha kommit
in på en förväxling av konstitutionsutskottets vanliga senkommande
kontroll över vad som passerat med den kontroll, som ligger uti ett
verkligt förtroligt samarbete mellan riksdagsmajoriteten och den ur
densamma framgångna regeringen. Det är ju mycket lätt att stanna
vid att säga, att konstitutionsutskottet genom sina anmärkningar
över vad som har förekommit inom statsrådet skall vara den insti-
tution, som å folkets vägnar så att säga håller tummen på ögat på
regeringen. Men jag tror, att man får icke glömma, att förhållan-
dena själva under sin utveckling ha gjort denna vanligen senkom-
mande kontroll till en mera formell, medan däremot den verkliga
garantien, som folket har för att lå styrelsen lagd i överensstämme-
lse med sina önsknings, den ligger uti det parlamentariska samar-
bete som etableras och som ger en god garanti härför, försävtitt re-
geringen verkligen stöder sig på en majoritet inom representationen
och inom vårt folk, under det att man däremot icke har samma
utgångspunkt för bedömande av en regerings handlingar, ifall den

försöker styra emot folkmeningen och emot majoriteten uti riksdagen.

Det är detta förbiseende, denna ensidiga syn på frågan, som har synts mig vara beöcknande för den kritik, som här har riktats av reservanterna emot regeringens uppträdande. Man glömmer, när man utbreder sig om och förer i förgrunden, att först i ett protokoll av den 5 mars 1918 omnämnas en del handlingar, som hade passerat under februari, att förut ha vi här uti denna kammare haft en stor Finlandsdebatt — jag tror det var den 20 februari — då de verkliga riktlinjerna för den svenska politiken i avseende å de finländska frågorna under en livlig strid lades upp här i kammaren, varvid regeringen på intet sätt dolde, vilken dess ståndpunkt var, utan tvärtom med erkännansvärd öppenhet sade ifrån, hur den för sin del såg dessa frågor och varför den för sin del ansåg, att den mera aktiva politik, som förordades av dess motståndare, skulle kunna bli för Sverige i högsta grad farlig och ödesdiger genom att driva oss bort från den neutralitetspolitik, som vi under hela det långa världskriget hade iakttagit. Det var vid det tillfället möjligt för de olika skiftande meningarna uti Finlandsfrågan att göra sin talan hörd, och högern begagnade sig ju flitigt u. av de uppjagade känslöstämningar, som helt naturligt vid den tiden gjorde sig gällande på ett annat sätt än nu, någon månad därefter.

Det är under sådana förhållanden rätt så begripligt, att det parti, som då engagerade sig så djupt i en aktiv politik från Sveriges sida i fråga om Finland, icke velat låta heller detta tillfälle gå förbi utan att vi nu skulle få en ny Finlandsdebatt. Detta är, säger jag, psykologiskt begripligt, men, jag måste tillägga, jag anser det vara politiskt föga försvarligt, att man från den sidan nu, sedan verkliga händelserna ha utvecklats så, som de gjort, ändå varit så angelägen om att riva upp denna fråga på nytt. Vad är det man säger uti denna reservation, under vilken hela högerflygeln uti konstitutionsutskottet satt sitt namn? Jo, man vill, att Sverige ej skulle »neka Finlands folk hjälp... så långt Sverige kunde giva den med bibehållande av sin under världskriget intagna neutrala ställning». På samma sätt talar man om att »man bort lyssna till sådana Finlands böner om hjälp, vilka kunnat uppfyllas utan någon fara för Sveriges neutralitet»; och att så inte har skett, har enligt underskrivarnas mening »länt riket till allvarligt men». Ja, det är ständigt samma *oklarhet* i avseende på vad man egentligen hade velat, som högern här kommer med på nytt. Man gör en framtåt, man säger, att vi hade bort gå fram med en aktiv politik, stödjande och hjälpende den lagliga finska regeringen, åtminstone med något. Men samtidigt gör man sitt förbehåll och förklarar, att man vill icke vara med så långt, att det skulle kunna bringa vår neutrala ställning uti fara. Detta är i själva verket, att man ger med ena handen och sedan åter tar bort, vad man givit, med den andra. Nu efteråt om icke förr, sedan det visat sig, vilka starka krafter som voro i rörelse på den röda sidan i Finland, sedan hela den teori, som här drogs då i februaridagarna om att man endast hade att göra med

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

några skaror huliganer och banditer, måst falla inför fakta och inför de många tiotusen, som kämpat på den röda sidan i Finland — eftersom ju uppenbart endast den rena fanatismen kan våga påstå, att bland Finlands arbetare det finnes tiotusentals banditer och rövare — är det ju i alla fall uppenbart, att här hade, såsom framhållits många gånger, denna hjälp med en eller annan liten vapen-transport varit betydelselös i realiteten. Men den skulle ändå ha placerat oss på ena sidan på ett sätt, som hade varit ganska svårt att förena med verkligt opartisk neutralitet. Och framför allt, hade man givit det första lilla fingret, så är det ju uppenbart, att med fördubblad och mångdubblad styrka hade sedan ropen höjts på att man skulle fortsätta, att när man engagerat sig ett stycke, så måste man också taga konsekvenserna och göra mera. Och när det visat sig, att det lilla man börjat med icke räckte, då hade vi kommit fram till den situation, vari vi icke ville komma, vari den stora massan av svenska folket alldeles bestämt icke ville komma, den situation då vi skulle ha tvingats till att med vapenmakt inskrida i det finska inbördeskriget och därigenom kommit konsekvent och med nödvändighet att operera samtidigt på den ena sidan i det stora världskriget.

Det är ju uppenbart, att den regering, som i ett tidigt skede klart såg vådorna och farorna av att giva efter i det fallet, kunde *icke* följa med på en sådan politik. Och jag är övertygad om att det svenska folket håller den regeringen räkning för att den, utan att akta på den störtskur av smädelser för feghet, som östes över densamma, den tiden ändå höll oss utanför och tog emot dessa brottsjöar hellre än att giva efter på det sätt man begärt från högerhåll och som nu fått sin genklang i denna reservation. Vart den politiken skulle ha lett, ser man ju nu. Den redan förut, sedan årtal från finsk sida så fruktansvärt starkt knutna orienteringen åt den tyska sidan har ju lett till, att man där även officiellt sökte det stöd, som man förut mera i tysthet hade sökt, och det har lett till den militära aktion, som satt sitt insegel under de överenskommelser, vilka ägt rum mellan Tyskland och Finland och vilka göra, att man väl i största delen av världen icke kan annat än betrakta det nuvarande Finland såsom i hög grad ett tyskt lydrike.

Den situationen stå vi nu inför. Och ifall vi haft några trasor med i den byken, så skulle vi icke kunnat vara på något sätt tillräckligt starka för att gentemot möjliga komplikationer i detta Ryssland, där allt är möjligt, för finnarnas del ersätta det militära stödet från tysk sida. Men vi hade icke heller med säkerhet ens varit så starka, att vi kunnat förebygga den tyska aktiva invasionen där för att bekämpa ryssarna, utan resultatet hade blivit, att vi stått en vacker dag sida vid sida med tyska trupper i kamp mot deras motståndare. Och resultatet hade blivit att vi genom detta dragits in i själva den fruktansvärda konflikt mellan de stora makterna, som förhärjar vår världsdel sedan snart fyra år. På det sättet låg verkligen situationen, och det är icke hjälpt med att högerpartiet här återigen följer sin gamla taktik, att säga att man hade bort

giva effektiv hjälp att det lagliga Finland men sedan göra det förbehållet, att man naturligtvis icke ville frångå sin neutrala ställning. Dessa bägge ting *utesluta* i verkligheten varandra. Och när så är förhållandet, då har regeringen efter mitt sätt att se — och jag vet, att jag därvidlag talar på så många av mina politiska meningsfränders vägnar — icke haft någon annan möjlighet i detta fall än att se till Sveriges vitala intresse och, så länge icke Sveriges rätt och direkta intressen bli sårade på våldsammaste sätt, bibehålla Sveriges neutralitet under den pågående världsbranden.

När detta varit syftemålet med regeringens hela politik, då synes det mig, att man verkligen bör i denna sak se till realiteten i första runnet och se till, att tack vare den politiken har det lyckats för vårt folk att stå utanför dessa bittra finska stridigheter, i vilka det hade behöfts så ofantligt litet för att vi skulle ha blivit indragna långt mera än man förespeglat oss skulle ha blivit fallet, om vi bara gjort den lilla början. Jag kan gärna erkänna gentemot herr Vennerström, som talade om den saken, att det visade sig, att redan den expedition till Åland, som kom till stånd, innebar vådor. Från regeringsbänken har det ju också uttryckligen erkänts, att det måste vara en risk förenad med varje sådan aktion. Vi sågo ju, huru själva hjälpeexpeditionen till Mäntyluohto kunde ha medfört vissa konsekvenser i avseende på att bli indragna mycket mera än vi önskade. Men lyckligtvis kunde vi komma därifrån utan äventyr. Däremot kan jag icke se, att man har rätt att göra en så ofantligt stor skillnad mellan hjälpeexpeditionens till Åland olika skeden, som herr Vennerström här särskilt understrukt och som herr Hildebrand ur helt andra synpunkter också understrukt.

Jag tror, att när vi alla voro överens om att i rent humanitärt syfte en hjälpeexpedition borde sändas till Åland för att rädda undan ålänningar, ifall det så skulle erfordras, från de faror, som hotade dem från den ryska soldatesken, då var väl steget därifrån ofantligt nära liggande till att, när man väl kom till Åland och fick se, huru förhållandena voro, man då försökte utan anlitande av våld i alla fall göra Sveriges auktoritet i viss mån gällande gentemot de olika stridande parterna för att försöka åstadkomma den hjälp åt ålänningarna, som vi alla i Sverige av hjärtat unnade dem, nämligen att de skulle slippa att få sin ö härjad och bränd och bli föremål för krigets fördörelse på grund av strider, med vilka de egentligen ingenting direkt hade att skaffa. Det ligger väl då så nära till hands, att — på samma gång som expeditionen ligger där och väntar på att kunna åstadkomma hjälp genom överförande i sista hand till Sverige, om ingenting annat återstår — man också försöker åstadkomma en uppgörelse, varigenom faran för detta brännande och mördande och härjande på Åland blir avvärd och man kan lyckas vinna allt det goda resultat, som hela Sverige av hjärtat önskade denna expedition. Jag kan icke förstå, att detta skulle vara en så för mycket tilltagssn utvidgning av detta program, att man har anledning att för det klandra regeringen. Men väl skulle så ha varit, ifall man gått ifrån det humanitära syftet med expeditionen och använt svenska maktmedel på Åland, kommit

*Aug. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

dit med svensk styrka för att från början göra gällande: nu är det vi som kommendera här, och ni andra ha endast att efter vår vilja rätta och packa eder. Så förfor *icke* regeringen. Så kunde den enligt hela sin politik icke förfara, ty det hade varit att på den punkten giva sig in i äventyr och på den punkten riskera stora utsikter att bränna fingrarna och få taga konsekvenser, som svenska folket icke ville vara med om.

Nu förfor man i stället så, att det humanitära syftet aldrig ett ögonblick släpptes ur sikte, men i stället lyckades man åstadkomma en uppgörelse och därigenom komma ifrån de olika faror, för vilka Ålandsbefolkningen varit utsatt, utan att den behöfde lämna hus och hem, en uppgörelse som var långt ifrån idealisk, men som hade ur svensk synpunkt den ofantligt stora förtjänsten, att den kunde vinnas utan anlitande av våld och maktmedel, endast genom ett klokt och förståndigt användande av övertalningsmedel och genom tillgodoseende av de berättigade synpunkter, som man från olika håll ansåg sig icke kunna släppa. Genom hela den taktik, som användes där, har den svenska regeringen helt visst gjort sig förtjänt av svenska folkets tacksamhet, liksom jag är övertygad om att den åländska befolkningen är djupt tacksam för den räddning, som kom den till del genom en sådan förståndigt planlagd humanitär expedition. De mistämningar, som sedan kommit, de förhållanden, som gjort att man i Finland sett snett på denna expedition, förstår man ju så väl. Men man får väl hoppas, att allt eftersom tiden går, skall ett rättvisare bedömande även från olika finska sidor komma den goda vilja till del, som visade sig så tydligt i den svenska Ålandsexpeditionen.

Således står det för mig så uppenbart som möjligt, att genom hela den politik, som regeringen sannerligen icke på något sätt stuc-
kit under stol med, utan som den givit under upprepad interpellationsdebatter riksdagen del av och som således riksdagens majoritet, alla dess olika partier och för övrigt alla i landet haft tillfälle att säga sin mening om — genom den politiken har regeringen i alla fall kunnat åstadkomma det resultat, att vi ha lyckats i avseende på Åland att förhindra de fruktansvärda faror, som ett ögonblick syntes hota det-
samma, just när den svenska expeditionen höll på att anlända dit. Och det har ju sedermera även yppat sig utsikter till, att den rent svenska intressefråga, som ligger i att Åland hålles obefäst, skall ha kommit något steg närmare sin lösning.

Under sådana förhållanden och när man till på köpet ser — en synpunkt som jag icke vill förbigå — vad som passerat i Finland under den här allra sista tiden, när man ser, huru segrarne ha missbrukat sitt övertag genom att på intet vis lyssna till de röster om försoning, som ha ljudit till dem över Bottenhavet, ser hur de först på det mest hänsynslösa sätt avvisat den svenska regeringsframställningen om att söka en utjämning, innan inbördeskriget ännu hade an'agit så stora dimensioner, och sedan konsekvent fullfölja taktiken att slå ned den finska arbetarklassen i stället för att försöka vinna den-
samma för en gemensam samling av den finska nationen — när man ser huru allt detta utvecklat sig, då kan jag för min del endast

ytterligare lyckönska vårt folk till att vi hade en regering, som besparade oss att ha det allra minsta medansvar för de reaktionära åtgärder, som nu dag efter dag inrapporteras från Finland. Efter de stora massakrerna på fångar, vilka även högertidningar nödgats registrera, höra vi nu ytterligare huru yttrande- och tryckfrihet går till spillo, huru denna halva representation som finnes lagstiftar, som om den vore fullständigt en hel representation! Ja, i ett så bedröfligt sakernas tillstånd är nu lyckligtvis tack vare den svenska vänsterregeringens politik Sverige utan varje ansvar. Vi ha icke haft något som helst gendarmgöra där, på något sätt som kunnat påvisa hur man villigt åtagit sig att göra tjänst från den stora militärstaten söder om Östersjön.

Jag tror därför, att Sveriges folk är tacksamt mot regeringen, för att den besparat oss en sådan situation, och för att den fört en sådan Finlandspolitik som den gjort. Naturligtvis kan i så svåra tider varje politik i enstaka detaljer bli föremål för skiftande meningar och omdömen, men denna politikens stora linjer, sådan som regeringen fört den, äro, såvitt jag kan se, ingalunda präglade av något vankelmod, som man här försökt påstå, utan regeringen har vetat precis vad den ville och icke ville och jag är övertygad om att massorna av svenska folket äro regeringen tacksamma, för att den besparat oss att komma in i den händans, som pågår även i Finland, och för att den gjort sitt bästa att för framtiden möjliggöra bättre förhållanden mellan det Skandinavien som kommer och det finska folket, när det en gång kommit ut ur den nuvarande olyckliga kamp på kniven, som föres där mellan samhällsklasserna, och när lugnare förhållanden börjat återinträda.

I detta anförande instämde herrar *Möller, Engberg, Kropp, Waldén, Strid, Lovén, Jensen, Törnkvist, Björck, Sjöström, Kristensson, Berg* i Munkfors, *Helger, Flognfält, Zander, Larsson* i Västerås, *Ericsson* i Arboga, *Jansson* i Falun. *O. Nilsson* i Örebro, *Uddenberg, Hedström, Ingvarson, Billqvist, Magnusson* i Kalmar. *Svanberg, Fast, Tenadahl, Johansson* i Uppmälby. *Johansson* i Kullersta, *Bärg* i Katrineholm, *Wahlstedt, Hansson* i Gårda, *Carlson* i Karlshamn och *Anderson* i Råstock.

Herr Lindman: Herr talman! Nu har ju debatten pågått i denna fråga ganska länge, och man har haft tillfälle att här få höra uttalanden från olika håll. Vi ha sålunda från regeringsbänken, från hans excellens herr statsministern fått ett uttalande, som var mycket uttömmande, mycket utförligt och — jag vill ge det erkännandet — även mycket skickligt lagt, från den ärade talarens egen ståndpunkt sett naturligtvis. Det var ett försvar för alla de åtgärder som blivit vidtagna i denna fråga såväl beträffande Finland som beträffande Åland. Jag säger, att det var skickligt lagt, därför att det var en stor förmåga som där utvecklades att kunna gå förbi allting, som kunde vara komprometterande för regeringen och dess åtgörande, under det att det var ett starkt framhållande av sådant som

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollet.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

kunde verka fördelaktigt. Jag skall emellertid be att få komma till en liten granskning, en liten kritik av vissa saker i herr statsministerns anförande, därför att, trots all den skicklighet med vilken det var framfört eller rättare sagt utformat, var det dock åtkilliga saker, som jag tror ganska lätt och med stort berättigande kunde göras till föremål för anmärkningar, om man vill utöva någon starkare kritik.

Sedan ha vi hört herr vice talmannen, som sjungit regeringens lov över allt vad den gjort. Något vidare innehöll egentligen icke hans anförande, än att allt var utomordentligt bra.

Slutligen har herr Branting talat på sitt partis vägnar, och vi ha hört, att han slutade med att tacka regeringen, för att den icke gjort något alls i denna Finlandsfråga, varigenom vi besparats faran och otrevnaden av att på något sätt bliva inblandade i den. Här kom från det hållet ett erkännande till regeringen, för att den ingenting gjort, och det framfördes på svenska folkets vägnar till och med. Men herr Branting får ursäktas, att jag tager avstånd i alla fall, även fastän jag räknar mig till det. Då jag har en annan uppfattning av regeringens ståndpunkt i detta fall, nämligen att de åtgärder som regeringen vidtagit i denna fråga icke äro präglade av vare sig följdriktighet eller planmässighet, så skall jag be att få komma med den kritik som jag i början av mitt anförande sade att jag ville komma med.

Innan dess skall jag emellertid be att få göra några anmärkningar och det endast i förbigående i frågan, varför det kan vara anledning att göra anmärkning mot en eller flera av statsrådets ledamöter, för att icke protokoll blivit fört. Jag fäste mig liksom en annan talare vid ett uttalande av herr statsministern, vilket i varje fall måste undantagas från det omdöme jag nyss fällde, att det var skickligt lagt, ty det var för mig fullkomligt oförståeligt. Herr statsministern uttalade, att i fall omläggningen av planen för expeditionen dragits inför en konselj för att där avgöras, då först hade man infört frågan i sådana former, att det kunde vara till Sveriges skada. Vad detta betyder, det är fullkomligt omöjligt för mig att förstå. Har det varit ett beslut eller har det icke varit det? Har det varit ett beslut, är det väl fullkomligt likgiltigt för bedömandet från finsk sida, om det varit fattat i konselj eller av ett enskilt statsråd. Det framföres till vederbörande minister, men det talas därvid icke om, huruvida beslutet varit föremål för avgörande i konselj, utan det talas blott om att så och så är det beslutat. Jag kan icke förstå annat, än att i detta ligger ett ganska starkt erkännande av att det i alla fall varit ett beslut. Men man har icke fattat det i en konselj, ty då kunde det ha blivit ganska farligt, utan man har föredragit att låta det avgöras av ett statsråd. Jag är glad, att jag icke i förmiddags framförde ett sådant argument, ty jag är ganska säker på att jag icke fått konstitutionsutskottets majoritet med mig. Men den är något beskedligare nu. Dessutom vill jag påpeka en annan sak, som jag är säker på att jag icke på förmiddagen fått konstitutionsutskottets vänstermajoritet med mig på, och det var när statsministern drog fram denna för mig fullkomligt förbluffande invändning, då han sade, att ett beslut som fattats av ministern för utrikes ärendena är något helt

annat än ett beslut fattat av ett annat statsråd. Om jag sagt detta på förmiddagen, är jag säker på att då först skulle jag fått riktigt grundligt hett om öronen. Jag frågar, var står det i grundlagen, att utrikesministern har rätt att fatta beslut på ett annat sätt än ett annat statsråd, att han skulle kunna fatta beslut på ett sätt som gör, att det icke skulle behöva dragas inför konseljen utan kunna avgöras av honom själv?

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

När man hör hela detta försvar från statsministerns sida, så skulle man vilja gå tillbaka till det som förekommit på förmiddagen och säga, att nog var det ändå beträffande den åländska historien fråga om en omläggning av planen för expeditionen. Men det anmärkte man icke på, utan det anmärktes på såsom något ytterligt högviktigt, att ett annat statsråd utfärdade en kommuniké i en fråga om kända angelägenheter, som mångfaldiga statsråd före honom gjort, säkerligen även bland den nu sittande regeringens medlemmar, utan att den varit föredragen i konselj.

När man ser på hela denna fråga, så förstår jag, att man ifrån många synpunkter skulle kunnat säga, som herr statsministern började sitt anförande med och som även herr Branting var inne på, att det vore kanske mest önskvärt att låta bli att tala om alltihop. Herr statsministern sade, att han icke hade något ansvar för det utan att det var reservanterna i konstitutionsutskottet som bure det. Jag skulle vilja säga, att i detta fall är det regeringens gärningar som föranlett vad som blivit resultatet beträffande vårt förhållande till det andra landet, det är regeringens gärningar och fakta och icke den omständigheten, om man talar om det här eller icke. Jag tror, att det är rätt så gott, att vi en gång få säga ifrån vår uppfattning i denna sak. Även om vi gjort det på ett tidigare stadium, skadar det icke Sverige på något håll, om det talas om det nu, ty det kan vara nyttigt nog att även på andra håll klargöra, hur olika svenska synpunkter göra sig gällande.

Vad var det som inträffade, vad var det märkligaste som hände under detta olyckliga krig i fråga om Sverige och våra förhållanden, om icke just att tack vare revolutionen och omstörtningarna i Ryssland det stora världsriket föll sönder och upphörde att vara en stormakt, att dess gränsländer rycktes bort det ena efter det andra, att Finland, Polen, Ukraina och de andra gjorde sig självständiga och bröto sig ut. Särskilt den omständigheten, att Finland, Estland, Livland och Kurland gjorde sig självständiga var av oerhörd vikt och betydelse för Sverige och har en stor inverkan på vårt förhållande. Förut hade vi levat inför detta ryska tryck, som, säga vad man vill, i alla fall existerat för de flesta svenskar. Det var en viss obestämmd fara för något stort och fruktansvärt, som hotade från det världsrike som sträckte sig alldeles inpå oss. Det var som en mara, som låg över oss, då man hade att frukta, att detta ryska välde skulle sträva fram till västerhavet och vi därigenom komma i en stark konflikt med detta rike. När denna mara försvann och när detta hot åtminstone för en längre tid framåt upphörde att göra sig gällande mot oss, när förhållandena förändrades, så att Fin-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

land inträdde i de självständiga staternas led, liggande mellan oss och det förutvarande och för framtiden kanske än en gång mäktiga ryska väldet, så var detta en händelse för statsmän att iakttaga och observera, och det gällde då att se klart på den frågan, hur allt detta skulle komma att inverka på Sveriges ställning. En sak var klar och det var, att till detta vårt nya grannland, Finland, borde vi försöka intaga en vänskaplig ställning. Vi borde försöka komma i ett vänskapligt förhållande till denna granne liksom till grannar i allmänhet och såsom vi väl äro det i förhållande till våra grannar Norge och Danmark. Vi borde åtminstone se till att vi icke genom några åtgärder komme i ett spänt och otrevligt förhållande till vår nya grannstat. Vår strävan skulle vara, att Finland skulle bliva liksom vi andra en medlem av de skandinaviska staterna, om jag så får säga, av den skandinaviska familjen. Men om så skulle ske, måste också från de skandinaviska ländernas sida, enkannerligen från Sverige såsom det största och närmast liggande, visas för Finlands folk prov på tillmötesgående och vänskap. Den nya staten måste känna, att den hade att påräkna stöd och hjälp från svensk sida och att vi ville betrakta den som en medlem av Skandinavien.

Jag frågar mig nu: hur har regeringen uppfattat hela detta viktiga problem? Har den visat sig handlägga frågorna så, att den kan stå sig inför historiens domstol? Med andra ord: har den sett hela denna sak i sitt historiska sammanhang? Att jag upptager denna fråga nu till yttrande från min sida, beror därpå, att jag icke kunnat tyst låta denna sak gå förbi. Jag kan icke under tystnad låta en utveckling fortgå, som efter min mening för framtiden skulle komma att lända till skada för Sveriges folk och Sveriges land. Det är därför, som jag yttrar mig i saken.

Men jag går vidare. Efter den självständighetsförklaring, om vilken jag nyss talade, inträffade det, som vi säkert alla anse, mycket beklagliga förhållandet i Finland, att det finländska upprорот bröt ut. Det sätt, varpå regeringen bedömde och behandlade detta uppror, utgör enligt min mening en alldeles avgörande måttstock på regeringens handlingar och åsikter. I det anförande, som herr statsministern hade i en interpellationsdebatt den 20 februari i denna kammare, upprepade han icke en utan två gånger, att det var ett inbördeskrig, icke ett uppror. Det är detta ord, inbördeskriget i Finland, som lagts till grund för hela det politiska förfarande, som regeringen låtit komma sig till last i Finlandsfrågan. Regeringen felbedömde helt och hållet situationen, eller om den bedömde den rätt, ville den icke nämna saken med dess rätta namn. Därför kallade den allt detta för inbördeskrig. Redan detta måste naturligtvis vara en förolämpning mot den lagliga regeringen, som stred för det lagliga väldet i Finland. När lag strider mot olag och rätt mot orätt, måste de, som stå på den lagliga sidan, känna, att det låg en kränkning i detta uttalande. Sedermera följdes detta av den beryktade medlingen mellan de båda efter herr statsministerns uppfattning alltjämt inbördes stridande parterna, en åtgärd, vilken na-

turligtvis på den lagliga sidan i Finland väckte mycket stor ovilja och berättigad sådan.

Framställningar om hjälp kommo, och vi hava dem här framför oss i detta utskottsbetänkande. De kommo i bevekande ordalag om att få hjälp med det ena och med det andra. Det står att läsa här i dessa aktstycken: mycket sympati har uttalats för oss från regeringens sida, och vi äro naturligtvis tacksamma för det, men vi kunna icke vara betjanta med att endast erhålla den svenska regeringens sympati. Men regeringen ville icke på något sätt hjälpa. Det är där skillnaden ligger mellan den uppfattning, för vilken jag gjort mig till tolk, och den uppfattning, som hyllades av regeringen. Regeringen ville icke hjälpa, och det, som den gjorde, gjorde den motvilligt. Motviljan visade sig på flera olika sätt, icke minst i fördröjandet av svaren på fram-tällda frågor, såsom synes i svaret av den 5 mars. Jag kan icke underlåta att säga, att det hade varit synnerligen lyckligt, om detta svar av den 5 mars icke hade kommit just den dagen utan dröjt litet längre, så att det icke kommit dagen efter den ominösa dag, då man beslöt förbud emot att uppköpa vapen. Nu är jag naturligtvis fullkomligt beredd att tro vad herr statsministern säger, att det var en tillfällighet, att så skedde, men även tillfälligheter kunna leda till förvecklingar och obehag, och man bör se till, att även sådana tillfälligheter undvikas. Det kunde icke för dem, som erhöilo detta svar, te sig på annat sätt, än att förbudet trädde i kraft den ena dagen och svaret på framställningen från Finland kom den andra dagen.

Huru ha vi icke litet var under detta krig varit stolta och glada över att söka hjälpa varandra i de skandinaviska länderna? Vi hava till exempel sedan något över ett år tillbaka etablerat ett intensivt samarbete mellan Sverige, Norge och Danmark, och vi känna tillfredsställelse och glädje över att kunna hjälpa våra grannar och emottaga hjälp från dem. Mången gång emottaga vi från Danmark en hjälp, som det är förenat med stora svårigheter för detta land att lämna, liksom vi giva Danmark varor, som kunna för oss vara svåra att avvara. Men när det gällde denna nykomling, detta nya land, ville man icke hjälpa, och man hjälpte icke heller, ty det blev ingen reell hjälp, den som man lämnade.

Jag har den uppfattningen, att man här skulle hava förfarit på ett annat sätt, att man borde hava sökt verkligen visa allt det tillmötesgående, som man kunde, jag upprepar det, allt, som varit förenligt med Sveriges neutrala ställning. Det är en ganska betydande skillnad på uppfattningar i detta fall. Man kan göra mycket genom att icke blott uttala sympati utan även visa den och göra det så långt, som det är möjligt. För att nämna ett exempel hade Sverige icke under en lång tid hos den lagliga regeringen i Finland något sändebud anställt, som kunde för den lagliga regeringen framhålla och förklara, varför den svenska regeringen gjorde så och så, ingen, som kunde giva något besked om att den svenska regeringen handlade på det sättet, intog den ståndpunkten, därför att den hade de och de skälen till att göra så. Någon sådan mini-

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ster fanns icke. Politiken har efter min mening varit oklar, och den har icke haft något klart mål i ögonsikte. Se till exempel på dessa omtalade s. k. smugglingar. Jag vet icke, i vilken utsträckning det förekommit, att varor fått utföras under hand emot exportförbudet, men det går rykten om att sådant skett. Vad är detta, om icke oklarhet, att hjälpa liten smula under hand och giva litet, när man kan komma åt, i strid emot den officiella politik, som man för? Beträffande denna export av kappor, mössor och filter m. m. visade man tillmötesgående, men i andra frågor kröp man bakom detta, att varorna fingo utföras, om de utfördes på en gång, ehuru man visste, att det icke kunde åstadkommas. Därigenom blev det icke något bevänt med ett sådant löfte. Aldrig kunde man giva ett principellt svar på frågan, hur man över huvud taget ställde sig till frågan om export och transitering, aldrig något klart uttalande, som gjorde, att detta grannlands regering visste vad den hade att rätta sig efter. Här uttalade till exempel herr statsministern, att frågan om transitering aldrig praktiskt förelegat och att någon begäran om transitering icke förekommit i mer än ett fall, och så tillade herr statsministern, att transitering från ett krigförande land kunde icke komma i fråga: det hade Sverige aldrig medgivit förut. Eftersom denna sak aldrig varit på tal här i kammaren förut, tillåter jag mig fråga: är det något hinder att transitera vapen från ett krigförande land genom Sverige till ett neutralt land, och var finnes detta hinder? Om man icke vill göra det, gör man det naturligtvis icke, det begriper jag nog, men vad är det, folkrättsligt sett, som hindrar, att man gör det? Absolut ingenting. Och för övrigt, vad är det för skillnad mellan att låta transitera genom Sverige från krigförande land och att skicka konvoj, som följer med fartygen och ser till, att de icke taga skada? Skillnaden är icke så stor, men det är en oklarhet, som vilar över det hela.

Jag har fäst mig vid några yttrande, som kunna vara av ganska stort intresse att i detta sammanhang belysa. I herr statsministerns anförande av den 20 februari förklarade han, att transitering icke behövde förekomma, därför att transport kunde ske till sjöss, och det har han sedan upprepat. Den 19 februari inkom till regeringen en skrivelse, i vilken Finlands chargé d'affaires här i Stockholm framhöll, att transport sjöledes icke läte sig göra på grund av betydande faror och svårighet att med erforderlig skyndsamhet verkställa transporten. Dagen därefter förklarar herr statsministern, att transitering icke behöver äga rum. Vid samma tillfälle förklarade herr statsministern, att regeringen icke hade för avsikt att upphäva förbudet mot transitering och export, och att några licenser icke förekommit, men att om sådana frågor skulle uppkomma, skulle de av regeringen prövas efter de av herr statsministern tidigare i hans anförande angivna grunder. Dagen förut hade dock statsrådet Gripenberg begärt transitering och export av varor. Nej, det är på det sättet, att som frågan blivit behandlad, har man gjort rätt

mycket för att försvåra och förstöra samförståndet med Finland. Detta går ut över även andra saker, och jag vågar påstå, att om herrarna också nu säga till mig i dag, att jag överdriver och att det kan botas och bli bättre, skola herrarna få se, att det kommer att bli för Sverige ganska svåra olägenheter av att man förfarit på det sätt, som man gjort i vårt förhållande till Finland. Det kommer alldeles säkert att visa sig särskilt beträffande en annan omständighet, nämligen i fråga om Sveriges kommersiella förbindelser österut. Därvidlag kommer en stor olägenhet säkerligen att för oss göra sig märkbar, emedan vi icke aktgivit på förhållandenas utveckling. Jag skulle vilja säga, att den ryska och finska marknaden, i synnerhet den ryska, är för Sveriges industri av oerhört stor betydelse, och jag tror mig kunna påstå, att för framtiden hava nu stora svårigheter lagts i vägen för Sveriges industriella utveckling österut. Det är andra, som komma att taga hand om den saken. Jag hade tillfälle att uttala i en debatt tidigare i början av denna riksdag, att när Sverige ställt sig ovilligt på det sätt det här gjort, hade man att befara, att ett annat land skulle komma i stället, som skulle hjälpa Finland och som skulle skörda de frukter, som kunde vara förenade härmed.

Ja, jag skulle vilja säga ett ord till i anledning av herr Brantings yttrande beträffande vår förmåga att förebygga tyskarnas inträngande i Finland. Han säger, att om vi nu haft några finger med i detta, hade vi stått vid tyskarnas sida i Finland, och kanske kommit att operera tillsammans med dem, och han utvecklade här på ett sätt, som ryckte en stor del av kammaren med sig, att om man gör det ena lilla, kommer det andra sedan, och så kommer det tredje, och ett, tu, tre har han målat upp det hela på det sättet, att det var nästan, som om vi intervenserat och gjort allt möjligt i Finland och stodo som kämpar vid Finlands sida i kriget mot Ryssland. Så starkt framhölls saken, och så målades den upp här, att det tedde sig så för mig och säkerligen för många av kammarens ledamöter. Men vad tjänar det till att utveckla och framställa sådana överkliga bilder? Kan icke Sverige vara vän med Finland, kan icke Sveriges regering och folk vara vän med fin-ka staten och finska folket, även om tyskarna gjort de åtgärder de gjort i Finland, om det varit nödvändigt att anropa dem och erhålla hjälp av dem i det förtryckta läge Finland befann sig? Är det icke tvärtom en stark ytterligare anledning för Sverige just detta att än mera arbeta på att försöka skapa ett gott förhållande till Finland? Det är den uppfattning, som jag åtminstone fått härvidlag.

Men jag har ett ord att säga även beträffande den andra sidan av frågan, nämligen Ålandsfrågan. Jag har sällt mig otvetydigt till dem, som ställt sig på den ståndpunkten, att de gilla de åtgöranden, som regeringen vidtog genom sitt första ingripande på Åland. Jag är utav den uppfattningen, att regeringen där handlade alldeles riktigt och handlade klokt, och jag tror, att jag uttalat det någon gång förut, och säkerligen finnas inte heller så många, som inte dela denna uppfattning. Men vad jag här vill framhålla

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

är, att även över hela denna åländska fråga vilar en ganska stor oklarhet. Vad ville regeringen där egentligen? Man har lagt märke till dessa omläggningar av programmet. Regeringen överlämnade till sjöministern att i någon sorts egenskap av utrikesminister sköta hela denna åländska fråga, och där har man fått fram hela denna långa massa av telegram, som kammaren haft tillfälle att taga del av i den blå boken och nu i konstitutionsutskottets betänkande. Jag vill inte inlåta mig på denna historia och hela denna långa rad av telegram, men jag vill säga, att när man läser igenom detta, får man verkligen som svensk en ganska beklämmande känsla, när man ser, hur dessa angelägenheter blivit skötta. Det förekommer på sina håll härvidlag en ganska stor brist på öppenhet, det är löften om befordran av telegram, som ha blivit infriade på ett sätt, som absolut inte kan gillas, det har varit denna fråga om ett ultimatum, som visserligen hans excellens herr statsministern på förmiddagen icke kallade för något ultimatum men som likväl står kvar som ett starkt hot, och jag skulle dock fortfarande vilja säga som ett ultimatum, mot den finländska skyddskåren, under det att något sådant icke fick riktas åt det andra hållet. Man ville ge sig sken utav att handla i samförstånd med befälhavaren för den finska armén, när man meddelade sig med denna Nystads skyddskår på Åland. Men framför allt — det, som efter min uppfattning är det mest betänkliga i denna sak — även om man gillar, att regeringen vidtog denna åtgärd, är man därför inte skyldig att gilla det sätt, på vilket det gjordes, och det, som där framför allt framträder som något klandervärt, var, att denna åtgärd genomfördes uti ett främmande land, utan att man på något sätt hade åstadkommit ett samförstånd med det landets egen lagliga regering, utan man sökt uppnå att åstadkomma en förbindelse mellan den svenska regeringen och den finska regeringen uti denna sak. Ingenting gjordes i den vägen, utan ingripandet skedde på sådant sätt, att det måste kännas kränkande för den, som betraktade sig som laglig herre i det land, till vilket ögruppen hörde. Det är en av de många åtgärder, som äro klandervärda härvidlag.

Jag skall nu strax sluta. Jag har endast några ord att ytterligare tillägga, och det är, att jag skulle vilja framhålla, att man uti hela denna fråga, som vi ha sett upprullad här, i vår omedelbara närhet, alldeles inpå oss här invid Östersjön, måste tänka, att här är verkligen ett stort problem, uti vilket Sverige borde vara mycket intresserat och till vars goda lösning vi borde medverka. Det finnes ett Östersjöproblem, och det är kanske mera aktuellt nu än någonsin förut, och det är en skyldighet från svensk sida att försöka taga till vara de intressen, som Sverige har att bevaka i Östersjön. Till dessa räknar jag framför allt att söka undvika inbördes rivningar och slitningar mellan östersjöfolken. Regeringen har genom sina åtgöranden bidragit att försvaga det svenska elementet och att på sätt och vis undergräva dess ställning uti Finland, vilket icke har varit till någon nytta, och det har regeringen gjort, genom att den icke ville hjälpa den finska lagliga regeringen.

Nu ha vi i dag hört utav statsministern, att man hoppas, att

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

dessa frågor må komma att bli lösta på allra bästa sätt i fortsättningen. Jag instämmer av allt hjärta uti den förhoppningen. Jag skulle härtill blott vilja säga: måtte det ske med något litet mer framsynthet och planmässighet i utförandet, än fallet varit hittills. Det går inte an att skärpa motsatserna mellan de folk, som ligga kring Östersjön och som ha sina förbindelser med varandra över detta jämförelsevis obetydliga hav. Det går icke an att skärpa motsatserna här, utan man skall i stället försöka skapa band, som binda dem närmare samman. Alla friktionsämnen måste man söka undvika, och därvidlag gäller framför allt att söka i den åländska frågan åstadkomma en sådan lösning, som kan för framtiden undvika friktion, en lösning, som går i överensstämmelse med den åländska befolkningens egen önskan. Utan någon sådan bestämd lösning komma svårigheter för framtiden att uppstå, och ju starkare motsättningarna bli, dess mera minskas Sveriges kulturella och kommersiella inflytande. Det är en sak, som man kan känna sig ganska övertygad om. Jag har, herr talman, velat begagna detta tillfälle att framföra mina synpunkter på denna sak. Regeringen bör efter min uppfattning hädanefter slå in på en väg, som tar klart sikte på det stora målet, nämligen att skapa samförstånd mellan staterna i Norden och samförstånd mellan de folk, som ligga på båda sidor av Östersjön.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Lübeck, Nylander, Petersson* i Bjälbo, *Sundling, Söderhielm, Hammar skjöld, Magnusson* i Tumhult, *Svensson* i Kompersmåla, *Andersson* i Knäppinge, *Svensson* i Betingetorp, *Andersson* i Skivarp, *Winkler, Olsson* i Berg, *Olsson* i Broberg, *Sundberg, Lithander, Thore, Odqvist, Vennersten, Magnusson* i Skövde, *Welin, Svensson* i Långelanda och *Lidström*.

Hans excellens, herr statsministern Edén: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet med anledning av en pa-sus i början av herr Lindmans anförande. Han hade den artigheten att uttala, att vad jag hade sagt på förmiddagen kunde betraktas som skickligt, men han tillade, att det dock för honom i vissa punkter varit oförståeligt. Det skulle ha varit mig kärt att erkänna, att denna oförståelighet berott på att vitsordet om skicklighet från min sida var allt för artigt — jag gör icke anspråk därpå. Men jag nödgas i stället, såvitt jag kan döma efter mitt goda minne utav vad som sades på förmiddagen, anse, att oförståeligheten har berott på något annat, som icke kommer mig till last, nämligen därpå, att herr Lindman uppkallat och återgivit mitt anförande i denna del på ett fullkomligt oriktigt sätt. När så skett, kan ju ingen undra på att han icke förstått det.

Herr Lindman anförde nämligen, att jag skulle ha gjort en skillnad mellan ett förfarande i konselj och ett förfarande utom konselj på det sättet, att han sedan fortsatte med en fråga: vad är det för en skillnad, då besluten i alla fall skola framföras till finländska myndigheter utav vederbörande minister? Herr Lindman tycks inte ha lagt märke till att den distinktion, som han

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

syftade på, inte rörde Finlandsfrågan, utan den rörde en annan fråga, den rörde nämligen en viss punkt av frågan om medlingen på Åland, såsom herr Hildebrand mycket riktigt har påpekat. Därvidlag var ju intet tal om något beslut att framföra till finländska myndigheter, såvitt jag vet. Det var fråga om huruvida man skulle i form av konseljbeslut instruera de svenska officerarna, när de fingo stå till tjänst vid herr Vorovskys förhandling på Åland, och ingenting annat. I alla fall: herr Lindman och herr Hildebrand synas mena, att det skulle icke ha varit någon skillnad, om vi fattat ett beslut i konselj om denna sak, i jämförelse med när vi nu läto det gå till på det sätt som skedde, att officerarna fingo anmäla sig som biträdande vid förhandlingarna mellan herr Vorovsky och den åländska befolkningen. För mig ligger inte någon synnerlig vikt på distinktionen, men en skillnad är det i alla fall, ty hade man i konselj tagit upp denna fråga, hade man naturligtvis haft att närmare angiva hela regeringens ställning till denna Vorovskys mission och till vad som skulle ske på Åland, man hade fått lov att ge officerarna en bestämd instruktion om det syftemål, till vilket medlingen skulle leda, man hade sålunda i varje fall därmed kunnat komma att bli indragen på ett sådant sätt, som man nu inte behövde bli indragen och faktiskt inte heller blev. Det hela gick ju, som jag förut framhallit, så till, att herr Vorovsky reste dit på egen risk, om ock hans resa skedde efter samtal med utrikesministern, och att därefter de svenska officerarna verkade som förmedlare, som biträdande vid förhandlingarna, men voro strängeligen ålagda att icke på något sätt uppträda såsom part. Därmed stod svenska regeringen betydligt mera fri till utvecklingen av det hela än fallet hade blivit, om den i konselj skulle hava sökt fixera på förhand medlingens gång och eventuella resultat.

Herr Lindman kunde inte heller fatta vad jag hade att säga om utrikesministerns särskilda ställning uti det svenska statsrådet. Det förvånade mig, med tanke på att herr Lindman nyss har lämnat detta ämbete, men det förvånade mig inte, då jag hörde, att han tolkade mina ord så, att beslut, fattade av ministern för utrikesärendena, skulle vara någonting helt annat än beslut av andra statsråd. Så har jag naturligtvis icke sagt. Det borde inte behöva framhållas för en förutvarande stats- och utrikesminister, vilken skillnaden här är. Jag sade, att den ligger redan i ordet minister. Herr Lindman kan blott slå upp någon av de konstitutionella handböcker som han fordom brukade åberopa — jag vill minnas, att han tyckte om gamle Rydin förr i världen. Där skall han finna, att det är en verklig skillnad på grund av att en utrikesminister, såsom herr Lindman själv, alltid måste vid sina förhandlingar med främmande makter göra en hel mängd saker personligen, utfärda instruktioner, besvara brev och förfrågningar m. m., som enligt min mening en annan ledamot av statsrådet icke gör på samma sätt och i samma utsträckning. Detta var hela innebörden av den distinktionen.

Det gläder mig, att herr Lindman icke haft flera anmärkningar mot det formella, än som kommit fram i de två punkterna. De torde icke ha mycket stor betydelse, åtminstone icke för mig.

Viktigare var naturligtvis vad herr Lindman haft att säga angående den sakliga behandlingen av de utav oss nu debatterade frågorna. Det skulle vara mycket frestande att punkt för punkt följa detta anförande i dess mångahanda språng — jag höll på att säga ystra språng — mellan olika synpunkter och olika detaljer. Jag skall emellertid söka att stanna vid några av de viktigaste punkterna. Jag framhåller då först och främst, att det förefaller mig mer än förvånande, när herr Lindman på kapitlet om svensk hjälp till Finland kunnat föra in något ordande om smugglерier. Är det herr Lindmans mening att antyda, att den svenska regeringen på något sätt haft något att skaffa med dessa smugglingsaffärer? Det är icke tillbörligt att draga in det momentet. Om här skett överträdelser vid utförsel från Sverige, har det naturligtvis skett utan regeringens vetskap, mot förbud och mot de åtgärder, som vederbörande myndigheter vidtagit. Den hjälp, som vi lämnat, har lämnats öppet utan att dölja det. Den export av kappor, filter och mössor, som herr Lindman också nämnde — han kunde gärna ha tillagt en hel del andra saker — har icke dolts, och det har icke heller varit meningen att dölja den. Det är icke något, som regeringen stuckit under stol med, tvärtom. Om man överhuvudtaget icke talat mycket om den saken, så beror det ej på oss, utan på dem som vid den tiden ansågo att detta var så obetydligt, att det endast skulle tigas ihjäl, i jämförelse med den vapenhjälp, som begärdes och som ej kunde givas.

Herr Lindman uttalade vidare, att den hjälp, som Sverige borde ha givit Finland, var så mycket mera nödvändig, som ju Sverige under de föregående åren kommit i så livlig förbindelse och så gott samarbete med de övriga nordiska länderna. Liksom de tre övriga nordiska länderna hade hjälpt varandra under dessa år, borde ock Sverige nu hjälpa Finland. Ja, i det, som är jämförligt med hjälpen mellan dessa tre länder, har Sverige gjort det lilla, det kunnat. Men den hjälp, som Finland begärde, var av helt annan beskaffenhet än den inbördes hjälp mellan Sverige, Danmark och Norge som herr Lindman talade om och herr Lindman vet mycket väl, att det var en sådan mycket stor skillnad. När denna anhållan om hjälp — hjälp genom intervention eller vapensändning, som skulle ha lett till intervention — kom från Finland, fanns för svenska regeringen icke någon annan möjlighet än att under djupaste ansvar överväga, huruvida det var möjligt och riktigt för både Sveriges och Finlands skull att giva denna vapenhjälp eller icke. Vi kommo till det resultatet, att det icke var möjligt och icke heller riktigt. Vi kunde därför icke ge den på det sätt, som Finland begärde. Det ha vi sagt förut. Det är icke något nytt. Det är en ståndpunkt, vars berättigande enligt min mening framgått av hela den följande utvecklingen.

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr Lindman återkommer på nytt till det sammanträffande av data för behandlingen av statsrådet Gripenbergs licensansökan och förbudet mot försäljning av vapen för export, som redan herr Räf utnyttjat. Vad menar herr Lindman med att upprepa detta? Är det icke nog, när det är förklarat, att detta var en tillfällighet, som icke kunde hjälpas? En utrikesminister har förut uti frågor av denna art aldrig brukat behöva särskilt begära lojalitet från den andra sidan vid behandlingen av ömtåliga ämnen. Nu synes det verkligen, att man behöver framställa en sådan begäran, och det till det mest oväntade håll — just till en förutvarande utrikesminister.

Av samma art är herr Lindmans antydan om vår ställning till frågan om telegrammen mellan general Mannerheim och den nyländska skyddskåren på Åland. Herr Lindman insinuerade eller rättare sade rent ut, att vi skulle under förhandlingarna på Åland »givit oss sken av att vara i samförstånd med general Mannerheim. »Det är icke sant — det finns intet annat svar. Den enda gång, som general Mannerheims namn över huvud taget nämnts från vår sida, var i det telegram, som ingår i blå boken och i vilket vi *icke* sade någonting om att vi fått några under rättelser om general Mannerheims ställning till ifrågavarande sak — Nystads skyddskårs bortförande — utan endast sade, att vi *förmodade*, att general Mannerheim icke skulle ha något emot att den nyländska skyddskåren hemfördes, enär man under föregående vecka, såsom det måste antagas å hans vagnar, hade hos oss framfört en anhållan genom statsrådet Gripenberg, att denna samma kyddskår skulle av svenska fartyg räddas hem till Sverige för att föras över till Finland. Det är det enda, som från svensk sida sagts. Det kan icke undgå att väcka min överraskning, att huvudmannen för denna kammars högerparti och den förutvarande utrikesministern icke aktar för rov att på sadant vilseledande sätt i debatten även indraga detta moment. En sådan taktik är sannerligen icke ägnad att förbättra förhållandena mellan Sverige och Finland och ställa den svenska expeditionen till Åland i en rätt dager inför uppfattningen i Finland.

Det som i alla fall skulle ha varit det mest intressanta hade varit att få ett svar på den fråga, som jag ställde på förmiddagen. Huru var det man ville, att vi skulle ha gjort, och huru var det man ville, att vi icke skulle ha gjort? På det har herr Lindman nu i afton svarat med att utföra en hel rad av broderingar på följande tema: regeringens ställning är präglad av fullständig oklarhet. Det vilar oklarhet över det hela, vad de vilja och vilket mål de ha framför sig. Det som är alldeles nödvändigt är, att man har fullt klart för sig vad man vill försöka uträtta, och det bör vara detta: att bevara det goda förhållandet till Finland och över huvud taget utveckla det goda förhållandet till samtliga Östersjöländer. Jag skulle tacka för dessa satser, om det vore något reellt i dem. Men om de grundsatserna trodde jag verkligen, att vi voro fullt överens. Det finns något, som kallas truism också i

politiken. Det är en viktig uppgift för svensk politik att både bevara och utveckla ett gott samförstånd med Finland och likaså bevara och utveckla ett gott förhållande till övriga Östersjömakter. — Den saken är så solklar för litet var, att den måste karaktiseras som en truism, den säger icke mera än vad som ligger i öppen dag. Men medlen! Vilka medel skola användas i detta syfte, vad är det som skall göras? Och vad är det som icke har blivit gjort? Vad är det som herr Lindman skulle ha gjort i stället? Häröf hade herr Lindman ej ett ord.

Jag har under förmiddagen anført alldeles tillräckligt om de olika faserna av anhallan om hjälp från Finland för att icke nu behöva återkomma därtill. Jag har visat, — och jag tror, att det icke kan vederläggas, — att allt detta tal om transiteringen och exporten icke är annat än ett tal, utan betydelse för realiteterna. Herr Lindman skall icke nu komma ifrån detta genom att däremot ställa den omständigheten att de finska ombuden i sin inlaga förklarat, att transport till sjöss ginge för långsamt och att man hellre ville ha transport till lands. I samma dagar, när detta uttalande skedde, pagick som bäst transporten till sjöss från Tyskland till Finland, och den har pagått också sedan; det är mycket sant, att det skett med svårighet och besvärligheter på grund av isförhållandena, men den *har* dock gått tydligen tillfredsställande, och den svenska regeringen hade fullt tillräckliga bevis för att så var förhållandet, när den fattade sin ståndpunkt till den frågan.

Nej, transiteringen spelade icke någon större roll. Kvar står alltså vad häradshövding Castren öppenhjärtligt uttryckte i sin inlaga, när han sade: transitering och export är *icke* vad vi vilja ha: de hjälpa oss icke efter vår mening. Vad man ville, näst en intervention var en direkt utlämning av vapen ur svenska kronans förråd. D. v. s. ett engagerade av svenska statsmakten. Jag har redan förut i den första interpellationsdebatten frågat herr Lindman, huru han ställde sig till *den* saken. Han svarade med tystnadens vältalighet. Nu tjänar det icke till att göra om den frågan, ty nu är det hela över, och då är det så lätt att säga, att det icke hade varit farligt. Då vågade i alla händelser icke herr Lindman eller någon i denna kammare säga, att det kunde ske utan att vi därigenom kunnat bli indragna i kriget. Den, som icke har mera att säga om vad som borde ha utträttats, har icke någon rätt att här upphäva sig till domare över den politik som regeringen fört. Snarare skulle jag anse mig kunna ha skal att hävda, att han blottar, huru ihaligt i själva verket detta tal är om andra och bättre vägar som man bort följa. Man har icke kunnat visa ens början av en sådan väg, än mindre visat vart en sådan väg skulle ha lett.

Till sist en enda synpunkt till! Herr Lindman betonade, som jag nämnt, huru nödvändigt det vore, att vi skulle befordra samförstånd mellan folken på olika sidor om Östersjön, han inskräppte, att det icke går an att skärpa motsatserna mellan de folk, som bo på Östersjöns olika sidor; vi måste undvika friktioner,

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

sade han. Vi få försöka att föra folken tillsammans. Det arbetet är, såsom herr Lindman väl vet, redan i gång. Men jag frågar: tror herr Lindman, att det arbetet befordras av det sätt, varpå man nu i denna reservation i denna kammare och från en man i herr Lindmans ställning mi-stolkar och groft misskänner den svenska regeringens avsikter i förhållande till Finland? Tror herr Lindman verkligen, att det är på det sättet, som man hjälper det goda samförståndet mellan Sverige och Finland och eventuellt det svenska folkelementets ställning i Finland? Då har han verkligen politiska metoder, som förefalla mig vara minst sagt icke rekommendabla. I en situation sådan som denna synes det mig, att det kan vara tid på att, när vi nu en gång haft vår uppgörelse om regeringens finska politik och det i icke blott en utan flera debatter, man då skulle kunna försöka enas om att icke lägga ytterligare stenar i vägen för just det mål, som han säger sig sträva efter. Det målet vinnes sannerligen icke genom att orättfärdigt misstänkliggöra den stämning i förhållande till Finland, som besjälar den nuvarande regeringen. Även om det skulle lyckas herr Lindman att i detta avseende med dagens debatt inför svensk opinion vinna någon framgång, vilket jag betvivlar, nödgas jag säga, att för det mål, som han framställer såsom så viktigt, och som borde vara det mycket viktiga för oss här, nämligen det goda förhållandet mellan Sverige och Finland, kan ingenting vara mindre lyckosamt än det sätt, varpå han i spetsen för sitt parti i dag behandlat finska frågan.

Herr Månsson i Hagaström: Herr talman! När Ålandsfrågan och finska frågan, särskilt den senare, voro på tal här för en tid sedan, hade jag tillfälle att säga min mening om desamma. Jag skulle nu icke ha begärt ordet, om icke ett yttrande av herr Branting hade uppkallat mig. Jag vill inte låta detta yttrande stå oemotsagt, enär en punkt, som berördes i detta yttrande i förbigående, för mig är av mycket stor betydelse. Om jag ej hörde alltför mycket fel, gick yttrandet ungefär ut på, att när man har en regering, som handlar i samförstånd med folkets majoritet, så skulle det inte vara så noga med iakttagandet av formerna, här de konstitutionella, medan det skulle vara annorlunda, om man hade en regering, som icke handlar i samförstånd med folkets majoritet. Detta var herr Brantings ord, om jag fattade hans yttrande rätt, eljest ber jag om ursäkt. Jag vill nu blott i förbigående nämna, att på så lösa grunder vill jag sannerligen icke vara med och ha samhället byggt och fotat som detta, att t. ex. en partiledare eller en mera framskjuten riksdagsman eller en regeringsmedlem förklarar: ja, det här gör ingenting, därför att regeringen handlar i samförstånd med folkets majoritet.

Beträffande Ålandsfrågan är jag alldeles säker om, att därest Sveriges folk fått rösta vid tiden för detta äventyrs början, skulle det ha blivit en alldeles övervägande majoritet för att man icke skulle ge sig in på äventyret. Det är ju ytterst svårt att avgöra,

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

när en regering i en fråga kan anses handla i samförstånd med folkets majoritet. Den, som känner något så när praxis i de folkliga rörelserna och som även hör andra tala om, huru det går till i de rörelser, som icke avse att vara folkliga, vet, hurusom det inom dessa rörelser, folkliga eller icke, uppkommer ett fatalsvälde, som under allehanda förevändningar och förespeglingar av att handla i folkets namn och i folkets intresse kan hitta på en hel del saker, som äro stick i stäv med samma folks bästa.

Jag ångrar i dag, att jag inte den lördag-morgon vi behandlade frågan om suspendering av den lag, som förbjuder utförandet av krigsfolk ur landet, gick närmare in på det sätt, varpå detta ärende förelagts riksdagen och som herr Vennerström har här i dag i någon mån vidrört. Jag skall aldrig glömma den känsla jag erfor, när jag kom hit och fick veta, att proposition i frågan, utan att något vare sig i tidningar eller annorledes hade blivit sagt därom, framlades här på fredagen vid ett bordläggningssammanträde och hänsköts till utskottsbehandling oumedelbart på eftermiddagen, samt hurusom man här hade bordläggningssammanträde klockan 8 på kvällen; och framför allt, vad som på mig gjorde det djupaste intrycket, var, att jag fann ärendet uppfört under de ärenden på den avdelning av listan, där man eljest plägar ha bordläggningsärenden. Jag skall aldrig glömma den dagen och den historien. Men, som sagt, det smakar alltför mycket knep på fackföreningskongresser, där man söker mota en bangstyrig majoritet för att få den mening antagen, som man vill ha igenom. Men om det hette förr i världen, att Sverige icke skall få vara något prästgäll och icke styras efter prästerliga fasoner, så må det sägas en gång för alla, att Sverige icke är någon fackförening och kommer aldrig utan min protest att behandlas efter några fackföreningsmetoder, det kan ni vara säkra om.

Formerna i grundlagen äro icke fastslagna för ro skull och för att man blott skall ha en sådan här bok att läsa i, utan formerna äro fastslagna, paragraferna äro skrivna, därför att de män, som skrivit dem, en gång hade genom sin historiska beläsenhet, genom sin överblick över gångna tiders och folks öden, lärt sig inse formernas betydelse, enär de inse, att man icke kan bygga på en sådan lös fras, som att jag handlar i samförstånd med folket. Jag handlar enligt de en gång för alla givna formerna till dess de formerna ändras. Sveriges folk kan icke vila tryggt, det visar Ålandsfrågans och Finlandsfrågans behandling alldeles tillräckligt, bakom en försäkran om, att jag eller herr Larsson eller herr Branting eller herr Edén behagar handla i folkets intresse. Svenska folket kan endast vila tryggt och andas tryggt, när de veta, att formerna i denna bok följas; då kan folket vila tryggt, men icke bakom mina eller herrar Brantings, Edéns eller Lindmans försäkringar. Därför har man grundlagen, därför har man formerna, och därför måste man noga hålla på, att formerna följas, vare sig det är herr Lindman som är minister eller herr Edén är det.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Men det har blivit så, sorgligt nog, att här i riksdagen se vi partisinnets ogräs frodas på det ohyggligaste sätt. Herr Vennerström berörde den saken i sitt anförande på förmiddagen. Det är efter min och mina kamraters enstämmiga mening nödigt, att vi, och icke blott vi, utan alla, som vilja en verklig folkrepresentation, försöka att riva upp detta partisinne med rötterna. Det är ju nu så, som det har sagts, att när en vänsterregering sitter vid makten, söker man med ljus och lykta på högerhåll att komma åt densamma, och när en högerregering sitter inne och expedierar ärendena, så söker man på andra hållet med ljus och lykta efter anmärkningar mot denna regering. Anmärkningar skola göras, när man överträder grundlagens former, göras oblidkeligt, råttådigt och omutligt, vilken sida det än är, som sitter och handhar ärendenas gång. Men vi måste undan för undan söka komma ifrån detta partisinne och komma fram till det verkligt demokratiska tillstånd, där vi icke längre i regeringsbänken räkna med vänstermän eller högermän och se regeringens medlemmar som sådana, utan blott kräva redliga, öppna och ärliga män. Jag vill icke därmed säga, att icke i den gamla regeringen och i den nuvarande suttit eller sitta sådana män, men vi måste lära oss att mera se dem såsom regeringsmedlemmar och mindre såsom principiella högermän eller principiella vänstermän.

Medan jag ännu har ordet, skall jag be att få säga ett par ord till herr Lindman. Det rör grannförhållandet till Finland. Herr Lindman tryckte så starkt på, att vi borde se till, att vi kunde få grannsämja; överallt där man har en granne, bör man se till, att man har grannsämja med denne. Ja, men man må verkligen se till, att grannsämjan och vänskapen med den nye grannen växa i förhållande till den nye grannens uppförande. Jag kommer ihåg en historia för några veckor sedan, samma vecka för övrigt som Sverige erkände Finland för självständig stat; då innehöll Finska Huvudstadsbladet en synnerligen märklig artikel, vari man, halvt hotande, nästan fordrade, att Norge skulle utlämna norska Finnmarken till Finland med den motivering, att Finland måste ha rätt till naturliga gränser vid Ishavet. Såsom vi minnas, väckte artikeln också uppmärksamhet och var föremål för en debatt i norska stortinget. Jag må säga, att en granne, som börjar med sådana fasoner, är jag inte angelägen att i onödan komma i intim förbindelse med. — Jag vill säga, att om jag hemma i min by har en granne och med honom vill komma i intimare förbindelse och stå på vänskaplig fot med honom, så väntar jag, att han uppför sig emot mig såsom de andra grannarna i byn, och även, herr Lindman, om han vill locka mig t. ex. till häststöld eller något sadant, så må jag betacka mig för att hålla någon grannsämja med honom eller så att jag följer honom på alla hans vägar.

Som sagt, jag har ju i denna kammare yttrat min mening i Ålandsfrågan och finska frågan och skall nu inte närmare gå in på desamma. Jag har emellertid av hela denna debatt i dag yt

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

terligare fått ett intryck av den djupa oreda, och jag höll på att säga oredlighet, varunder vi leva. Hela denna kamp om vårt deltagande i den finska oron har, såsom vi veta, pressats fram av en hynsynslös agitation i några, jag ber om förlåtelse att jag kallar dem högerblad; över huvud skulle ingen människa vilja ha med dessa tidningar att göra. Vi veta, vilken ohyggligt lögnaktig form, som denna agitation antog, och huru den pressades fram. Men det synes mig vara klart, att många högerelement, om än inte alla, gärna sage, att man här kunde få tillfälle att vara med i svängen, när man icke kunde komma med för tre, fyra, fem ar sedan. Man sage gärna, att under denna hets regeringen pressades ned på den hala isen för att där klara sig bäst den kunde. Situationen har varit den, att av en ovederhäftig, lögnaktig agitation, delvis en agitation från det land, som här närmast berörts, har regeringen så att säga knuffats ut på isen, och där har den farit av och an och nätt och jämnt hållit sig på benen. Så synes mig intrycket av det hela vara. Regeringen har, åtminstone förefaller det mig och många av mina kamrater så, gärna velat se, att yxan gått mot Finlands arbetare, men den har icke själv velat halla i skaffet.

Men om jag frågar mig, varom striden står här i dag och varemot man här vänt sig, kan jag icke undgå att finna, att en del av högerreservanternas framställning och en del av deras yttranden här i dag mindre äro anmärkningar mot regeringen än förberedelser för kommande tider, för den händelse den nya grannen skulle komma att locka oss med ut på farliga vägar.

Herr Werner: Herr talman! Trots den sena timmen skall jag likväl be att här få yttra några ord i den förevarande frågan. Man kunde ju ha förutsett, att frågan om vapenexport och vapenlicenser skulle komma upp i denna debatt, och så har ju även skett, då dessa saker här berörts av de två nästföregående talarna. Då jag för ett par månader sedan framställde en interpellation i just dessa frågor, vilken interpellation ännu icke blivit besvarad, har jag ju en särskild anledning att här säga några ord.

När man läst det statsrådsprotokoll, som reservanterna här anfört och av vilket de draga den slutsatsen, att regeringen icke skulle ha gjort något för att hjälpa den s. k. lagliga sidan i Finland, då förstår man, varför denna interpellation icke blivit besvarad. Det har nu under debatten här i dag genom vad som sagts från högerns sida fastslagits, att anledningen till den Finlandspolitik, som man igångsatte under vårdagarna, icke var någon annan än önskan att få en intervention till stånd; man ville ha oss med i kriget.

Jag är visst icke nöjd med vad regeringen gjort, men jag måste erkänna, att därigenom att folket fick den tron, att regeringen i enlighet med sina utfästelser vid ett flertal olika tillfällen företrädde en neutral ståndpunkt i den finska klasskampen, lyckades regeringen avvärja den storm, som förvisso icke var så långt

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

avlägsen i vårt land just i marsdagarna, något som högern nu förbiser, sedan den faran väl är över. Men jag beklagar, att denna hittills deklarerade neutralitet dock i själva verket måhända kan synas såsom ett partitagande, åtminstone från vår synpunkt sett, för den ena parten, nämligen den finska regeringen. Det är så mycket sorgligare att konstatera detta, som det trots herr Räf och andra högertalare icke längre går att förneka, att kampen i Finland varit en klasskamp och en klasstrid. Man behöver endast peka på den finska lantdagen, där socialdemokraterna för något år sedan likväl voro i majoritet, men där de för närvarande nästan sakna hemort-rätt. Man kan hänvisa till vad herr Branting här framhåller i sitt anförande, nämligen att tryckfrihet och församlingsfrihet numera icke kan räknas såsom några friheter i Finland. Att lagar och förordningar, såsom t. ex. lagen om åtta timmars arbetsdag m m., inhiberats eller ändrats, är tillräckligt bevis för, att det är reaktionen, som nu fört sin kamp mot Finlands arbetarklass.

Men när högern här i dag genom att peka på, att regeringen formellt avslagit en ansökan om licens för utförsel av vapen till Finland, försöker att få fram en anmärkning mot regeringen, är detta enligt mitt förmenande endast ett spegelfakteri, ty helt säkert ha högermännen lika litet som jag den tron, att de vapen som finnarna i vårt land kunnat inköpa, stannat kvar i Sverige, utan de ha gått över gränsen till Finland med eller utan licens.

Jag är tacksam för herr statsministerns kategoriska förklaring i hans senaste anförande, däri han säger, att det icke lämnats några dylika licenser och att vapensmugglingarna till Finland skett utan regeringens vilja. Att de skett, är dock ett faktum, som man kan konstatera. Det är ett sorgligt faktum, att de vitas seger delvis köpts med svenska vapen, förda av lejda svenska armar. Mot påståendet, att regeringen icke ger den sidan sitt understöd, vill jag påpeka, hurusom man här tolererat rena olagligheter, icke blott i fråga om vapentransporter, utan kanske mera framträdande på annat sätt. Jag tänker härvid på den värvning, som ägt rum till svenska brigaden. Det finnes en lag, som förbjuder värvning av krigsfolk i vårt land, och den har tillämpats även när det gällt försök att värva arbetskrafter till andra länder, där eventuellt bättre arbetsförhållanden erbjudits. Men här har man tillåtit och tolererat, att en värvningsorganisation fått starta och utveckla sig. Eta faktum är, att denna värvning har inriktat sig på underbefäl och stamanställda, och jag anser, att jag här bör i rättvisans intresse uti riksdagsprotokollen närmare belysa denna sak. Jag skall nämligen be att, på uppmaning av den person, som emottagit en skrivelse från den s. k. värvningskommittén, få meddela innehållet i denna skrivelse. Den lyder sålunda: » — — Före avresan till Finland erhåller Ni fullständig ekipering, fri resa och kronor 50: — kontant samt som dagtraktamente kr. 30: — eller tillsammans kr. 80: —, som utbetalas till Eder före avresan. — Eder avlöning som frivillig är 300 mark per

månad och fritt vivre samt dessutom kr. 75: — per månad, som antingen utbetalas till Edra anhöriga här i Sverige eller insättes i bank för Eder räkning. Vidare erhåller Ni vid fullständig invaliditet kr. 10,000: —, och vid eventuellt dödsfall utbetalas till Edra anhöriga kr. 5,000: —. För den händelse Ni önskar deltaga som frivillig, är det första Ni har att göra att skaffa Eder pass, och när Ni erhållit detta, så har Ni att uppvakta doktor Hallström, Finlands vänner, Birger Jarlsgatan 8^{iv}, Stockholm, som ombestyr och utrustar Eder för resan. — Det vore mig synnerligen kärt, att genast Ni erhåller denna min skrivelse, Ni vidtager åtgärder för att anskaffa pass, då Ni göres uppmärksam på, att Ni har frejdbetyg och tre passfotografier med Eder. Det gäller att handla snabbt, då snar hjälp är dubbel hjälp. — På förband hälsande Eder välkommen till den svenska brigaden, tecknar med högaktning, Carl A. Wallner. Linnégatan 65, n. b. Stockholm den 27/3 1918.

Ang. fullbördad granskning av statsrådsprotokollen
(Forts.)

Stora annonser i de dagliga tidningarna angående denna värvning ha opåtalat fått införas. Jag hade verkligen tänkt, att jag i sammanhang med besvarandet av min här förut omnämnda interpellation skulle få tillfälle att rörande denna sak framställa en fråga till vederbörande, men något svar å denna interpellation har ju, som sagt, aldrig kommit. Jag har vid ett tillfälle personligen framställt den frågan till herr statsministern: varför fingo dessa olagligheter pågå, och vad gjordes för att förhindra denna landskadliga trafik? I stället för att några dylika åtgärder vidtagits, är det nu tvärtom så, att vi i morgon dag helt säkert komma att få bevittna, hurusom de, vilka fallit offer för denna värvning och gjort tjänst där ute åt de vita, skola komma att här hemma officiellt hyllas; det är åtminstone något, som jag för min del tror.

Jag har härmed velat konstatera, att svensk materiel, svenska gevär och svensk ammunition m. m. liksom även lejda svenska armar fått hjälpa till att förgöra demokratin i det enda land, där socialdemokraterna voro i majoritet. Man har säkert räknat med, att man här i vårt land skulle få ett handtag tillbaka, då socialdemokratin även hos oss kommer i majoritet, d. v. s. kunde bli farlig, och man har velat skapa ett preventiv däremot. Att man verkligen gjort denna beräkning, har tydligen utsagts bland annat av herr Trygger i den interpellationsdebatt, som hölls i första kammaren den 27 sistlidne februari.

Herr talman! Jag har intet yrkande att härvidlag framställa, utan har endast velat påpeka detta faktum, och jag kan på den grund tyvärr icke vara med om de blommor, som här från socialdemokratiskt håll kastats över regeringen. Jag tror icke, att den i allo fyllt sin plikt, åtminstone icke de medlemmar av regeringen, som äro socialdemokrater. Tack så mycket!

Herr Hansson i Stockholm: Jag har här begärt ordet närmast för att till protokollet fästa ett uttalande av ålänningar i

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

en punkt, av vilken högern vid drivande av Ålandsagitationen gjort ett stort nummer.

Jag vill emellertid dessförinnan begagna tillfället att interpellera mina vänner vänstersocialisterna om deras verkliga ställning till Ålandsexpeditionen. Här ha i dag angivits icke mindre än två ståndpunkter från deras håll. Herr Vennerström förklarade i det anförande, som han här tidigt i dag höll, att han icke hade någon anmärkning att göra mot den hjälp, som lämnades Åland; hans anmärkning inskränkte sig till sättet för denna hjälps utgörande. Å andra sidan har herr Månsson nu i kväll förklarat, att om han hade kunnat vara mera förutseende, när detta äventyr, som han kallade det, började, skulle han för sin del mycket starkt ha reagerat mot detsamma, och han var i motsats till herr Vennerström övertygad om, att därest det bland folket skulle ha kommit att arrangeras en omröstning rörande denna sak, skulle det ha drivits upp en majoritet emot förslaget om att lämna en hjälp till Åland av det åsyftade slaget. Jag tror för min del, att herr Vennerströms uppfattning är den riktiga, och att när vår svenska regering inskred för att skydda Ålandsbefolkningen, handlade den med gillande av ett folk kanske mera enigt än vid många andra tillfällen.

Beträffande sättet för hjälpens utgörande vill jag icke undandölja, att man naturligtvis följt vad som hänt vår svenska expedition till Åland med en viss oro och när man nu studerar telegrammen angående denna expedition, kan man icke undgå att finna, att denna oro varit i många avseenden berättigad. Att det sedan, såsom herr Vennerström ansåg, att man borde göra, skall skrivas på Guds försyn, att de tillfällen till konflikter, som förelägo, icke ledde till sammanstötningar av allvarligt slag, kan jag för min del icke utan vidare anse vara riktigt, men jag kan vara med om den mera vida tolkningen, att det vid utförandet av denna expedition varit av värde att själva handläggningen av frågorna handhafts av män, som så kallt bedömt situationen, att även själva vanskligheterna i utförandet av uppgiften kunnat övervinnas.

Nu har här från högerns sida gjorts den formella anmärkningen mot Ålandsexpeditionen, att den förändring, som den undergatt, icke varit föremål för föredragning i statsrådet. Dessutom har man anmärkt på, att, såsom det heter i den första högersreservationen, Sveriges ord lades i vågskålen för att förmå den finska skyddskåren till en uppgörelse, som för densamma var oförmånligare, än som eljest behövt bliva fallet. I herr K. J. Ekman's reservation har det vidare angivits, att orsaken till denna oförmånliga uppgörelse skulle vara vad han kallar ett svenskt ultimatum till skyddskåren. Här går alltså i högerns reservation igen, vad som hela tiden drivits i högerns press, att svenska regeringen genom påtryckningar på skyddskåren tvingat denna att gå in på villkor, som den under andra förhållanden icke nödvändigtvis hade behövt acceptera. Det är med hänsyn härtill av ett visst värde att till kammarens protokoll över en av dessa debatter få kny-

ta ett uttalande rörande denna sak från aländskt håll. Det har i Sverige publicerats en förklaring, undertecknad i Mariehamn den 12 maj av Arthur Ekman, bankdirektör, Carl Björkman, ordförande i ordningsrätten, Torsten Rothberg, vice häradshövding, samt Otto Tamelander, bankdirektör. I denna förklaring yttrades bland annat om skyddskårens ställning:

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

»Man tänke sig situationen — å ena sidan c:a 500 vita, av vilka dock ett avsevärt antal föga lämpade sig för verklig strid, visserligen nu rustade med ett tillräckligt antal gevär och kul-sprutor jämte några från 1870-talet härstammande gamla och svårhanterliga fältkanoner, samt å andra sidan ryssarna, fyra gånger överlägsna i antal, med krigsmateriel i överflöd — ett fyratiotal kulsprutor, ett batteri med moderna snabbskjutande fältkanoner utom de grova positionskanonerna å fortet i Sälis, Frebbenby, Torp, Kungsö, Korsö, Herrö och Storklobb, handgranater i oändlig mängd, giftiga gaser m. m. Därjämte skyddade av starka fältpositioner på en mängd strategiskt viktiga punkter och seger-vissa på förhand genom kändedom, att starka röda styrkor voro på väg till Åland från Åbo (redan samma natt anlände c:a 200, och några dagar senare ytterligare 700- å 800, som av svenskarna tvungos att retirera samma väg de kommit) samt fullkomligt underrättade om skyddskårens resurser.

Kan man verkligen ett ögonblick betvivla utgången — åtminstone gjorde de enda verkligt sakkunniga, de svenska militärerna, det ej, och ej heller ålänningarna, då man ju här klart insåg, att fortsatta förstärkningar från fasta landet i en aldrig sinande ström kunde med »Murtaja» och »Baltic» kastas över hit. Vad en sådan strid på liv och död skulle medfört för landsdelen och huru de röda banditerna skulle farit fram här, sedan de med ryssarnas tillhjälp gjort sig till herrar på Åland, borde ju ej vara alltför svårt att tänka sig, och gent emot det ohyggliga öde, som i ty fall blivit landsdelens lott, väger väl den finske överbefälhavarens i det bekanta telegrammet av den 20²/₃ uttalade mening därom, att han ansåg det vara en hederssak för Finlands unga armé att med egna krafter befria Åland — om priset nämnes ingenting — ganska litet. Att skyddskåren även till fullo, och även efter de följande två stridsdagarna, insåg det ohållbara uti sin ställning, framgår ej mindre av det ovancerade telegrammet från dess stab, än även på ett övertygande vis därav, att densamma ingick på ryssarnas i fördraget av den 20 formulerade villkor.»

Jag kan inom parentes meddela, att telegrammet i fråga var av följande lydelse: »Representanter för Nystads skyddskår anlända till Mariehamn. Befrielsen av Åland endast genomförbar ifall från Sverige utom vapen minst fyrahundra man avsändas till Eckerö Torp. Telegrafera huru härmed förhåller sig och om frivilliga eller reguljära trupper samt antalet gevär.»

Vidare heter det i den förut citerade skrivelsen: »Det allmänt hörda påståendet, att kåren tvungits härtill av de svenska med-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

larna, kan ju icke vara med sanningen överensstämmande, eftersom dessa endast förklarade, att de, i händelse fredsslut ej komme till stånd, ej vidare kunde ställa sina fartyg till förfogande för transport till norra fronten. Och då ju å ena sidan skyddskåren genom sina befullmäktigade parlamentärer högtidligt försäkrat, att densamma ej i något fall komme att lämna Åland utan kvarbliva som dess garnison, och om å andra sidan kårens ställning och utsikter voro så goda, som man efteråt varit angelägen om att framställa dem, så förlorade ju de svenska medlarnas förklaring all betydelse! Men tyvärr var skyddskårens ställning allt annat än lysande, och under ett samtal, som en av undertecknarna så sent som den 6 d:s hade med en jurist, som medföljde kåren ända från Nystad till norra fronten, medgav denne även öppet, att enda räddningen för kåren låg i dess överförande till den verkliga fronten, på samma gång han förmodade, att detta aldrig skulle av politiska skäl officiellt medgivas.»

Efter ett sådant uttalande av dem, som hade anledning att med allra största intresse följa händelserna på ögruppen, borde det åtminstone här i riksdagen och i dess förhandlingar bli slut på försöken att framställa saken så som om man genom åtgärder från svensk sida hade tvingat skyddskåren på Åland till en neslig kapitulation. Det framgår tydligt, att man därute hade samma uppfattning som tidigare hävdats här, att det varit nödvändigt, ur skyddskårens egen synpunkt också, att söka åstadkomma den fredliga uppgörelse, som genom den svenska förmedlingen kom till stånd.

I den reservation, som föreligger ifråga om Finland har det gjorts den anmärkningen, som ytterligare utförts av herr Lindman, att den svenska regeringen över huvud taget icke ville hjälpa. Det har emellertid här omnämnts en licens, som har beviljats av regeringen. Jag vill icke underlåta att använda tillfället att uttala, att jag skulle helst ha sett, att den licensen icke hade beviljats. Beviljandet kan ha fattats som en eftergift till den sidan, som yrkat på partitagandet från svenskt håll i den finska partikampen, och det är mig en särskild tillfredsställelse att här kunna konstatera, att de varor, som denna licens avsåg, aldrig kunnat från landet utföras.

Slutligen skulle jag endast vilja ge uttryck åt en liten reflexion, som jag gjort här i dag, då jag hört högerns representanter uppträda. Det är ju icke märkvärdigt numera, att herr Räf uppträder såsom första representant för högern i viktiga ting. Men det är öven för mig ganska märkvärdigt att höra herr Räf tala icke svenska utan finska. Det är det märkvärdiga med högern i allmänhet, när den uppträder i Finlandsfrågan att den, såvitt jag kan döma, alldeles förklarar de svenska synpunkterna, och vad herr Räf presterade i dag var icke annat än renodlad advokatyr för den finska regeringen. Vad finnarna gjort var alldeles förträffligt och det bestods ett ganska utförligt referat därav. Herr Räf konstaterade dessutom med tydlig tillfredsställelse, att när svenska rege-

Ang. full-
bordad
granakning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ringen gjort en antydning om villighet att medla mellan de stridande i Finland — enligt min mening det bästa tecken på villighet att hjälpa Finland ur dess nöd —, så hade den från den finska regeringen fått ett »duktigt, praktiskt och riktigt svar». Jag tror, att när man iakttar ett sådant uppträdande, har man anledning säga att de som så totalt engagerat sig för den finska regeringen mot den svenska, de upphört att se svenskt på denna sak. De representera icke längre någon svenskhet. I varje fall skulle man kunna säga, med försök till en ordlek, att det är en mycket kastrerad svensket de representera.

Det har nu påståtts av herr Lindman, att regeringens hållning har i hög grad bidraget till att försvaga det svenska elementets ställning i Finland. Jag tror för min del att högerens uppträdande i Finlandsfrågan här hemma icke kan vara ägnat att stärka den kamp, som tydligen måste föras borta i Finland för svenskheten. Om man i Finland får det budskapet, att ungefär allt vad man företar sig för att undertrycka svenskheten — och starka krafter äro ju i rörelse för det ändamålet — kan i viss mån försvaras av den hållning den svenska regeringen intagit. Tror man verkligen, att sådant skall stärka svenskarnas kamp i Finland? Är det icke troligare, att man på det sättet ger ytterligare luft under vingarna åt de finska nationalisterna, som ana, att deras tid kommit och som tydligen hänsynslöst utnyttja sin maktställning icke blott för att krossa demokratien utan även för att om möjligt krossa svenskheten inom Finlands gränser?

Herr Lindman: Herr talman! Jag vill endast uttala några ord ganska kort med anledning av det anförande, som hölls av statsministern, när han bemötte mitt tidigare anförande. Jag vill säga i förbigående, att något bemötande av den konstitutionella sidan av saken förekom ju icke. Men när man lägger sitt anförande så som statsministern gjorde, då kommer man vart som helst. Så säger han, att det och det har man icke rätt att uttala, det går icke an att uttala sig om det, det är oriktigt, man skall för allt i världen icke säga något. Ja, då blir allt bemötande omöjligt. Vad föreligger nu här? Jo en reservation i konstitutionsutskottets betänkande. Där ligga alla fakta och handlingar, i den mån det icke redan tidigare blivit redogjort för dem av regeringen i den blåa boken. Är det då farligt att tala om dessa saker, som finnas i aktstycken, som varje människa kan läsa och tala om, och vad tjänar det till att göra som statsministern att så där uppfifrån och ned behandla motståndare och säga, att det är tabu, det är farligt att tala om det, och det kan skada vårt folk? Det är regeringens *handlingar* eller brist på handlingar, som avgöra, hur förhållandena till Finland kommer att bli; icke beror det så mycket på vad den ene eller andra *säger*, utan det är fakta som tala.

Nu har emellertid på grund av reservationen uppkommit en debatt, och herr statsministern har deltagit i den och jag har också

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

deltagit i den, och jag tror, att jag inlåtit mig i den ganska sakligt och uttalat mig om de olika saker, som förekommit. Statsministern säger t. ex., när jag uttalade mig om general Mannerheims telegram, att herr Lindman icke *aktar för rovt* att tala om det. Telegrammet står i den blåa boken på sid. 21, bil. 20. Varje människa kan läsa det, men när jag talar om det, skall det heta att jag icke *aktar för rovt* att tala om det. Det är ett sätt att vilseleda åhörarna.

Beträffande frågan om den mycket omtalade licensen. så står det talat om den i en tidning, som brukar kallas regeringsorganet och som heter Socialdemokraten. Där står det i ett nummer, som jag har här, att det gjorda förbehållet av Kungl. Maj:t gjort det omöjligt för finnarna att utnyttja denna licens. Det står i tidningen. Då säger man, att den, som talar om det och vill framställa saken fullständigt, handlar oriktigt. Jag tror icke, att det är så farligt att tala om det, därför att människorna kunna nog läsa vad som är tryckt både i konstitutionsutskottets betänkande, i den blåa boken och i tidningarna.

Så vill jag framhålla, att jag tycker, att statsministern går nästan litet långt — jag skulle vilja säga tar saken litet förmädet — när statsministern säger, att det eller det behövdes icke, transiteringen behövdes icke. Allt detta visste regeringen i Sverige mycket bättre än finnarna själva. Dessa begärde transitering därför att det var omöjligt att komma fram på sjön. Nej, säger statsministern, det behövdes icke, det förstår han bättre än de. och sjöministern nickar bifall. Ja, jag begriper, att han förstår det så utmärkt bra, men finnarna förstå det icke. Jag tycker i alla fall att detta är nonchalant och det är litet förmädet att taga saker och ting på det sättet.

Så säger statsministern, att den som icke har mera att säga har icke rätt att upphäva sig till domare. Nu har jag emellertid i mitt anförande, som jag tycker vara rätt utförligt, uttalat rätt många saker, som jag tycker regeringen borde ha gjort i detta ärende. Men det går statsministern icke in på närmare, ingenting. Jag skulle kunna upprepa vad jag sagt, men det vore ju rent förskräckligt, om jag skulle upprepa allt vad jag tycker, att regeringen borde ha gjort men underlåtit att göra, så att det skall jag icke besvara kammaren med. Men det är så bekvämt att skylla på andra och säga, att det och det är skadligt, det får ni icke göra och det får ni icke tala om. Jag upprepar, att det är regeringens *handlingar*, som äro avgörande i denna fråga. Har regeringen handlat klokt och riktigt och bra mot Finland, då, det vågar jag säga, blir det ett gott förhållande gent emot Finland, och då kan regeringen åberopa detta och säga: det och det ha vi gjort. se vad vi gjort för er, ni böra sentera det och därför hysa vänskap mot oss. Har regeringen själv den uppfattningen, att dess handlingar äro ägnade att leda till ett gott samförstånd med Finland, då kan regeringen trots alla debatter här i kammaren också skapa

ett sådant. Jag har tillåtit mig att framhålla, att så icke är fallet.

Till sist tillåter jag mig säga, att när en talare i kammaren bemödar sig om att tala i sak, lat vara att han går in på att göra anmärkningar mot den ene eller andre, så borde han förskonas för att utsättas för att bli bemött så som jag blev i statsministerns anförande både i ton och uttalande. Vi behöva icke uppträda såsom skolmästare mot varandra.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Jag kunde icke underlåta att begära ordet, när jag hörde herr Lindman med ganska stor självbelatenhet åberopa den saklighet, med vilken han riktade sina anmärkningar mot regeringens Finlandspolitik. Som herrarna erinra sig, var den röda och genomgående tråden i hans anförande, att regeringen hade icke handlat som den bort handla, och i motsats därtill framställde han i sin ordning sin och sitt partis politik som den rätlinjiga politiken i detta avseende. Man har då att efterlysa, vad som är herr Lindmans och högerns politik i den här frågan. Herrarna från högerkanten ha gjort gällande, att här skulle bragts hjälp åt Finland, *effektiv* hjälp. Vad menas då med *effektiv* hjälp? Vi ha fått svaret från herr Castréns sida. Det har sagts ifrån, att man krävt, åtminstone att det skulle ske en *utlämning av vapen från kronans förråd*. Men huru ha herrarna från högern ställt sig till detta? Det har redan erinrats, att herr Lindman på en direkt förfrågan, huruvida han ville vara med om utlämnande av vapen från kronans förråd, vägrade att giva klart besked, och han vidhåller fortfarande denna sin vägran. I första kammaren fingo vi från herr Tryggers sida ett annat besked. Där kom det fram, att man ville utlämna vapen från kronans förråd. Herr Hildebrand i denna kammare uppträdde i den förra Finlandsdebatten och gjorde gällande, att han *icke* ville utlämna vapen från kronans förråd, och vad herr Hildebrand i dag beträffar, så fick man höra, att vad som borde lämnas var *sympatibevis*. Men när herr Lindman fick ordet efter detta, klandrade han regeringen därför, att den stannat vid *sympatibevis*. Här slå herrarna ihjäl varandra. Kommer man till herr Räf, så finner man, att han anser, att man bort *slå till med detsamma*: här brinner det i grannens hus o. s. v. Men när han slutligen skulle formulera, vari denna hjälp borde bestå, då förekommo endast dunkla, orakelmässiga antydningar om att det skall vara *materiell* hjälp. Ja, herr Räf må ha sinne för det materiella, men om man däri skall finna förklaringsgrunden till denna formulering vill jag lämna därhän. Men en sak är säker, och det är att, när man kastar en blick på de linjer, som högern presterat, det *icke* förhåller sig så, som herr Lindman flera gånger i denna debatt uttalat, att det varit en klar politik, som han och hans partikamrater förfäktat, under det att det varit oklarhetens, som regeringen företräder. Herr Lindman uppehöll sig exempelvis vid frågan, att här förelegat förslag om transitering av vapen

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

till ett neutralt land, och han förklarade här bland annat, att transitering av vapen genom Sverige från ett krigförande till ett neutralt land väl icke vore något som helst farligt uti. Men var då Finland neutralt land? Huru kan man fortfarande vilja upprätthålla den fiktionen, att man kunde betrakta Finland som ett neutralt land? Herr Lindman beskyllde visserligen statsministern för att han här skulle gjort en förväxling mellan inbördes krig och uppror. Herr Lindman menade, att vad som förelegat i Finland var *uppror*, och förklarade det som en *förolämpning* mot Finlands lagliga regering att ens ett ögonblick vilja göra gällande, att det var inbördes krig. Men jag vill säga, att det är att rida på ord in i det befängda, om man förnekar, att oriktigheterna där borta i Finland framstått för oss såsom ett ganska typiskt inbördes krig med starka klassmotsättningar som bakgrund, och att det icke alls varit fråga om uppror eller upplopp i vanlig mening. Att under sådana förhållanden betrakta Finland såsom ett neutralt land kan naturligtvis icke gå för sig. Och när herr Lindman upprepar det klandret mot regeringen, att svaret fördröjts till den 5 mars, då må jag säga, att detta är underligt, sedan herr Lindman i denna kammare den 20 februari — två dagar efter den 18 februari — själv deltagit i debatten, varunder från statsministerns sida hade givits en fullständigt uttömmande förklaring, vari också den principiella grunden för regeringens Finlands-politik är angiven. Nej, saken är nog i själva verket den, att högern inför ett ganska glänsande fiasko i sin Finlandspolitik nu försöker att under ett bombardemang täcka reträtten och inbilla allmänheten, att den fört den klarhetens politik, över vilken herr Lindman skryter, under det att i själva verket det förelegat från högerns sida en politik i oklarhetens tecken, vare sig signalerna kommit från partichefen själv eller från hans närmaste undersatrap, herr Räf!

§ 2.

Ang. engångs-
kostnader för
försvaret.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:tt föreslagit i den till riksdagen den 14 januari 1918 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under rubrik »Engångskostnader för försvaret» hemställde statsutskottet uti förevarande utlåtande, att riksdagen måtte

I. a) utav det av 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnader för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre beviljade anslaget, 11,098.186 kronor, för år 1919 anvisa 107.756 kronor;

b) för anskaffande av intendenturmateriel för år 1919 bevilja ett anslag av 875,000 kronor;

c) för anskaffande av artillerimateriel för år 1919 bevilja ett anslag av 100,000 kronor;

d) för bestridande av uppkommande merkostnader för anskaffande av viss ingenjörsmateriel för år 1919 bevilja ett anslag av 580,000 kronor; Ang. engångskostnader för försvaret.
(Forts.)

e) för bestridande av uppkommande merkostnad för vissa arbeten å Bodens fästning för år 1919 bevilja ett anslag av 359,000 kronor; och

f) bestämma, att samtliga här omnämnda belopp, vilka såsom engångskostnader för lantförsvaret skulle anvisas och beviljas för år 1919, skulle i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag;

II. a) till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Färösunds fästning, av det beviljade anslaget av 13,748,690 kronor för år 1919 anvisa ett belopp av 2,748,690 kronor;

b) till anskaffning av artilleriammunition för kustfästningarna för år 1919 bevilja ett anslag av 500,000 kronor; och

c) bestämma, att sist omnämnda två belopp, vilka skulle anvisas och beviljas såsom engångskostnader för sjöförsvaret för år 1919, skulle i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag; samt

III. medgiva, att för täckande av ifrågavarande utgifter finge av statsverkets värnskattefond tagas i anspråk ett belopp av 5,270,446 kronor.

Vid utlåtandet var likväl fogad reservation av herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Nilsson* i Kabbarp, *Waldén*, *Ingvarson*, *Jansson* i Falun och *Nilsson* i Malmö, vilka ansett, att punkt II. b) bort ur utskottets förslag utgå samt att i följd härav anslagets slutsumma, 5,270,446 kronor, bort nedsättas med 500,000 kronor till 4,770,446 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Ingvarson: Herr talman! Som herrarna finna ha jag och mina meningsfränder inom utskottet icke i allo kunnat ansluta oss till utskottets framställning, och jag skall därför be att i all korthet med hänsyn till den ganska sena timmen få angiva skälen härför.

Kungl. Maj:t har bland annat på denna rubrik »Engångskostnader för försvaret» begärt 500,000 kronor till ammunition för kustbefästningarnas grova artilleribestyckning. Med den saken förhåller det sig så, att 1914 års riksdag anvisade något över 13 miljoner kronor till förstärkande av det fasta kustförsvaret. Senare har riksdagen gjort ett par ytterligare anvisningar för samma ändamål, nämligen dels 1915 på 180,000 kronor till eldledningsanordningar och dels 1917 på 906,000 kronor till merkostnader för artilleriet. Nu begär departementschefen ytterligare 500,000 kronor till ammunition. Emellertid har Kungl. Maj:t uppdragit åt den så kallade kustbefästningskommissionen att dels avgiva yttrande vilka kostnader det skulle medföra efter de inträffade prisstegringarna att

Ang. engångs-
kostnader för
försvaret.
(Forts.)

fullt genomföra 1914 års program, dels också att framlägga förslag till begränsningar av detta program, så att det skulle kunna hållas inom den beräknade kostnadsramen. Kustbefästningskommissionen har i anledning härav den 15 augusti 1917 avgivit det utlåtandet, att ett fullständigt genomförande av 1914 års program skulle medföra en merkostnad av något över 8 miljoner kronor. Vidare har kommissionen verkställt vissa utredningar rörande vilka arbeten och anskaffningar, som skulle kunna eftersättas, och vilka som vore mera nödvändiga för att man skulle kunna hålla kostnaderna inom den ram, som beräknades 1914. Nu har kommissionen funnit, att för en kostnad av något över 14 miljoner kronor eller för en kostnad, lika stor som den, vilken redan är beviljad, skulle kunna realiseras 1914 års program i dess väsentliga delar, och så har kommissionen föreslagit en begränsning, bland annat då en begränsning av ammunitionen. Emellertid har departementschefen funnit, att kommissionen gått för långt i sin begränsning, och begär utöver vad av kommissionen ansetts oundgängligen nödvändigt en halv miljon till ammunition. Detta motiverar departementschefen så:

»Bland de av kustbefästningskommissionen angivna inskränkingarna i 1914 års plan för det fasta kustförsvarets stärkande ingår även en väsentlig begränsning av ammunitionsförrådet särskilt till vissa redan beställda grövre artilleripjäser. Då det kan befaras, att ändamålet med anskaffningen av omförmälda pjäser skulle genom en sådan begränsning väsentligen förfelas, har jag ansett mig böra undersöka, huruvida ej medel skulle kunna beredas för att, åtminstone i viss omfattning, kunna tillgodose ifrågasvarande behov.»

På grund av detta uttalande har departementschefen gjort en undersökning, huru medel skulle kunna anskaffas, och därvid funnit, att man skulle kunna verkställa ytterligare begränsning på andra områden, varigenom skulle kunna inbesparas 266,000 kronor, som skulle kunna användas till ammunition. Men detta har departementschefen icke ansett tillräckligt utan dessutom begärt 500,000 kronor, det sista som finnes kvar av värnskattemedlen, till anskaffande av dylik ammunition.

Vid behandlingen av detta ärende i utskottet ha vi sålunda haft att välja mellan att taga ställning till den framställning, som departementschefen gjort, eller stödja oss på det yttrande, som kustbefästningskommissionen avgivit. Vi ha endast haft att hålla oss till de handlingar, som äro avgivna till utskottet, och vi ha då ansett, att om kustbefästningskommissionen kunnat i sitt förslag utgå från, att en besparing av ammunition kunde verkställas på sätt kommissionen föreslagit, så skulle vi för vår del icke vara nödsakade att gå längre. Därför ha vi funnit nödvändigt att yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

På denna grund ha vi sålunda reserverat oss, med stöd av kustbefästningskommissionens utlåtande, mot beviljandet av dessa

500,000 kronor, och jag ber, herr talman, att med dessa ord få hemställa om bifall till reservationen.

Ang. engångs-
kostnader för
försvaret
(Forts.)

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Jag har blivit överraskad av den reservation, som här är angiven, och jag har blivit överraskad även av den motivering, som har blivit given. Och jag må säga, att det skulle varit särdeles lyckligt, om omständigheterna varit sådana, att jag haft tillfälle, såsom ofta plägar ske, att samråda med vederhörande inom utskottet, ty vad som särskilt i motiveringen framhålles visar, att man tydligen icke haft full klarhet om huru situationen verkligen förelegat.

Men innan jag belyser denna punkt, vilket jag är viss om kommer att medföra, att reservanterna få en helt annan bild av situationen, vill jag på det allra bestämdaste förklara, att vad här foreslagits icke är något som helst frangaende av 1914 års beslut. Det är nämligen så, att det är varnskattemedel, som det här gäller och som riksdagen beslutit skola utgå för försvarsändamål. De skola alltså disponeras för försvarsändamål. Vill man nu icke, att de skola användas för kustbefästningarna, näväl till andra försvarsändamål måste de i varje fall gå. Nu är emellertid situationen sådan, att vissa överskottsmedel, som kvarstå, kunna av årets riksdag disponeras. Då frågar man sig: är det särskilt angeläget, då man plockar bland olika försvarsändamål, att man giver anslag just till dessa kanoner och kustbefästningar? Då svarar jag: ja, det föreligger mycket vägande skal för detta, och skalet är bland annat, att de kanoner, för vilka ammunition skulle anskaffas, äro samtliga beställda, finnas delvis. Det kan ju inte vara rimligt, att riksdagen beslutar anskaffande av kanoner, som sedan ställas upp på fastningarna, och det sedan icke finnes tillräckligt med ammunition. Det säger sig ju självt, och jag har också velat bespara riksdagen att komma i en sådan belägenhet. Ingen departementschef kan undgå att komma till riksdagen och säga: Här har ni beslutat kanoner, men ammunitionen? Kanonerna kunna icke användas.

Näväl, är nu förhållandet sådant, så kommer jag till den oklara punkten. Jag förstår herr Ingvarson, när han säger, att utskottet av de tillgängliga handlingarna icke kunnat komma till annat resultat än att departementschefen begärt mera ammunition än vad kustbefästningskommissionen talar om i sitt utlåtande. Ja, för all del, om man lägger handlingarna sida vid sida kan det så synas, men rätta förhållandet är, att när jag i det vällovliga intresset att få det hela att även till penningbeloppet om möjligt hålla sig inom ramen av 1914 års försvarsbeslut, så befanns detta vara synnerligen svårt. Vi skola tänka på vad priserna på alla dessa byggnads- och betongarbeten o. d. stegrats under den tid, som förflutit sedan dess. Kustbefästningskommissionen har uppfört ett anslag av 8,7 miljoner kronor och detta anslag har jag försökt eskamotera bort, men då befinnes det, att den reduktion, som kommissionen

Ang. engångs-
kostnader för
försvaret.
(Forts.)

gjort, väsentligen går ut över ammunitionen. Följden härav är, att jag förr eller senare skulle komma i en svår situation: Här stå nu visserligen kanonerna, men efter några år maste det begäras medel till ammunition.

Detta vill jag icke vara med om, utan därför säger jag på en gång ut precis hurudan situationen är och försöker att finna ett belopp, som icke är något nytt belopp, som icke fordrar nya skatter, utan redan är av riksdagen anvisat för försvarsändamål, nämligen värnsskattededlen. — Med denna förklaring vill jag hoppas, att även reservanterna skola finna, att saken ligger fullkomligt klar. Jag skall blott ytterligare tillägga ett ord.

Av samtliga anslag under femte huvu titeln finnes det intet, som vållar mig så mycket bekymmer som anslaget till kustbefästningarna. Det säger sig självt, att skall man i en tid, då alla arbetskostnader stegrats så oerhört, söka pressa in dessa anslag inom den ram, som riksdagen beslöt 1914, så behöves det som jag nämnde 8,7 miljoner kronor bara för detta anslag. Att göra detta utan att försvarsplanen rubbas och rubbas i väsentliga delar, det är ett problem, som möter stora svarigheter och vållar stora bekymmer, om det skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Att då, som reservanterna vilja göra, just på den punkten reducera anslaget med 500,000 kronor, när det icke gäller några nya skatter eller anslag, det hemställer jag, att denna kammare icke måtte vara med om och således ej heller följa reservanternas förslag.

Herr Hamrin: Herr talman! Efter det anförande, som nu hållits av herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ingvarson: Det kan ju icke nekas till, att det var ett ganska överraskande anförande, som herr statsrådet nu höll. Det är alldeles självfallet, att utskottet liksom alltid måste hålla sig till de handlingar, som utskottet har att röra sig med, och vi ha i detta fall haft kustbefästningskommissionens förslag att gå efter. Kommissionen består ju av militära fackmän, men om jag nu uppfattat herr statsrådet rätt, skulle det praktiskt taget icke bli någon ammunition till kustfästningsartilleriet enligt kustbefästningskommissionens förslag. För min del har jag aldrig kunnat föreställa mig något dylikt. Jag har självfallet utgått ifrån, att denna kommission varit ytterligt mån om att tillgodose kustförsvarets behov, och när då departementschefen funnit sig kunna på annan väg anskaffa ytterligare 246,000 kronor för ändamålet, har jag givetvis trott, att harvidlag allt vore väl beställt.

Det kan icke förnekas, att de upplysningar, som herr statsrådet lämnade, ställa saken i delvis annan belysning, men varken jag eller någon annan utskottsledamot kan hjälpa, om vi av de ofullständiga upplysningarna i de handlingar, som ställts till utskottets förfogande, hava bibragts en uppfattning, som icke är i

allo överensstämmande med verkligheten. Jag har endast velat säga detta.

*Ang. engångs-
kostnader för
försvaret.*

(Forts.)

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Palmstierna: Jag vill icke, att det här skall kvarstå någon oklarhet, så att man till äventyrs tror, att vederbörande kommission icke skulle velat lämna någon ammunition alls. Det vore orätt av mig att framlägga procenttalet, men konklusionen av vad jag nu framhållit i dag står sig dock, och om statsutskottets ärade ledamöter hade sett procenttalet, vilket med största nöje skulle hava ställts till deras förfogande, hade utskottet självt kunnat konstatera riktheten av vad jag nu sagt.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som inefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 154, i anledning av väckt motion om anslag till stärkande av Göteborgs försvar mot sjösidan.

*Angående
stärkande av
Göteborgs för-
svar.*

Uti en inom första kammaren väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 28, hade herr Wrangel föreslagit, att riksdagen till förstärkande av Älvsborgs fästning ville på extra stat bevilja ett anslag av 3,130,000 kronor och därav för år 1919 anvisa hälften eller 1,565,000 kronor, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att under loppet av innevarande år av sistnämnda belopp förskottera erforderliga medel för arbetets påbörjande snarast möjligt.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar Strömberg, Nilsson i Skottlandshus, Bergqvist, Wrangel, Widell, greve Posse, Boman, Andersson i Skivarp, Persson i Stallerhult och Odqvist, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Lithander: Herr talman! Av det föreliggande utskotts-
betänkandet framgår, att detta försvarskrav icke kunde tillgodoses i 1914 års försvarsproposition på grund av den stora besparing, som man då måste göra. Nu har emellertid herr Wrangel sökt få detta rättat genom sin motion, och jag kan icke se annat, än att den motivering, han förebragt, är mycket bra. Han pekar däri på

Angående
stärkande av
Göteborgs för-
svar.
(Forts.)

1907 års försvarskommitté, som ansett sig böra »framhålla angelägenheten av att Göteborg, som för landets ekonomiska liv har stor betydelse, beredes ett kräftigare skydd mot beskjutning från sjösidan, än de nuvarande befästningarna lämna».

Vi ha även hört, hurusom herr sjöministern nämnt, att intet vållat honom så stora bekymmer som kustbefästningarna. Jag vill då hemställa — och det har också framhållits —, huruvida det verkligen kan vara klokt, att lämna ett samhälle så litet skyddat, när dock kostnaderna för detta skydd icke kunna anses besvärande i jämförelse med de värden, det gäller att skydda. Jag vill endast erinra om de stora skatter, som årligen komma från detta samhälle, de stora industrier, som där bedrivs, och överhuvud taget den viktiga funktion, som staden Göteborg har att fylla såväl under normala förhållanden som, icke minst, om vi skulle komma i krig. Jag tror, att den utgift på 1919 års stat, som det här gäller, eller 1,565,000 kronor, är synnerligen väl motiverad, om man tänker på vad det här gäller att bevara och rädda. — Med dessa få ord ber jag få yrka bifall till herr Wrangels motion.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt proposition dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ärendet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss förlust.

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 155, i anledning av väckta motioner om ersättning åt ingenjören G. Ericsson för liden förlust vid uppförande av kasernetablissemang för Västgöta regemente.

Uti tvenne i huvudsak likalydande, till statsutskottet hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 29, av herr *Carl Magnusson m. fl.* och den andra inom andra kammaren, nr 29, av herr *Carlson i Herrlunga m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen ville bevilja medel för ersättande av den förlust, kronor 223,209:98, som byggnadsentreprenören vid kasernetablissemang för Västgöta regemente ingenjören Gideon Ericsson, till följd av rådande kristid, lidit genom uppkommen merkostnad utöver den kontrakterade entreprenadsumman för ifrågavarande arbeten.

Ut kottet hemställde, att riksdagen måtte med anledning av förevarande motioner

a) i skrivelse til Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning taga under förnyat överbärande, huruvida och med vilket belopp ersättning skulle kunna tilldelas ingenjören Gideon Ericsson för förlust, som han lidit vid uppförande av Västgöta regementes kasernetablissemang; och

b) medgiva, att för bestridande av sådan ersättning finge av de

för uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade medel tagas i anspråk ett belopp av högst 167,407 kronor 49 öre.

Ang. ersättning till ingenjören G. Ericsson för viss förlust.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

{ av herrar *Johan Nilsson, C. G. Ekman, Wrangel, Persson* i Stallerhult, *Odqvist* och *Hamrin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herr *Lamm*.

(Forts.)

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Hamrin, som yttrade: Herr talman! Som herrarna behagade finna, har jag jämte tvenne andra ledamöter av denna kammare ansett mig nödsakad att avgiva en reservation vid detta utskottsutlåtande. Anledningen till denna reservation, som också biträts av ett par ledamöter från första kammaren, är den, att vi ansett de konsekvenser, som kunna följa av ett bifall till statsutskottets berörda utlåtande, för närvarande icke kunna överblickas. Det är nämligen uppenbart för var och en, som något reflekterar över tidsförhållandena, sådana de för närvarande äro och sådana de gestaltat sig under de gångna åren efter krigsutbrottet, att en mängd personer, som haft att utföra arbeten och leveranser för statens räkning och även för enskild räkning, fått vidkännas förluster i ett och annat avseende. Det är icke blott denne entreprenör, utan helt säkert många andra entreprenörer, som fått vidkännas sådana förluster, och fast jag här icke kan angiva några siffror, torde det vara bekant att till såväl lantförsvarsdepartementet som till en del av de övriga departementena ingått ansökningar om erhållande av sådan gottgörelse, som här ifrågasatts att giva åt denne byggnadsentreprenör.

Men slår man in på denna bog och beviljar ersättning till entreprenörer, kan jag för min del icke finna, att det kan angivas någon sådan skillnad mellan statens entreprenörer och statens leverantörer, att icke även de senare kunna komma fram med ersättningsanspråk av nu ifrågavarande slag. Och vart tro herrarna det skall taga vägen, om samtliga dessa, såväl entreprenörer som leverantörer, skola genom ett bifall till denna utskottets hemställan uppmuntras till att inkomma med ersättningsanspråk eller på andra vägar söka vinna gottgörelse för lidna förluster. Går man att pröva dessa olika ansökningar, undrar jag, om det icke blir mycket svårt, ja omöjligt, att uppdraga några som helst gränslinjer mellan vad som kan anses vara skäligt och vad som är orimligt och oriktigt.

Nu har ju i detta fall entreprenören på sin tid inlämnat ansökan till Kungl. Maj:t om ersättning. Denna ansökan har varit remitterad till myndigheterna för yttrande, och Kungl. Maj:t har

Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss förlust.

(Forts.)

prövat saken och avvisat anspråken på ersättning. Nu har emellertid denne ingenjör Ericsson funnit åtskilliga välvilliga motionärer i riksdagen, såväl i första som i andra kammaren, vilka motionsvis framlagt hans ersättningskrav, och statsutskottets ledamöter hava ansett sig kunna tillstyrka riksdagen att i viss mån åtminstone bevilja honom ersättning för den förlust, han uppger sig hava lidit på denna av honom uppförda byggnad.

Går man emellertid till statsutskottets motivering, så kan åtminstone jag för min del icke finna, att några som helst skäl blivit förebragta, varlör denne entreprenör skulle vara den ende, som kunde tänkas ifrågakomma, när det gäller att vinna gottgörelse ur statskassan. Det enda utskottet härutinnan säger är, att »särskilt tungt vägande skäl» möjligen kunna anses föreligga här. Vill man söka några skäl till denna framställning, så måste man därför vända sig till motionärernas motivering. Där anfördes ju visserligen en del skäl, men enligt min uppfattning äro de icke av den beskaffenhet, att de sätta denna person i någon särskild ställning, som gör honom mera berättigad till ersättning och gottgörelse än en mangfald andra personer, som, såsom jag redan förut papekat, lidit förluster under den gångna tiden. Nu säges det i en av de bilagor, som åtfölja motionen, att mannen ifråga skulle kunnat åberopa vad man menar med den gängse termen force majeure och därför kunnat göra anspråk på ersättning. Ja, mina herrar, det tror jag i viss mån kan vara riktigt, att man under de gångna tiderna i särskilt hög grad kunnat åberopa vad man menar med den termen, men det är att märka, att det avtal, som nu är ifråga, är avslutat efter krigsutbrottet, ja sex, sju månader efter krigsutbrottet. Man kan med skäl åberopa force majeureklausulen för sådana kontrakt, som avslutats före krigsutbrottet, ty detta var en händelse, som det icke stod i mänsklig makt att taga med i beräkningen, men här hade krigsutbrottet redan ägt rum, och de nu rådande förhållandena hade då redan börjat gestalta sig. Personen ifråga kan således icke, såvitt jag förstår, åberopa den anledningen för sin framställning.

Vidare anför motionärerna som motiv för att lämna ingenjör Ericsson någon ersättning rättvisans och billighetens krav, och detta är kanske det motiv, som i själva verket lett statsutskottets majoritet. Ja, jag för min del vill vara den förste att erkänna, att nog kan man åberopa åtminstone billigheten, även om man icke kan åberopa rättvisan, när det gäller dylika krav, men med precis samma motivering kan man också understödja framställningar om vilka krav som helst från samma eller liknande håll, då det gäller att skaffa gottgörelse för uppkomna förluster. Vill man skaffa rättvisa och taga hänsyn till billigheten, när det gäller den ena entreprenören, måste man också taga konsekvensen av detta och visa rättvisa även mot andra, ty annars blir det i själva verket så, att man visar rättvisa mot en enda, men samtidigt orättvisa mot alla andra, som befinna sig i samma predikament, men dock få avslag på sina framställningar om gottgörelse. Och

vad frågan om rättvisa beträffar, kan jag icke finna, att statsutskottet ställt sig på den linjen, då statsutskottets majoritet tillstyrkt Kungl. Maj:t att efter undersökning utbetala intill 75 procent av den förlust entreprenören uppger sig hava lidit. Är det rättvist, att mannen ifråga icke skall göra några förluster, så är det också uppenbart, att det är orättvist, att han skall lida de 25 procenten, som statsutskottets majoritet anser, att han bör vidkännas.

Härmed må nu vara hur som helst. Jag återkommer ännu en gång till vad jag började med, då jag påpekade att, om riksdagen vill biträda det förslag, som här föreligger, måste riksdagen också taga konsekvenserna av ett sådant beslut. Jag har per-onlig erfarenhet från en hel del affärsmän, som under de gångna åren tecknat leveranskontrakt med statsmyndigheterna och gjort betydande förluster, men som ännu icke ifrågasatt att få ersättning för dessa förluster.

Klart är emellertid, att går det så lätt som att på detta sätt vända sig till enskilda ledamöter av riksdagen och få dem att väcka motioner, så tror jag alldeles säkert, att riksdagen under kommande år skall få sysselsätta sig med frågor, sådana som denna, i betydligt stor omfattning och det är för att bespara dessa synnerligen besvärliga och svårbehandlade frågor som jag, herr talman, ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Jag vill instämma med herr Hamrin däri, att ett bifall här naturligtvis får sina följder, i det att liknande framställningar nog komma att göras till riksdagen. Men det är nog skillnad på framställningar och framställningar. Jag har liksom herr Hamrin mig bekant, att det lär ligga inne ett 30-tal ansökningar i arméförvaltningen om ersättning för liden förlust, men det lär också vara ostridigt, att varken arméförvaltningen eller kasernbyggnadsnämnden kunnat tillstyrka någon enda av dessa ansökningar mer än just den ifrågavarande. Kasernbyggnadsnämnden har liksom arméförvaltningen granskat alla handlingar och ansett, att genom de intyg, som bifogats detta betänkande, det blivit styrkt, att mannen gjort dessa förluster. Utom vad som står i handlingarna är det ju bekant, att denne byggmästare vände sig till kasernbyggnadsnämnden och sade ifrån, att han inte kunde fullfölja detta arbete. Herr Hamrin säger, att han kunde icke åberopa force majeure. Jag tror, att han skulle kunnat göra det, åtminstone så långt, att han skulle kunnat uppskjuta bygget till normala tider inträtt. Men, mina herrar, om han icke hade kunnat åberopa detta, så hade han möjligen måst göra konkurs tillika med sina borgensmän, och vad hade då följden blivit? Jo, följden hade blivit att kasernbyggnadsnämnden hade fått taga bygget om hand och

Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss förlust.
(Forts.)

Ang. ersättning till ingenjören G. Ericsson för viss förlust. göra det färdigt, och att det då skulle ha kostat betydligt mycket mera för staten än den här ifrågavarande ersättningen, lär väl ingen människa vilja förneka.

(Forts.)

Nu åberopar man så starkt konsekvenserna. Vi ha redan en gång i år behandlat ett likadant ärende, nämligen i fråga om en byggmästare i Kalmar län, som gjort förlust på en byggnad, och när denna framställning kom till riksdagen, sade riksdagen icke ett ord, utan han fick sin ersättning. Konsekvenserna hava vi sålunda att vänta i alla fall.

Jag vågar hemställa till herr Hamrin, om, därest någon privat byggherre hade haft en byggmästare, som gjort sådan förlust som denne, byggherren verkligen skulle kunnat neka att ersätta en del av den förlusten.

Nu är det sant, att han ingav anbudet *under* kriget, men, mina herrar, vi känna ju förhållandena. När kriget utbröt, föll priset på allt material, i synnerhet timmer, därför att man icke kunde frakta timmer från Göteborg västerut, och trodde att exporten där var slut. Men innan denne man kunde ackordera om timmer eller kunde få i gång arbetet, var priset redan uppe och sjöfarten i gång och det fanns intet timmer för denne byggmästare att köpa i trakten däromkring, utan han måste hämta allt timmer från Norrland. Detta skall man också taga i betraktande och då ligger det nog rättvisa i att han får ersättning i detta fall. Om icke staten beviljar detta, är ju mannen ruinerad, och om han icke fortsatt bygget, hade han naturligtvis också blivit ruinerad. Men då hade staten för att få bygget färdigt fått betala betydligt mer än staten enligt detta förslag skulle få betala, oavsett de obehag, som de värnpliktige och andra till regementet hörande fått vidkännas under den tid, kasernbyggnadsarbetet legat nere.

Jag kan under sådana förhållanden icke finna annat än att det är både billigt och rättvist, att mannen får denna ersättning. Att icke statsutskottet varit med om att föreslå full ersättning, tycker jag är ganska förklarligt, när man icke vill inbjuda folk att komma med ansökningar och säga: så och så är det, vi ha lidit den och den förlusten. Ty det kan föreligga en felräkning, så att staten riskerar att få ersätta mer än den verkliga förlusten. Det kan icke vara fallet här, ty alla dessa kostnader äro granskade och godkända av kasernbyggnadsnämnden, så att det icke kan föreligga något underslev. För övrigt kan man inte säga att han har räknat fel. Hans anbud var visserligen 2,000 kr. billigare än det förslag, som kasernbyggnadsnämnden gjort upp, men på ett anslag på 1,300,000 kronor spelar 2,000 kronor ingen roll. Den misräkningen är förlätlig, och det föreligger således icke något slarv från byggmästarens sida i det fallet. Däremot var det högsta anbudet, som avgavs, 400,000 kronor högre, om jag icke misstager mig, än denne åtog sig att uppföra byggnaden för.

Jag finner det under sådana förhållanden skäligt att bevilja detta belopp och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Ut-
 över de skäl, som av den föregående ärade talaren anfördes för *Ang. ersättning till ingenjören G. Ericsson för viss förlust.*
 bifall till utskottets hemställan, skall jag be att få angiva ytter-
 ligare några sådana.

Kasernbyggnadsnämnden säger i sitt utlåtande att, till följd
 av att detta avtal var ingånget *efter* krigsutbrottet, ingenjören
 Eriksson näppeligen skulle kunnat åberopa force majeure i så matto,
 att han skulle kunnat få kontraktet upphävt, men han skulle kunnat
 vinna så mycket, att han kunnat få uppskov med bygget. Ett
 sådant uppskov, som, därest det hade begärts, icke hade kunnat
 förvägras, skulle för detta till Vänersborg förlagda truppförband
 och staten ha betytt, att man under flera år framåt, allraminst så
 länge världskriget varar och kanske ytterligare en god tid där-
 utöver, nödgats hyra byggnader, för inlogrande av regementet.
 Det är ju alldeles klart, att denna förhyrning skulle dragit med
 sig högst betydliga kostnader, som måhända skulle uppgått till
 större belopp än vad som nu här är ifragasatt att utbetalas till
 entreprenören.

Vidare ha vi ju en viss erfarenhet av att entreprenörer, när det
 av en eller annan anledning blir förlustbringande för dem att full-
 göra ett ingånget kontrakt, alltid söka och finna möjlighet att
 svänga sig ifrån kontraktets bestämmelser. Vi ha ett sådant fall
 i fråga om brobyggnaden för statens järnvägar över Södertälje
 kanal. Där har byggmästaren helt enkelt ordnat förhållandet på
 det sättet, att det har blivit strejk vid bygget, till följd av att
 han icke kommit överens med sina arbetare om arbetslönen. På
 grund av denna strejk ligger arbetet nere och har så legat en
 ganska lång tid, och det är ingen människa som vet, när det skall
 komma i gång på nytt.

Något sådant har alls icke försökts från denne byggmästares
 sida. Han har enligt vitsord av kasernbyggnadsnämnden utfört
 sitt åtagna arbete enligt kontraktet till punkt och pricka, och på
 ett i allo förtjänstfullt sätt. Detta är ett av skälen, förmodar jag
 att, sasom herr Hans Andersson nämnde, av ett 30-tal ansök-
 ningar, till Kungl. Maj:t om gottgörelse för lidna förluster, det
 endast är denna, som blivit av såväl kasernbyggnadsnämnden som
 arméförvaltningen tillstyrkt. Detta synes mig vara en vägande
 omständighet, som talar för att staten just i detta fall bör låta
 billighetshänsynen tala och bevilja ingenjör Eriksson de 75 proc-
 ent av förlusten, om vilka här är fråga.

Vad så konsekvenserna beträffar, så är det ju alldeles klart,
 att det framdeles kan komma krav från entreprenörers sida på
 statsmakterna om gottgörelse för liknande förluster, därest kom-
 munen nu bifaller utskottsförslaget men det är å andra sidan lika-
 ledes självklart, att dessa ansökningar komma att provas och
 granskas i varje särskilt fall för sig av de särskilda myndighe-
 terna, och under sådana omständigheter kan det säkerligen inte
 bli alltför många fall, i vilka man, med utgångspunkt från dagens,
 skulle ha att utbetala ersättning. Alldeles säkert är, som herr

(Forts.)

*Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss för-
lust.
(Forts.)*

Andersson nyss sade, att en enskild, åt vilken en byggmästare under liknande förhållanden fullgjort ett arbete på ett förtjänstfullt sätt, skulle av billighetsskäl ha utbetalat till honom, därest han varit i stånd att göra detsamma, åtminstone en del av förlusten, i all synnerhet om den varit så betydande, som just här varit fallet. Arméns kasernbyggnadsnämnd har vitsordat, att det beror icke på något som helst slarv från entreprenörens sida eller på någon försumlighet att i tid täcka sig genom leveranskontrakt, utan han har gjort allt vad han kunnat för att gardera sig mot eventuella förluster. Och därför har ju också förlusten blivit så pass måttlig i förhållande till företagets storlek, i det att den stannat vid 223 000 kronor, trots att det hela gick löst på närmare 1¹/₂ miljon kronor.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Hamrin: Ja, herr talman, i denna sena timma vill jag inte draga ut på debatten mer än alldeles nödvändigt för b-handlingen av detta ärende.

Bada de föregående talarna ha ju starkt betonat, att det skulle föreligga en särskild anledning för riksdagen att här träda emellan, därför att de hårda myndigheterna särskilt tillstyrka beviljandet av ersättning. Men taga herrarna fram statsutskottets uttalande nr 155 och se på de utlåtanden från kasernbyggnadsnämnden och jämväl från arméförvaltningen, som där finnas avtryckta, skola ni finna, att där märker man åtminstone inte något starkt betonande av att denne person bör fa den ersättning, som det här är fråga om. Först och främst betonar kasernbyggnadsnämnden, att någon laglig rätt för honom i detta avseende icke finnes. Men den säger ju, och det är det allra högsta den kan säga, att »det skulle vara högeligen behjärtansvärt och med billigheten överensstämmande, om ersättning i någon form kunde beredas Ericsson» o. s. v. Vad arméförvaltningen beträffar, så tillstryker den inte alls saken utan säger endast, att »därest Eders Kungl. Maj:t skulle finna skäl bifalla framställningen, torde ersättningsbeloppet böra, eventuellt efter riksdagens hörande, utgå från anslaget till uppförande av kasern-etablissemang för 15 infanteriregementen». Den sätter alltså visserligen ifråga att bevilja ersättning men tillstyrker det alls inte, som herrarna ha velat göra gällande.

Gentemot herr Anderssons i Skivarp uttalande att staten i detta fall hade kunnat få betala mera, om vederbörande hade slutat upp med att fullgöra sitt åliggande och staten själv måst ingripa, vill jag säga, att det för all del är mycket möjligt, men det kan man säga på alla möjliga områden, att det blir mycket dyrare, om staten skulle träda till, då den enskilde, som har laglig skyldighet att fullgöra det åtagande han kontrakterat om, vägrar eller icke kan fullgöra det. Men hela förhållandet mellan byggherren och entreprenören står alldeles på huvudet, ifall man drar ut sådana konsekvenser, och i varje kontrakt, varje affärsavtal, varje

uppgörelse mellan två kontrahenter på det ekonomiska området, när det gäller sådana fall som detta, ligger det ett moment av spekulation, och det föreligger naturligtvis en risk, som vederbörande i varje fall måste taga med i beräkningen. Härutinnan var det för övrigt betydligt bättre ställt för denne man än för mångfaldiga andra, som hade entreprenadkontrakt löpande för den tid det här är fråga om, ty samtliga de som tecknat kontrakt före krigsutbrottet, möttes av dessa fullständigt förändrade förhållanden, som inträtt i och med krigsutbrottet, under det denne man, — och jag har betonat det i ett föregående anförande — undertecknade kontraktet vid en tidpunkt, då världskriget redan hade rasat i sex månader och däröver.

När den siste talaren, herr Jönsson i Revinge, här nämnde om att personen i fråga skulle kunna åberopa sig på force majeure, ber jag få erinra om att den paragraf i gällande förordning om statens upphandlings- och entreprenadväsende, som talar härom och på vilken han skulle kunna åberopa sig, lyder på följande sätt: »Har den, som åtagit sig leverans eller arbete för statens räkning, blivit genom naturhinder, olyckshändelse eller av annan anledning, vilken han ej kunnat förekomma eller undanröja, underståndsatt att sitt åtagande fullgöra inom föreskriven tid och var der sådant hos vederbörande myndighet ofördröjligen anmält och styrkt, må leverantören eller entreprenören, därest han, om borgen blivit ställd för avtalets fullgörande, företer löftesmannens förklaring, att deras borgensansvarighet kvarstår jämväl för den tid, varunder anstånd med fullgörandet kan varda beviljat, på begäran njuta det anstånd, som myndigheten prövar kunna medgiva.» Ett åberopande utav force majeure här kan sålunda icke leda till annat än ett uppskov med arbetets fortsättande för den tid, som myndigheterna medgiva och anse vara skäligt. Några utav de omständigheter, som skulle föreligga, för att han skulle åtnjuta denna förmån, kan jag emellertid inte alls finna ha förelegat i detta fall, och när man för övrigt vänder sig till den nya förordning, som sakkunnige nu utarbetat efter mera moderna principer för entreprenadväsendet, så är den visserligen ännu inte fastslagen, men det är ganska intressant att där finna, hurusom denna möjlighet att åberopa force majeure är ännu mer snävt tilltagen än i den förordning, som för närvarande är gällande. Likaså är i en annan lagstiftning, som vi ha för att reglera bithörande förhållande, nämligen lagen om köp och byte, lämnat mycket, mycket litet spelrum, när det gäller att åberopa force majeure. Men det må vara hur som helst med den saken. Jag säger ännu en gång, att konsekvenserna av ett bifall till detta statsutskottsutlatande bli verkligen sådana, att vi för närvarande icke alls kunna överblicka desamma. Det är inte nog med, herr Jönsson i Revinge, att inom lantförsvarsdepartementet finnes en mängd ansökningar, som dels redan äro avslagna, dels äro under behandling, utan det finnes sådana jämväl inom andra departement. Särskilt hos ett sådant har jag i dag blivit upplyst om, att där ligger

*Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss förelust.*
(Porta.)

*Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss förlust.
(Forts.)*

åtminstone ett tjog ansökningar, som röra just byggnadsentreprenader liknande denna. Även om herrarna lika litet som jag i statsutskottet undersökt, i vilken mån dessa fall äro likvärdiga, skulle man nästan likväl kunna tänka sig, att det finnes fall, som äro ännu mer behjärtansvärda än detta, och det blir förhållandet med alla dem, som hade kontrakt tecknade före krigsutbrottet och som sökt fullgöra sina åtaganden i det längsta.

Nu vill man här skjuta frågan till Kungl. Maj:t. Ja, vad skall Kungl. Maj:ts undersökning innebära? Kungl. Maj:t hade papperen på bordet förra gången Kungl. Maj:t hade frågan till omprövning och resultatet känna vi. Nu skall Kungl. Maj:t ytterligare taga saken under omprövning, och vad skall Kungl. Maj:t då kunna göra vidare? Jo, se på papperen ännu en gång och se på de kalkyler och de tabeller, som äro upprättade, och sedan står Kungl. Maj:t i samma predikament som statsutskottet gjort, då det icke velat taga ståndpunkt till själva frågan utan avisat den på detta lättvindiga sätt. Det kan inte hjälpas, att man tycker det är synd — för att använda ett vulgärt uttryck — om denne man, som förlorat dessa pengar, men sådana förluster ha vi affärsmän litet var fått vidkännas under den tid, som nu gatt. Det är sa, att när en person på ett åtagande av en leverans eller en entreprenad till statsverket gör en god förtjänst, så anses han inte alls ha någon anledning att säga: »här ber jag att få återbära en summa pengar, då jag på denna leverans förtjänat så bra», utan han tager emot sin vinst och är glad över densamma. Spekulerar man däremot fel såsom vid detta tillfälle, anser jag, att man också får taga konsekvenserna av en sådan felspekulation. Det är en erfarenhet, som varje affärsman gör; också den person det här gäller, måste taga det med i beräkningen och finna sig däri.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om avslag.

Herr Tengdahl: Jag vill påpeka i anledning av ett yttrande av herr Hamrin, att det inte alls är ovanligt, att man betalar tillägg till entreprenören för verkliga eller befarade förluster, även då kontraktet är tecknat *efter* krigets utbrott. För någon tid sedan begärde byggnadsarbetarna här i Stockholm, och jag vill minnas även på andra orter i landet, ett tillägg av 20 öre i timmen, vilket ur deras synpunkt var väl motiverat. Vederbörande förlikningsman förklarade detta välbefogat, men gjorde samtidigt det principuttalandet, att vederbörande beställare borde betala detta. Vid ett större bygge här i Stockholm, som jag haft att göra med, ha vi på denna grund utbetalat eller åtminstone beslutat successivt utbetala en summa av inte mindre än 100,000 kronor, till vilken summa detta tillägg av 20 öre i timmen sprang upp till följd av de många arbetare, som ifrågavarande entreprenör sysselsatte. Det är salunda inte alls ovanligt, och det är nog flera byggherrar än Stockholms stad, som ha fått göra sådana utbetalningar. Det är för övrigt så mycket mindre risk att besluta i enlighet med ut-

skottets förslag, som saken skall hänskjutas till Kungl. Maj:t för att återigen bli grundligt prövad, och endast under förutsättning att Kungl. Maj:t prövar skäligt att bevilja ersättning, ställer riksdagen pengar till förfogande.

Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss förlust.

(Forts.)

Vad entreprenadförordningen beträffar, vet var och en, att den är en ovanligt möjlig lag och i ovanligt hög grad i behov av en revidering. Nu föreligger ju också ett förslag till revidering, men detta revideringsförslag har tyvärr ännu icke blivit upphöjt till lag.

Jag skulle vilja hemställa till herrar Hamrin och andra, huruvida man kan upprätthålla entreprenadsystemet i hela dess glans i dessa tider, när det förekommer, att en så stor beställare som Stockholms stad får mottaga anbud från anbudsgivare, som förklara, att de icke kunna stå för sitt anbud mer än ett halvt dygn.

Herr Ingvarson: Herr Hamrin gjorde gällande, att en entreprenör, som utför arbete för statens räkning, själv bör stå sin risk. Detta är nog i allmänhet riktigt, men det kan tänkas undantagsfall, som man måste taga särskild hänsyn till, och detta är ett sådant. Jag skall icke upprepa de skäl, som anförts här för. Det är tillräckligt att säga, att vid den prövning av ärendet, som ägt rum i utskottet, har jag liksom utskottets majoritet blivit övertygad om, att här föreligger ett sådant fall, där man har rätt och skyldighet att taga hänsyn till de speciella omständigheterna, och vi anse, att man kan bevilja en viss ersättning utan fara för några svårartade konsekvenser. Så har jag sett denna sak, och jag är livligt övertygad om, att jag kan stå till svars därmed.

Jag kan kort och gott instämma i vad herr Tengdahl nyss anförde. Det är icke minst ur byggnadsarbetarnas synpunkt denna fråga är betydelsefull. Entreprenören har fullgjort sitt arbete på ett för staten även ekonomiskt synnerligen gott sätt. Han har ordnat saken så, att arbetarna icke blivit särskilt lidande, men han har drabbats av svårigheter, som trots all förtänksamhet och all försiktighet icke kunnat undvikas, och nu hemställer utskottet, att Kungl. Maj:t efter ytterligare prövning av ärendet skall kunna bevilja honom ersättning av upp till 75 % av den förlust han lidit. Häri inräknas då icke vad han kunde göra anspråk på för eget arbete under den långa tid han varit sysselsatt med dessa byggnader.

Här föreligga fullgoda skäl för ett bifall, och jag hemställer därför, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Hamrin: Jag skall endast be att få replikera herr Ingvarson. När han påstod, att i detta fall ersättning borde utgå vill jag fråga honom, mot vilka andra fall han prövat det nu förevarande. Jag har deltagit i ärendets behandling såväl på avdelningen som i utskottet, men vi ha icke prövat ett enda fall av

Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss för-
lust.

(Forts.)

de andra, som vi hört talas om inom avdelningen. Det har upplysts under hand, såsom jag förut nämnt, att ett 30-tal sådana ansökningar blivit behandlade inom lantförsvarsdepartementet, och det har meddelats mig i eftermiddag, att det är ett betydligt större antal, som där blivit anmälda, men vi ha icke prövat ett enda av dessa låt oss säga till ett 40-tal uppgående ersättningsanspråk, som inkommit. Inom ett annat departement lär det ligga eller ha avgjorts ett 20-tal dylika ärenden, men icke ett enda av dessa har statsutskottet eller avdelningen haft under behandling. Och ändå säger herr Ingvarson, att *detta* är ett sådant fall, då ersättning skall utgå. Jag säger icke för mycket, om jag påstår, att det finns fall, då det i juridiskt och moraliskt avseende är mera berättigat, att ersättning lämnas, och då det principiellt icke är så farligt som i detta fall; men vi ha icke alls undersökt de fallen. Man har här endast letts av sitt goda hjärta och tillstyrkt framställningen.

Det är ett underligt sätt för övrigt, på vilket detta tillstyrkande har skett, då det betonats gång på gång inom avdelningen och i utskottet, att anledningen, varför man ansett att ingenjör Ericsson skulle ha ersättning, är den tillstyrkan, som gjorts av kasernbyggnadsnämnden och arméförvaltningen. Men när man läser handlingarna, finner man, att denna tillstyrkan icke är mycket värd.

Herr Bengtsson: Herr talman! Jag har icke deltagit i behandlingen inom utskottet av detta ärende, men om jag gjort det, skulle jag ställt mig på reservanternas sida. Jag kan icke förstå, hur majoriteten i detta fall resonerar. Statsutskottet brukar ju i allmänhet följa den principen att gå försiktigt fram, men här skall man utan vidare bevilja hundra tusentals kronor på enskilda motionärers begäran. Det skulle förvåna mig, om andra kammaren ginge med på ett sådant krav. Konsekvenserna härav ha redan förut framhållits, varför jag icke skall upptaga tiden därmed, men jag vill bestämt varna för att slå in på denna väg, ty följderna torde icke utebli, om vi gå med på vad utskottet i detta utlåtande föreslar. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Carlson i Herrljunga: Jag vill blott säga herr Hamrin, att om det föreligger 30 eller 40 ansökningar liknande den nu förevarande, så är jag för min del beredd att gå med på bifall till dessa framställningar också, därför att jag finner synnerligen starka skal såväl ur billighets- som rättfärdighetssynpunkt tala för bifall till den framställning, som nu är i fråga. Entreprenören har ju råkat ut för förhållanden, över vilka han icke kunnat råda. Han hade därför enligt mitt förmenande varit i sin goda rätt, om han gjort ansökan om att få inställa arbetet, tills normala tider återigen brutit in. Men det har han inte gjort, detta kanske på den grund, att han av någon person, som står nära de här angivna myndigheterna, har så gott som fått på hand, att han skall hallas

skadeslös för eventuella förluster. Detta har gjort, att han fortsatt arbetet och fullbordat det på den bestämda tiden. Han har också utfört detta arbete på ett synnerligen förtjänstfullt sätt, men han har som sagt räkat ut för denna oerhörda förlust på bort emot 300,000 kronor, häri icke inberäknad någon ersättning för hans eget arbete under den tid, som han varit sysselsatt vid byggnadsföretaget. Det skulle, som man också erinrat om här, blivit betydligt dyrare för staten, om entreprenören inställt sitt arbete under en viss tid. För övrigt skulle jag vilja säga, att det väl ändå är staten mindre värdigt att lata en enskild person sitta emellan på detta sätt.

Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss förlust.
(Forts.)

Under sadana förhållanden kan jag icke finna annat än att fullgoda skäl tala för bifall till framställningen. Och jag anser, att jag med gott samvete skulle kunna yrka bifall till motionen, men det är naturligtvis lönlöst, som frågan ligger, varför jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Skivarp: Det invändes av herr Hamrin, att därest entreprenören ingått överenskommelse före kriget, skulle han möjligen kunnat åberopa force majeure. Men, mina herrar, som jag nämnde, var det under den tid, då han inlämnade sin ansökan, billiga priser, billigare än då kriget bröt ut, men innan han fick kontrakt, hade situationen helt och hållet förändrats. Han lämnade nämligen in sitt anbud i december 1914 och kontraktet skrevs under den 15 februari 1915. Han kunde antagligen icke göra några förberedelser för arbetet förrän i slutet av mars månad eller början av april, således under den dyraste tiden, vilket inverkat ofantligt mycket under dessa förhållanden.

Det är en sak, som här talats om mycket, och det är konsekvenserna av ett bifall till den ifrågavarande framställningen. Men de konsekvenserna ha vi redan tagit. Herr Bengtsson har själv varit med om sådana konsekvenser, när vi för en tid sedan beviljade anslag till en byggmästare, som gjort förlust. Då sade herr Bengtsson icke ett ord om saken. I det fallet gällde det en förlust på några tusen kronor, men här är det ju fråga om en mycket stor förlust, och det är därför så mycket angelägnare, att den blir betäckt. Jag kan därför icke annat än hemställa om bifall till det förut gjorda yrkandet.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 155, röstar

Ja;

Ang. ersättning
till ingenjören
G. Ericsson
för viss för-
lust.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen utföll med 68 ja, men 81 nej; och hade kammaren alltså avslagit såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

§ 5.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statskottets utlåtande, nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för vissa ändamål under åttonde huvudtiteln.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. nya ele-
mentarskolans
skolkassa m. m.

Vid föredragning härefter av *punkten 9*, angående täckande av brist i nya elementarskolans kassa m. m., begärdes ordet av

Herr Björck, som yttrade: Herr talman! I och med det beslut, som kammaren nyss har fattat, har den nedsättning i terminsavgifterna till ljus- och vedkassan, som av Kungl. Maj:t ifrågasatts för innevarande år, varigenom dessa avgifter högst skola komma att utgå med 15 kronor i terminen, bestämts gälla icke hela detta år utan uteslutande *höstterminen*. Denna begränsning har av utskottet föreslagits på den grund, att vårterminen är fullständigt till ända, då beslutet fattas, och att följaktligen en återbetalning av redan inbetalda avgifter skulle bli nödvändig. Detta skulle emellertid säkerligen medföra ganska betydliga praktiska svarigheter.

För nya elementarskolans vidkommande, den skola som omhandlas i ifrågavarande punkt, ligga förhållandena så tillvida anorlunda än vid övriga läroverk, att denna skola är helt och hållet statens, varför icke byggnadsskyldighet aligger kommunen. Det finns på denna grund där, som herrarna finna i betänkandet, en skolkassa och en byggnadskassa. Denna skolkassa motsvarar såväl biblioteks- och materialkassan som ljus- och vedkassan vid övriga läroverk. För att nu bli i tillfälle jämföra förhållandena vid de olika anstalterna har man måst ingå på vissa kalkyler, som jag icke skall upptaga kammarens tid med att här relatera. Förhållandet är nu det, att Kungl. Maj:t redan har fattat beslut om det belopp med vilket terminsavgiften till den s. k. skolkassan skall utgå under vårterminen. Sedermera har det visat sig att detta fastställda belopp icke är tillräckligt. Det föreligger en

brist, och den bristen skall täckas på ett eller annat sätt. Någon ytterligare uttaxering af eleverna är med hänsyn till det fattade beslutet icke gärna tänkbar. Följaktligen skulle det icke kunna undgas att täckningen av bristen sker med statsmedel. Den synpunkten har icke tillräckligt beaktats av utskottsmajoriteten. Jag finner detta i och för sig förklarligt, ty den skrivelse, varmed rektor motiverat sitt yrkande på medel till bristens täckande, är avfattad på sådant sätt, att icke ens den mest formuleringsskicklige eller mest läskunnige kan av den få någon föreställning om, hur ifrågavarande förhållanden verkligen gestalta sig. I utskottet har man därför nödgats diskutera fram och tillbaka, och resultatet av den diskussionen har slutligen blivit att i en reservation, som är fogad i betänkandet av herrar Wrangel och Widell, yrkats att för nya elementarskolan Kungl. Maj:ts förslag måtte godkännas. Det är säkerligen ej heller någon annan utväg att komma ifrån den svårighet, vari man befinner sig. Hela saken kan ordnas därigenom, att denna kammare i likhet med vad som skett i medkammaren i moment c) i klämman vidtager en ändring så att momentet får följande lydelse: »dels ock för täckande av de utgifter, som under år 1918 skola bestridas av nya elementarskolans skolkassa men som ej kunna utgöras medelst terminsavgifter för höstterminen å högst 22 kronor av varje betalande lärjunge, ett förslagsanslag av 5,500 kronor».

Kungl. Maj:t har begärt 11,000 kronor, om jag minns rätt. En höjning till detta belopp är emellertid icke erforderlig, då anslaget har karaktär av förslagsanslag. Jag skall alltså hemställa om bifall till det yrkande, som i reservationen är framställt av herrar Wrangel och Widell och som jag nyss närmare utformade, vilket yrkande i realiteten innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring, som föreslagits av herr Björck; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkterna 10—16.

Utskottets förslag i dessa punkter biföllos.

§ 6.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 157, i anledning av vissa i statsverkspropositionens åttonde huvudtitel under punkterna 156—159 gjorda framställningar angående anslag till folkskolöverstyrelsen;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 64.

stånd för förste kanslisekreteraren i finansdepartementet Folke Stuart Linroth att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring; och

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be-
myndigande för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning för kro-
nans räkning inköpa fastigheten nr 2 i kvarteret Neptunus mindre i
Stockholm.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 7.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverksproposi-
tionen och i propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1918 un-
der andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde och åttonde huvudtit-
larna gjorda framställningar angående löneförbättring åt vaktmästa-
re och med dem jämförliga befattningshavare.

§ 8.

Vidare föredrogs bankoutsiktets utlåtande, nr 17 B, angående
regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 tionde hu-
vudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningssta-
terna.

Punkterna 1—5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

§ 9.

*Ang. vissa
av järnvägs-
tjänstemän
erlagda pen-
sionsavgifter.*

Härpå upptogs till behandling bankoutsiktets utlåtande, nr 62.
angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefat-
tande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Sedan *punkten 1*, angående dispositionen av vissa enligt lagen
den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens
järnvägar erlagda pensionsavgifter, föredragits, erhöles ordet av

Herr Lovén, som anförde: Herr talman! I den motion jag
väckt i detta ärende hemställer jag, att riksdagen måtte besluta
sådan ändring av lagen av den 4 juli 1910, angående rätt till

pension för tjänstemän vid statens järnvägar, att tjänsteman, som entledigas eller avgår från sin tjänst, må äga rätt återbekomma erlagda pensionsavgifter eller, om detta icke kan vinna riksdagens bifall, de av tjänstemannen erlagda avgifterna överföras till allmänna folkpensioneringen enligt härför av Kungl. Maj:t närmare utarbetade bestämmelser.

Ang. vissa
av järnvägs-
tjänstemän
erlagda pen-
sionsavgifter.
(Forts.)

I det yttrande, som här särskilt av järnvägsstyrelsen avgivits, finner man, att ett betänkande i denna fråga eller någon liknande redan avgivits, nämligen den 3 november 1917. Där har man hemställt, att ett något annorlunda förfarande med avseende å dessa tjänstemäns pensionsavgifter skulle kunna äga rum. Man förutsätter nämligen, att det skulle kunna givas rätt till uppskjuten tjänstepension, således att en person, som avgår ur tjänsten, skulle kunna, när pensionsåldern inträder, fastän pensions-tagaren icke vore i tjänst, dock komma i åtnjutande av pension.

Enligt min mening är det en gammal orättvisa, som nu ser ut att slutligen kunna få sin lösning. Man får besinna, att i många andra pensionsinrättningar, liknande tjänstemännens vid statens järnvägar, tjänstemännen vid avgång från tjänsten eller från pensionskassan få viss del av sina medel tillbaka. Så är nämligen fallet vid de enskilda järnvägarnas pensionskassa — där man får igen tre fjärdedelar — och i många livförsäkringsbolag, där man i några får tillbaka viss del av inbetalta medel och i andra erhåller ett s. k. fribrev.

Detta är, som sagt, en gammal orättvisa, som nu ser ut att bli avhulpen. Då utskottet ytterst välvilligt behandlat motionen och säger, »att motionärens framställning är särdeles behjärtansvärd», och då jag i finansdepartementet gjort mig förvissad om, att det finns utsikter, att denna fråga skall kunna komma fram till nästa års riksdag, så har jag icke reserverat mig i bankoutskottet, och jag har heller icke, herr talman, något yrkande nu. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att man ville i finansdepartementet bedriva arbetet så, att denna fråga om möjligt kan få sin lösning vid nästa års riksdag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 2*, angående ändrad lydelse av 10 § i reglementet för dövstumlärnarnas pensionsanstalt; och yttrade därvid

Ang. ändring
i reglementet
för dövstum-
lärnarnas pen-
sionsanstalt.

Herr Welin: Herr talman! Dövstumlärnarnas pensionsreglemente innehåller en bestämmelse, som kan bli mycket ogynnsam för pensionstagarna. Det heter nämligen i § 10 av reglementet bl. a.: »*Hel pension* utgår med 75 procent av delaktighetsbeloppet; dock att, för andra delägare i pensionsanstalten än dövstumlärare, *hel pension* i intet fall får utgå med eller beräknas till högre belopp än 75 procent av vare sig delaktighetsbeloppet eller den lägsta kontanta avlöning, som den pensionssökande, utöver värdet av bo-

Ang. ändring
i reglementet
för döfstum-
lärares pen-
sionsanstalt.
(Forts.)

stad eller bränsle eller ersättning därför, åtnjutit under de före avskedstagandet senast förflutna tio tjänståren.»

Nu är det i denna bestämmelse en sak, som är uppenbar, nämligen att pensionen skall beräknas efter den lägsta lön, som vederbörande åtnjutit under de tio sista åren. Vi antaga, att en lärare haft 2,300 kronor i lön under det första året av dessa tio sist gangna år, men att han under årens lopp kommit upp till en lön av 3,000 kronor. Då får han icke pension efter den högsta lönen, såsom t. ex. sker i folkskollärares pensionskassa. Han får icke heller pension efter medeltalet lönebelopp under de sista fem åren, såsom sker i civilstatens pensionskassa. Utan han får pension efter 2,300 kronor. Han får således en betydligt reducerad pension i förhållande till den lön han haft och de avgifter, han följaktligen betalt under årens lopp.

Men så är det en sak till, som är betänkelig, och det är, att det står, att pensionen skall beräknas efter den kontanta avlöningen »utöver värdet av bostad och bränsle eller ersättning därför». Denna bestämmelse tolkar nu jag för min del på det sätt, att man vid pensionsbeloppets fastställande icke skall taga hänsyn till den förmån, som pensionstagaren åtnjutit i form av bostad eller ersättning härför, och jag har fullgoda skäl för denna tolkning. Men direktionen tolkar den på ett annat sätt, nämligen så, att det belopp, som motsvarar hyra och bränsle, skall avdragas från lönen vid pensionens bestämmande. Vi antaga således, att läraren ifråga, som skulle få pension efter ett lönebelopp av 2,300 kronor, icke har fri bostad. Då drages t. ex. 300 kronor ifrån hans lönebelopp, och han får således räkna pension endast efter ett lönebelopp av 2,000 kronor. ehuru han under senare åren suttit med en lön av 3,000 kronor och hela tiden betalt pensionsavgifter efter ett vida högre belopp än 2,000 kronor. Detta är uppenbarligen en orättfärdighet, och det är för att få ändring härutinnan, som jag väckt min motion.

Utskottet har erhållit uttalanden av statskontoret och direktionen för döfstumlärares pensionsanstalt, och dessa myndigheter erkänna, att det finns berättigande i motionen. Utskottet säger med anledning av de erhållna uttalandena, att det skulle innebära en väsentlig förenkling, ifall en sådan ändring vidtoges, som i motionen föreslagits, och att en sådan torde »få anses vara så mycket mera önskvärd, som med den nuvarande tillämpningen av bestämmelserna pension ej sällan lärar få beräknas på ett lägre belopp än delaktighetsbeloppet». Oaktat detta avstyrker utskottet i alla fall motionen, men utskottet gör det med hänvisning till, att frågan om de statsunderstödda pensionsanstalternas centralisering ligger under utredning, och att utskottet då icke vill föregripa denna utredning. Jag vill uttrycka min tacksamhet mot utskottet för att detta insett behovet av denna ändring och tryckt på att en ändring bör ske. Men jag är mindre belåten med att utskottet hänvisat till en kommande utredning, då man i alla fall icke vet, när denna blir färdig eller i vilken riktning den går.

Jag begär nu icke, att kammaren skall vidtaga någon ändring i det utlatande, som utskottet lämnat. Jag har endast begärt ordet för att få till protokollet antecknat, att utskottet verkligen behjärtat saken, och för att även uttala den förhoppningen, att när ett slutgiltigt förslag angående de statsunderstödda pensionskasornas centralisering framlägges, den sak, som jag i motionen framdragit, också verkligen blir beaktad.

Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. På framställd proposition av herr vice talmanen, som under herr Welins yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 3—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9, angående pensioner åt tolv änkor efter arbetare vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 142, hade herrar *Kropp* och *Bärg* i Katrineholm föreslagit, att riksdagen tacktes medgiva, att från allmänna indragningsstaten finge från och med den 1 januari 1918 årligen till envar av uti motionen angivna tolv änkor efter arbetare vid gevärsfaktoret, så länge hon i sitt nuvarande änkestånd förbleve, utbetalas pension av trehundra kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Kropp*: Herr vice talman! Som man ser av detta betänkande har utskottet efter en mycket välvillig motivering icke kunnat bifalla den av mig jämte min partivän *Bärg* i Katrineholm väckta motionen om pension till några änkor efter arbetare vid gevärsfaktoret. Utskottet stöder detta sitt avslagsyrkande på ett yttrande av statskontoret, till vilket motionen varit hänvisad, i vilket yttrande statskontoret bland annat som skäl för avslag framhåller de vittgående konsekvenser, som ett bifall skulle medföra. Jag skall visst icke förneka utan villigt erkänna, att då jag av dessa gamla änkor blev ombedd att framlägga deras behjärtansvärda fråga inför riksdagen, så var jag ej heller omedveten om att det skulle komma att stöta på principiella motigheter. Men, mina herrar, dels med tanke på den ytterst brydsamma ekonomiska ställning, i vilken dessa änkor befinna sig, dels också med tanke på den långa tid, som deras män ha arbetat i kronans tjänst och under denna sin långa arbetstid uppfört sig på sådant mönstergillt sätt, att de därför blivit belönade med medalj för långvarig och trogen tjänst, och då vidare till detta kommer, att de under sin långa lev-

Ang. ändring i reglementet för dövsstumlärarnas pensionsanstalt.
(Forts.)

Ang. pensioner åt tolv änkor efter arbetare vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori.

Ang. pensioner åt tolv änkor efter arbetare vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori.

(Forts.)

nad icke ha genom den största sparsamhet kunnat avsätta något, för att deras änkor icke skulle befinna sig, som man säger, på bar backe, då deras män falla ifrån, ja, med tanke på allt detta ansåg jag det vara en oavvislig plikt för mig att framlägga denna sak för riksdagen och låta riksdagen avgöra den.

Motionen har som sagt varit hänvisad till statskontoret, som i sin ordning hänvisat den till arméförvaltningens artilleridepartement, varunder gevärsfaktoriets sorterar, för avgivande av yttrande. Av detta yttrande framgår alldeles oförtydligt, att artilleridepartementet ställer sig fullt och helt på motionens sida. Departementet visar också hän på ett fall, som är fullt analogt med de fall, som förekomma i motionen, då nämligen på grund av en kungl. proposition år 1916 pension tilldelades en änka efter en besiktningsrustmästare.

Vad emellertid konsekvenserna beträffar, så kommer man naturligtvis till sådana resultat som statskontoret, då man enbart ser frågan ur teoretisk synpunkt, men om man ser den ur det verkliga livets synpunkt sådant det gestaltar sig för de arbetare det här gäller, så tror jag man kommer till helt andra resultat. Som vi finna av motionen är det nu 68 år sedan den äldste av dessa arbetare blev anställd vid gevärsfaktoriets. Under dessa 68 år ha vid gevärsfaktoriets varit anställda flera tusental arbetare, och när man sedan går att bland dessa tusentals arbetare söka få fram dem, vilkas änkor skulle kunna tänkas bli delaktiga av en liten pension, så får man fram endast dessa åtta. Det visar ju tydligt och klart, att vad konsekvenserna beträffar kunna de icke för gevärsfaktoriets arbetare vara av vittgående art. Det är ju så vid gevärsfaktoriets att för varje ny gevärsmödel plockar man in 500 å 600 arbetare, och när sedan arméns behov av gevär blivit tillfredsställt, så avskedas de i massa. Därav följer, att det kan naturligtvis icke bli många, vilkas änkor komma ifråga att få pension.

Ser man på den tid dessa arbetare varit anställda vid gevärsfaktoriets, finner man, att de varit anställda tillsammans icke mindre än 408 år. Kan det då vara för mycket, att änkorna efter dessa arbetare skulle komma i åtnjutande av en liten pension, som tillsammans för dem alla icke uppgår till mer än 3,600 kronor och som naturligtvis snart nog skulle helt försvinna, då de flesta av änkorna äro i en ålder av 70 och upp till 86 år?

Herr vice talman! Jag skall icke längre uppehålla tiden, utan på grund av vad jag nu i korthet framhållit ber jag att få yrka bifall till min motion och avslag på utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Sommelius: Herr talman! Det har inom utskottet varit föremål för lång diskussion, vad man skulle göra vid denna av herrar Kropp och Bårg i Katrineholm framförda motion, då man inom utskottet också hade samma uppfattning, som den siste ärade

talaren gjort sig till tolk för, att det var ett behov, som man knappast kunde avvisa. Emellertid kunde utskottet icke vara blint för de konsekvenser, som ett beslut i överensstämmelse med motionärernas önskan skulle medföra, då det finns åtskilliga grupper av arbetare vid statens järnvägar, telegrafverket och vattenfallsverket, som ifall framställningen bifölles, skulle bli på sätt och vis tillbakasatta. Därför har utskottet uttalat den förväntan, att de av finansdepartementet tillsatta sakkunnigas förslag så snart det låter sig göra skall i vederbörlig ordning upptagas till behandling och framföras till riksdagen. Det är sålunda huvudsakligen konsekvenserna av den orättvisa, som skulle ligga däri, att man blott toge med *en* grupp, som gjort, att utskottet icke för närvarande anser sig kunna tillstyrka bifall till framställningen.

Jag tillåter mig därför att hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Herr Bårg i Katrineholm: Herr talman! Jag skall bara yttra ett par ord.

Om det hade gällt att föreslå något understöd åt änkor efter med dessa jämställda befattningshavare vid ett av de verk, som omfatta *en mängd* sådana tjänstehavare, så skulle jag visst icke ha tillåtit mig att underteckna motionen. Ty det kan ju icke vara reson i, att man plockar ut ett fåtal bland de många och beviljar dem en förmån. Men här gäller det ju en så att säga strängt begränsad och avskild krets. Det är endast fråga om några änkor efter befattningshavare vid gevärsfaktori, och det kan ju icke gärna bli av så prejudicierande betydelse, som man här från utskottet tycks göra gällande, om man söker hjälpa dessa änkor med ett litet understöd på gamla dagar.

Det är mycket gott och väl med den igångsatta utredningen om centralisering av de statsunderstödda pensionskassorna och även i sammanhang därmed utredning om änkepensionering, men ett avvaktande av resultatet av denna utredning kan endast leda därtill, att dessa gamla änkor till största delen bli alldeles ohjälpta under sin livstid.

Jag kan verkligen icke finna, att man hade gjort något så farligt med hänsyn till konsekvenserna, om man tillgodosett dessa fattiga gamla gummor med en liten slant i deras livstid. Det är länge nog de kämpat med de svårigheter, som följa med fattigdomen.

Med dessa synpunkter för ögonen, har jag, herr talman, ansett mig oförhindrad underteckna ifrågavarande motion, och jag finner mig icke övertygad av de skäl, som utskottet här förebragt för sitt avslagsyrkande.

På samma gång jag ber att få instämma med herr Kropp, då han yrkat bifall till motionen, vill jag även stryka under något som jag i ett annat sammanhang här förut har pekat på. Det var nämligen så, att vid behandlingen av frågan om krigstidstillägg för statstjänare förelåg även förslag om att bisträcka änkor efter sådana

Ang. pensioner åt tolv änkor efter arbetare vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori.

(Forts.)

Ang. pensioner åt tolv
änkor efter
arbetare vid
Karl Gustafs
stads gevärss-
faktori.
(Forts.)

statstjänare, som icke åtnjuta pension. Jag nödgades vid behandlingen av detta förslag, sådant det förelåg, och då det gällde en så ofantlig mängd sådana personer, ställa mig på avslagslinjen, men underströk starkt behovet av att snarast möjligt en utredning utfördes så att man kunde komma till något resultat. Jag vill nu i detta sammanhang ytterligare betona, att det är *nödvändigt*, att detta ärende påskyndas och hjälp på annat sätt kan beredas, så att de av kammarens ledamöter, som, liksom nu i fråga om dessa gamla, hava ett varmt hjärta, slippa att av mera formella skäl ställa sig på avslagslinjen, såsom herr Sommeliuss gjort i detta fall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall motionen. Jag är övertygad om, att kammaren icke kommer att i detta fall med hänsyn till konsekvenserna ångra ett bifall till motionen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 10 och 11.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar biföllos.

§ 10.

Till avgörande förelåg nu bankoutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av väckta motioner om vissa tilläggspensioner, avsedda att utgå av trafikmedel.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt biföllos.

Ang. understöd
åt arbetaren
O. Nilssons
änka och min-
deråriga barn

Punkten 3, angående understöd åt arbetaren O. Nilssons änka och minderåriga barn.

I en inom andra kammaren av herr *Lövgren* i Nyborg väckt motion nr 144, hade hemställts, att riksdagen till arbetaren *O. Carl Nilsson* d. y:s änka och minderåriga barn i Grelsbyn, Över Kalix socken av Norrbottens län, måtte bevilja ett understöd i enlighet med lagen om olycksfallsförsäkring av den 3 juni 1916.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Lövgren* i Nyborg: Herr talman! När jag läste detta utskottsbetänkande så tänkte jag på sanningen i det gamla ordspråket: Det är skillnad mellan människor och människor. Vi hade ju för en tid sedan till behandling frågan om en pension till mo-

dern till en vetenskapsman, vilken pension var på 1,000 kronor. I ett annat utskottsutlåtande föreslas en pension av 1,100 kronor till änkan efter en löjtnant. Här gäller det en änka, som sitter med sju minderåriga barn och uppbär en pension på 300 kronor jämte det tillägg hon nu jämlikt beslut i år har rätt till, eller tillsammans 525 kronor. Men jag vädjar, är det verkligen någonting för en ensam kvinna med sju minderåriga barn att leva på?

Jag har här yrkat på att hon skulle äga uppbära ersättning eller pension enligt lagen av den 3 juni 1916, som trädde i kraft den 1 januari innevarande år. Efter denna lag skulle hon få ett belopp liggande mellan 1,000 och 1,200 kronor. Eller det belopp vartill änkan skulle vara berättigad om den olyckshändelse, varigenom hon berövades sin man, hade inträffat 6 månader senare. — Jag är icke säker på vad den avlidnes årliga inkomst utgjorde. — Därför att han nu emellertid genom olyckshändelse råkade dö sex månader innan lagen trädde i kraft, skulle nu änkan med de sju barnen få dragas med fattigdom och nöd i alla sina dagar. Det synes mig vara ett orimligt förhållande. Jag kan förstå, att bankoutskottet ansett, att detta skulle vara något slags prejudikat på detta område, som man fruktar för. Jag hoppas emellertid, trots att utskottet är enhälligt för avslag å min motion, att andra kamraren skall känna sig oförhindrad att gå på den linje jag i min motion föreslagit. Jag anser, att denna fråga är så behjärtansvärd, att jag även vågar begära votering, trots det att jag har ett enhälligt bankoutskott emot mig.

Herr Törnkvist: Herr Talman! Vi hava i år haft flera ärenden av samma beskaffenhet som detta i bankoutskottet. Resultatet har blivit ungefär enahanda, d. v. s. »att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda». Det betyder ju emellertid icke, att motionärernas yrkanden i verkligheten blivit avvisade. Såväl i det fall, som denna motion omfattar som i det den första motionen i detta betänkande gäller, har riksdagen förut på förslag av statsutskottet i anledning av en kungl. proposition för några dagar sedan höjt livräntorna med 75 %. D. v. s., en sådan livränta som omnämnes i herr Lövgrens motion och enligt 1901 års lag utgår med 300 kronor, har genom ett beslut ökats med 225 kronor. — Det gäller samma sak i motionen nr 16 i första kamraren av herr Berglund, som kamraren nyss avlog.

Nu är det alldeles uppenbart, att 525 kronor icke är mycket att leva på för en kvinna och sju barn. Jag vill tillägga, att det är icke mycket att leva på för en ensam person. Den summan räcker uppenbarligen icke till vare sig för en familj bestående av en änka och sju barn eller till en ensam person. Det är naturligtvis ett alldeles för litet belopp i båda fallen, mycket för litet. Men man får taga hänsyn till de föreliggande omständigheterna.

Nu är det ju strängt taget så, att vi varit eniga om att icke gå högre än till 75 % ökning av dessa livräntor. Om vi icke hade varit eniga därvidlag, så hade man kunnat vänta motion om att dessa

Ang. understöd
åt arbetaren
O. Nilsons
änka och min-
deråriga barn.
(Forts.)

Ang. understöd
åt arbetaren
O. Nilssons
änka och min-
deråriga barn.

(Forts.)

livräntor, som utgå enligt 1901 års lag, skulle väsentligen förhöjas utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 50 %. Så skedde ju visserligen då i anledning av yrkande av enskild motionär statsutskottet höjde det föreslagna beloppet men stannade vid 75 % vilket också blev riksdagens beslut. Det är en sak, som vi böra taga i betraktande vid behandlingen av ärenden sådana som detta. Åtminstone har jag ansett, att man bör tänka på den. Jag vill erinra därom, att när det hos enskild arbetsgivare inträffar fall sådant som det föreliggande, att en familjeförsörjare genom olyckshändelse ryckes från sin familj, så kunna de efterlämnade enligt 1901 års olycksfallsförsäkringslag icke komma i åtnjutande av den ökning i livräntan, som riksdagen beviljat statstjänare efter samma lag. Det finnes synnerligen många fall, där familjen är lika stor. Vi stå fullkomligt maktlösa därvidlag. När vi höjt de till de efterlevande utgående livräntorna till 75 % över lag för personer, som arbeta i statens tjänst, så synes det mig — så har det också synts utskottet — att det icke för enskilda fall kan vara möjligt att gå utöver det beslut, åtminstone icke nu, som riksdagen för några dagar sedan fattat.

Det är här således icke fråga om något slags ovilja mot att bevilja en sådan höjning, vilken skulle utgå enligt 1916 års lag, utan det är rätt och slätt så, att det synts vara omöjligt att ordna saken för alla, som vi väl måste, om vi nu göra ett undantag för ett speciellt fall.

För övrigt vill jag säga, att det är önskvärt att flytta upp alla, som åtnjuta ersättning efter tidigare bestämmelser, d. v. s. 1901 års olycksfallsförsäkringslag, till att få ersättning efter den i år ikraftträdande nya olycksfallsförsäkringslagen. Men då bör det väl föreligga ett yrkande, som avser åtminstone alla statstjänare. Ett sådant yrkande föreligger icke nu. Man kan tydligen icke prejudicera en sådan angelägenhet och som här komma fram med ett särskilt fall. På grund av sakliga skäl har utskottet icke kunnat göra annat än hålla sig till att det beslut, som fattats av riksdagen för några dagar sedan, skall gälla för alla i liknande ställning, och utskottet har därför yrkat avslag på motionen.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Herr Lövgren i Nyborg begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 3:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 107 ja mot 36 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

*Ang. understöd
åt arbetaren
O. Nilssons
änka och min-
deråriga barn.
(Forts.)*

§ 11.

Föredrogos vart för sig:

bankoutskottets utlåtande, nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.; och

jordbruksutskottets utlåtande, nr 107, i anledning av återremiss från kamrarna i fråga om Kungl. Maj:ts dels under punkten 34 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställning rörande anslag till kemisk-växtbiologisk anstalt i Norrbottens län för år 1919, dels under punkten 35 i samma huvudtitel gjorda framställning om anslag till svenska mosskulturföreningen för samma år.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden föreslagit.

§ 12.

A föredragningslistan fanns vidare upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av första kammarens beslut i fråga om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av förbättrad sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m. *Ang. sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m.*

I anledning av två inom första kammaren väckta motioner, nämligen nr 9 av herr *Gullberg* och nr 53 av herr *Meurlina*, hade nämnda kammare, på hemställan av sitt första tillfälliga utskott, för sin del beslutit att i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhållas, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning av frågan om förbättrad andlig och sedlig vård för den värnpliktiga ungdomen samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Mot utskottets motivering hade reservation avgivits av herr *Oscar Olsson*.

Sedan ifrågavarande beslut delgivits andra kammaren samt ärendet remitterats till kammarens första tillfälliga utskott, hemställde nu sistnämnda utskott, med hänvisning till den motivering som av herr *Oscar Olsson* i ovanberörda reservation anförts, att an-

Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.
(Forts.)

dra kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning av frågan om förbättrad andlig och sedlig vård för den värnpliktiga ungdomen samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer

av herrar *Engberg*, *Viklund* i Oviken, *Svensson* i Eggelstad och *Andersson* i Stockholm, som ansett att utskottets hemställan. vari de instämde, bort grundas på annan av dem angiven motive-ring; samt

av herrar *Welin*, *Gustafson* i Kasenberg och *Swarthing*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan anförde:

Herr Engberg: Som herrarna torde finna, är vid detta utskotts-betänkande fogad en reservation, avgiven av utskottets socialdemo-kratiska ledamöter, liksom också en reservation avgiven av utskottets högerledamöter. Jag ber att med ett par ord endast få motivera den framställning, som vi tillåtit oss göra i vår reservation.

Det förhåller sig på det sättet, att utskottet har gått på en linje som närmast sammanfaller med den reservation, som fanns avgiven vid första kammarens första tillfälliga utskottsutlåtande av herr Oscar Olsson. I denna reservation, till vilken utskottet i sitt utlåtande närmast anslutit sig, har visserligen så tillvida den av första kam-maren beslutade linjen uppgivits, att man i huvudsak markerat nödvändigheten av att lägga denna andliga och sedliga vård icke uteslutande på det religiösa planet, utan också tagit hänsyn till andra faktorer, vänja ungdomen vid en viss självverksamhet o. s. v. Och det har också där hemställts, i anledning av den av herr Gull-berg i första kammaren väckta motionen, att man också skulle se till, att de frikyrkliga bereddes möjlighet att utöva själavård och sedlig vård vid regementena.

Vi socialdemokrater inom andra kammarens första tillfälliga ut-skott ha hållit före, att det riktiga är, att man tager steget fullt ut, och säger ifrån, att det måste bli slut med denna religiösa tvångsfostran, som förekommer vid våra regementen. Vi ha uttalat oss bestämt mot dessa kyrkparader, dessa tvångskommenderingar till gudstjänster, vilkas nytta vi icke kunna inse. Vi ha också uttalat oss mot korum, som otvivelaktigt oftast förvandlas till ett gyckelspel, och vi ha i anslutning därtill uttalat oss för att lämp-ligast torde vara att helt och hållet upphäva regementspastorsinsti-tutionen och överlåta denna vård, i mån som den är religiös, åt frivilligheten. Det finnes starka skäl för den uppfattningen, icke minst när man ser, huru fran det motsatta lägret man här kommer med trevande försök att bygga upp en ny kyrklig hierarki vid

regementena genom inrättande av en hel mängd regementsprostar och regementspräster av högre och lägre ordning.

*Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.*

(Forts.)

Det kan vara skäl i att taga sig en funderare och se till, om det är den rätta vägen att slå in på. Ty ingen lär väl tvivla på, att vi stå inför nödvändigheten att giva den värnpliktiga ungdomen, särskilt nu sedan vinterlinjen införts, all den förströelse, som kan på lämpligt sätt motverka de vådor, som ligga i den militära drillen och som kasernlivet medför. Därför är det var övertygelse, att vad som är rätta greppet på denna fråga är icke, som man tänkt sig där uppe i första kammaren och som högerreservanterna tänkt sig, att här knyta ett ännu fastare band vid den av statskyrkan monopoliserade religiösa vården. Och det är icke heller, att man bibehåller den nuvarande ordningen med en religiös tvångsfostran vid regementena, utan det är detta, som vi pekat på, att vad det religiösa momentet beträffar, så överlättes det åt frivilligheten, och det blir icke längre ett monopol för statskyrkan, utan frikyrkan har också rätt att i mån det är den möjligt nä den värnpliktiga ungdomen, men att tyngdpunkten ligger därpå, att man skapar god förströelse. Vi ha pekat på nödvändigheten att skapa goda bibliotek vid regementena, bilda studiecirklar, anordna konserter och kamrataftnar o. d. Det är min övertygelse, att genom att gå fram på den linjen skall man här kunna astadkomma åtskilligt, under det att den linje, som företrädes av första kammarens beslut och som högerreservanterna företräda, kommer att verka i motsatt riktning. Och den linje, som företrädes av utskottet, har visserligen tagit ett steg i rätt riktning, men såvitt jag kan se står där kvar den väsentliga olägenheten, mot vilken vi riktat oss, nämligen att tvånget praktiskt alltför skulle bibehållas på det religiösa området.

Med dessa erinringar, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig och mina partivänner inom utskottet avgiva reservationen.

Herr Welin: Herr talman! Den andliga vården av ungdomen under värnpliktstiden är naturligtvis av en utomordentligt stor vikt. De unga mötas under sin exercistid av frestelser och andliga faror i mångahanda former, och det gäller för dem, som på något sätt nitälska för de ungas bästa, att förhjälpa de unga till, att de få de bästa hjälpmedel i kampen mot alla de frestelser och svårigheter de kunna komma uti. Och det är åtminstone efter min övertygelse så, att ingenting så kan stälsätta de unga mot frestelser som just det religiösa sinnelaget, det religiösa livet. Det är därför naturligtvis också av utomordentligt stor vikt, att om man vill påverka de unga i sådan riktning, att de skola kunna stå emot det onda, man också använder religionen såsom ett hjälpmedel vid denna påverkan.

Nu avse de båda motioner, som väckts i Första kammaren i denna fråga, särskilt den ena av dem, nämligen herr Meurlings, att få en bättre ordning än den nuvarande i fråga om den rent religiösa vården vid lägerplatserna, och han har därför också framlagt

Aug. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.

(Forts.)

ett förslag, där han dels angiver en hel del allmänna bestämmelser för verksamheten och dels skisserar upp ett förslag till olika slags prästerliga befattningar vid armén. Nu har det sagts, bland annat av den föregående talaren, att här skulle vara fråga om en alldeles ny hierarki och, som talarens ord föllo, att vi skulle få en hel del fältprostar. Nu är det på det sättet, att det i förslaget endast förekommer en enda fältprost, nämligen den som skall leda hela denna prästerliga verksamhet. Däremot finnes det inga andra överordnade präster i annan form, än att några av regementspastorerna skulle få vissa befattningar som fördelningspastorer. Men som sagt, den enda rent överordnade präst, som förekommer här, och som väl då skulle antyda den hierarki man talar om, är denne fältprost, som skulle leda det hela. För övrigt är det min tro, att prästernas antal blir mindre än det nu är. Men förslaget avser, att prästerna skulle få så mycket mer att göra. De skulle bli enbart anställda vid militärväsendet och få ägna daglig omsorg och omvårdnad åt de värnpliktiga. Vi veta, huru det är ställt nu. Vid varje regemente finnes en präst, som kommer dit en gång i veckan och håller en kort predikan, och så försvinner han, och man har naturligtvis icke någon fördel av honom i övrigt. Det vore nu meningen att helt och hållet lägga om den andliga omvårdnaden, så att denna verkligen skulle bli så effektiv som någonsin är möjligt.

Men det är icke meningen, att denna andliga omvårdnad skulle enbart stanna vid det religiösa. Jag vill erinra om vad första kammarens första tillfälliga utskott säger i sitt betänkande i den saken: »I soldathemmen bör med beaktande av de synpunkter, utskottet ovan framhållit, så ofta tid och omständigheter det medgiva, anordnas uppläsningar, föredrag, musikaftnar och dylikt. Ett med omsorg valt bibliotek bör stå till de värnpliktiges förfogande. Undervisning i yrkestekniska eller litterata ämnen bör anses falla inom ramen för ifrågavarande verksamhet.» Då det är på det sättet, så är det rätt egendomligt, att man kan säga, att här uteslutande äsyftas religiös verksamhet. Det är, som vi höra, icke på det sättet, utan man avser även att giva de unga åtskilligt mera och detta särskilt i samband med soldathemmen.

I fråga om soldathemmen har man tänkt sig, att dessa i första rummet skulle vara inrättade av och stå under omedelbar ledning av de militära myndigheterna, men man har också tänkt sig, att de kunna vara upprättade av enskilda krafter, och då skulle naturligtvis dessa, som upprättat fristående soldathem, också ha ledningen av dem. Detta framgår visserligen icke av första kammarens första tillfälliga utskotts betänkande, emedan det skett ett förbiseende här. Men en av motionärerna, herr Meurling, påpekade själv under debatten i första kammaren, att här förelåg ett förbiseende, och föreslog ett tillägg, som skulle tydligt markera, att den fria religiösa verksamheten också skulle ha hemortsrätt vid lägerplatserna. Med anledning härav föreslog utskottets ordförande, att ett tillägg i detta avseende skulle göras till utskottets betänkande. Utskottet säger på ett ställe: »I styrelse för soldathem böra vederbörande regements-

eller kårchef, en eller flere officerare och underofficerare samt regementspastor och ett antal representanter för manskapet äga säte och stämman.»

Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
plikliga ung-
domen m. m.

(Forts.)

Här föreslog ordföranden följande tillägg: där icke till följd av hemmens karaktär av enskilda företag eller andra förhållanden styrelsen lämpligen bör erhålla annan sammansättning». Salunda är det lämnat utrymme åt den fria verksamheten också. Jag anser det nödvändigt påpeka detta, emedan det under hand har antytts, att man icke skulle vilja ha en sådan fri verksamhet.

Jag kan icke finna annat än att den anordning, som av första kammarens första tillfälliga utskott föreslagits och vunnit första kammarens godkännande med det tillägg som jag uppläst, är av den beskaffenhet, att den förtjänar röna det mesta möjliga beaktande. Och då jag finner, att det är den bästa och tillika den mest verksamma formen av de olika här föreslagna, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av mig och herrar Gustafson och Swartling, en reservation, som ansluter sig just till det av första kammaren fattade beslutet.

Herr Berggren: Som framgår av första kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, är detta huvudsakligen byggt på en motion av herr Meurling, och herr Meurling har i sin tur särskilt byggt på ett förslag av regementspastor Malmberg och vissa tillkallade sakkunnige, vilka ha gjort upp ett förslag till en stor prästerlig organisation. Detta har ytterligare utformats av ärkebiskopen, och i sitt uttalande yrkar han på att på ordinarie stat måtte uppföras erforderliga anslag till fältprost efter generalmajors avlöning, reseersättning och dagtraktamente, till fem fördelningspastorer efter överstelöjtnants avlöning, dagtraktamente och reseersättning, till tre garnisonspastorer efter majors avlöning, till nio regementspastorer efter 4,000 kronors lön, till tolv regementspastorer efter 3,000 kronors lön, och till dagtraktamente och reseersättning för fältpräster under den tid de äro inkallade till tjänstgöring.» Dessa skola uteslutande ha till sysselsättning att ägna sig åt den religiösa vården vid våra regementen.

Nu har utskottet icke ansett sig kunnat gå med på första kammarens beslut eller på dessa uttalanden, enär första kammaren bygger sitt betänkande på dessa uttalanden. Visserligen säges det inte bestämt, att man vill ha hela denna prästerliga organisation, men man antyder det, då det tydligt anges, att man vill, att »den prästerliga personalorganisationen skall omsorgsfullt avvägas och insiktsfullt inpassas i såväl den militära som den ecklesiastiska organisationen.»

Nu har utskottet icke velat så att säga på förhand binda sig för en sådan stor organisation, och därvid har för utskottet varit bestämmande, att denna organisation är av sådan omfattning, att det nog kräves mycket noggrant övervägande, innan man så att säga ger på hand, att man vill stanna vid en sådan. Utskottet har också varit medvetet om att det behöves ett kraftigt ingripande be-

Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.

(Forts.)

träffande de värnpliktigas vård i detta avseende. Genom det, jag vågar säga, olyckliga beslut, som tillkom, då värnpliktsövningarna förlagts huvudsakligen till vintern, komma de värnpliktiga att under de långa vinterkvällarna bli nära nog uteslutande hänvisade till kasernlivet. Det är då ytterst viktigt, att de värnpliktige där kunna få lämplig förströelse och att där beredes dem lämplig sysselsättning, så att de avarter och avigsidor som kasernlivet eljest lätt medför, kunna i högsta möjliga grad motverkas. Där kräves verkligen inte bara en religiös vård utan framför allt personer, som äga förutsättningar att kunna bereda de värnpliktige bildande förströelser på olika sätt, så att de på ett nyttigt sätt kunna fylla ut den tid, som eljest blir så illa använd under kasernlivet om aftnarna. Nu tro vi inte precis, att dessa regementspastorer äro ensamma de rätta att anordna dessa förströelser, som de värnpliktige behöva, utan att där kunna behövas organisationer inom de värnpliktiga själva, där man kan behöva tillvarata de krafter, som till äventyrs kunna finnas bland de värnpliktiga själva, och det kan hända behöver anlitas krafter även utanför de värnpliktigas och officerarnas led. Detta har nu av reservanten i första kammaren närmare utvecklats, och han har lagt fram vissa riktlinjer för en sådan verksamhet. Dessa riktlinjer överensstämma ju ganska mycket med de riktlinjer, som framlagts av de socialdemokratiska reservanterna här i denna kammare. Den enda skillnaden är egentligen, att under det att andrakammarreservanterna velat alldeles ha bort all religionsverksamhet bland de värnpliktiga, vilja avskaffa regementspastorsinstitutionen o. s. v., eller med ett ord vilja ha bort den religiösa verksamheten från regementena, har utskottet ansett, att denna borde få vara kvar och att den behöves. Vi veta väl, att det finnes bland de värnpliktiga många, som verkligen ha religiösa behov, och dessa värnpliktiga böra också ha tillfälle att få dessa religiösa behov tillgodosedda. Därför ha vi icke velat gå med reservanterna och taga bort det organ, genom vilket dessa religiösa behov hittills blivit tillgodosedda, men vi ha velat på samma gång poängtera, att vi därjämte velat ha någonting mera, och vi ha i likhet med dessa reservanter velat ha en verksamhet bredvid, som avser att bereda bildande förströelser och sysselsättning för de värnpliktige.

När herr Engberg nyss anförde, att ett bifall till utskottets förslag här skulle innebära ett bibehållande av det tvång, som för närvarande råder i avseende å den religiösa verksamheten, så är det inte alldeles så, ty om vi ge akt på vad förstakammarreservanten, till vilken utskottet anslutit sig, säger i detta stycke på sid. 11, finner man, att han anser, »att den religiösa vården bör lika litet som den andliga vården överhuvud påtvingas någon. Endast otvunget deltagande och frivillig medverkan kunna leda till verkliga resultat». Han har sålunda inte heller förordat något sådant tvång, som herr Engberg nyss ville låta påskina, utan även han har velat, att frivillighetens väg härvidlag skulle anlitas. Jag tror sålunda, att vad herrar reservanter i andra kammaren ha velat vinna, vinnes fullt ut genom en anslutning till utskottsbetänkandet, men vi ha därmed

icke heller avvisat eller velat utesluta den religiösa vården, som också kan behövas och som givetvis har sin uppgift att fylla i detta avseende.

Herr talman, på grund av vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med den motivering som utskottet föreslagit.

Ang. sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m.
(Forts.)

Herr Bengtsson: Sedan nu gällande värnpliktslag blivit antagen och de värnpliktiga skola tillbringa de långa vinterkvällarna i kasern, är det otvivelaktigt ett viktigt krav, som blivit framställt, att dessa värnpliktiga skola få åtnjuta sedlig och andlig vård under sin värnpliktstid. Nu har man försökt lösa denna fråga på olika vägar. Den väg, som första kammaren härvidlag har gått och som av högerreservanterna här blivit rekommenderad, anser jag icke lyckligt vald. Jag kan icke tänka mig, att en utökning av antalet regementspastorer med åtföljande anordningar skall kunna lösa denna fråga, ty det är nog känt för oss litet var, som tillbringat en tid på lägerplatserna, att dessa regementspastorer komma i bra liten kontakt med de värnpliktiga.

Herr Welin har sagt, att det är inte meningen, att man skall ha flera regementspräster. Men jag förstår inte, hur han kan säga det, då han har reserverat sig till förmån för förstakammarbeslutet, och detta förslag har blivit refererat i utskottets utlåtande. Varur jag ber att få citera ett par rader: »Majoriteten inom nämnda utskott anser emellertid, att för ordnandet och ledandet av denna verksamhet erfordras en inom såväl den militära som den ecklesiastiska organisationen inpassad prästerlig organisation med ett stort antal fältpräster, som skola uteslutande ägna sig åt denna verksamhet.»

Detta strider ju emot herr Welins uttalande. Det kan icke förnekas, att när man läser den socialdemokratiska reservationen finner man många tankvärda sanningar uttalade där. Även ur denna reservation skall jag be att få anföra några rader. Reservanterna säga här:

»Det ligger stor vikt därpå, att såväl officerare som underofficerare i all sin handledning av ungdomen vinnlägga sig om taktfullhet och försynthet och i handel och vandel utgöra ett moraliskt gott föredöme. Så länge det brister i detta stycke, lär nog en aldrig så välment särskild själavård i mycket hög grad motverkas. Brutalitets och råhet i ord och handling från befälets sida måste bannlysas.»

Dessa ord böra understrykas. Jag tror också liksom reservanterna, att man med tvång på det religiösa området icke når det syfte man avser. På samma sätt kan man ju också vidare citera längre ned, där det står att »en välordnad biblioteks- och studieverksamhet bör främjas vid våra regementen». Det är också mycket viktigt, att man tillser, att biblioteket är fyllt med goda böcker. Jag vill inte därmed säga, att det bör uteslutande bestå av

Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.

(Forts.)

religiös litteratur, utan det bör vara sådan god litteratur, som bildar och danar goda karaktärer och goda samhällsmedlemmar.

Men det finnes också något i denna reservation, som jag för min del inte kan gå med på, nämligen då de socialdemokratiska reservanternas tala om »manskapets egen medverkan i den organisation, som skall omhänderha den andliga vården», ty jag förstår inte, hurudant det egentligen skulle bli på de regementen, där dessa ungdomar skulle taga hand om detta själva. Detta uttalande måste bero på att reservanternas kanske inte ha kunnat få fram ett förslag till lämplig organisation, men alldeles säkert är, att det är förkastligt att lägga denna sak helt och hållet uti militärernas och ungdomarnas händer.

Likaså vill jag vända mig emot ett annat stycke av motive- ringen, där de säga, att »soldathemmen med sina bibliotek och läs- rum kunde bli medelpunkten för detta bildnings- och sällskapsliv på manskapets lediga timmar. Dessa soldathem borde i största ut- sträckning vara av staten i stället för, som nu, av enskilda upp- rättade och underhållna institutioner.» När staten underhåller dessa kaserner, som ju på sätt och vis borde vara något slags hem un- der värnpliktstiden — man vet ju också att man från visst håll velat kalla denna skola för en fälthögskola, vilket drivits en tid ganska kraftigt — så kan man undra, varför man då skall upp- rätta och bygga sådana särskilda hem. Jag tror, att det syfte- målet bäst nås, om man överlåter både hemmen och verksamheten under tillsyn helt och hållet åt frivilliga händer. Jag kan med- dela, att av de frikyrkliga organisationerna i landet äro upprättade dylika hem vid de flesta regementen i vårt land, och dessa hem ha blivit omfattade av de värnpliktiga med mycket stort förtroende, och det ena hemmet har vuxit upp efter det andra på olika rege- menten och fylla där en stor uppgift. Här kunna de värnpliktiga utan avgift få papper och kuvert för att skriva sina brev till an-höriga. De få också goda böcker att läsa, och där hållas nykter- hetsföredrag och religiösa föredrag osh även populärvetenskapliga föreläsningar i allmänbildande ämnen. Man bör taga all nödig hänsyn till de soldathem, som finnas, och uppmuntra dem i stället för att, som nu sker på många lägerplatser, man från kyrkligt håll försöker att bannlysa dessa hem. Ja, det har till och med hänt, att de värnpliktiga blivit förbjudna att utan särskild permission få besöka dessa soldathem.

Nu har det i alla fall icke så stor betydelse, vilken av de olika motiveringarna man tager, såvida icke kammaren tager första kam- marens motivering, vilket jag anser icke skulle vara lyckligt. Men som saken ligger och då jag icke kan helt godkänna den social- demokratiska reservationen, skall jag be att få yrka bifall till ut- skottets förslag, vars kläm är densamma som i den socialdemokra- tiska reservationen.

Herr Berglund: Det förefaller mig, som om utskottet här be- går utredning om något, som för mig nära nog framstår som en

orimlighet. Därmed menar jag icke, att ej det sedliga och andliga tillståndet bland våra värnpliktiga skulle behöva förbättras, men jag håller före, att en sådan förbättring icke är möjlig. Hela det militära systemet bygger på en idé, som, när den dagligen förkunnas för de värnpliktiga, ingalunda är ägnad att lägga någon lämplig grundval för ett högre andligt och sedligt liv. Den idé, som militärväsendet bygger på, är det totala föraktet för ett människolivs värde, bristen på respekt för andras liv, en respektlöshet, som förefaller mig vara en bidragande orsak till den låga sedliga nivån i allmänhet. En sedlig påverkan av bestående värde är ej tänkbar, där samtidigt ett arbete i rakt motsatt riktning pagår; det är ett sisufusarbete. Hela den militära utbildningens syfte och innehåll, den form, varunder detta innehåll bibringas, och hela kaserne-livet i allmänhet är ägnat att locka fram det sämsta hos de värnpliktiga, och behandlingen från befälets sida verkar ofta i samma riktning. Ja, vad kan man för övrigt begära av de värnpliktiga, när deras ledare och förmän av olika grader i andligt och moraliskt avseende ingalunda äro några lämpliga föredömen?

Ännu orimligare förefaller det mig vara att, som högerreservanterna yrka, söka med religiös verksamhet nå denna förhöjda sedliga och moraliska ståndpunkt. Den, som sett, på vad sätt den religiösa verksamheten utövas på lägerplatserna, kan ej annat än häpna över att man ännu ytterligare vill utbygga och befästa denna verksamhet. För de värnpliktiga själva och för en stor del av vart folk, icke minst de religiösa, är det klart, att militärväsendet och kristendomen icke hava med varandra att skaffa, men för motionärerna har det trots fyra års världskrig icke blivit klart, att så är fallet.

Beträffande tanken att utöva en påverkan av de värnpliktiga i sedligt avseende är jag av den åsikten, att man ej kommer att nå dem, som man helst borde nå, eller tänker man fortfarande tillgripa tvångsätgärder, precis som nu är fallet i fråga om korum och gudstjänster? Vad man än vinner därmed, icke vinner man respekt för de religiösa värdena. Tänker man verkligen här på att vidtaga andra tvångsätgärder för att åstadkomma en bättre sedlig och andlig ståndpunkt, tror jag för min del, att man stänger de dörrar man skulle gå igenom för att nå det mål man asyftar. För övrigt tycker jag, att det är orimligt, att här såväl i utskottsutlåtandet som i den socialdemokratiska reservationen i klämman endast talas om behovet att förbättra den andliga och sedliga värden för den värnpliktiga ungdomen. Jag anser att samtliga militärer och icke blott de värnpliktiga äro i behov av andlig och sedlig fostran.

Om man ser saken något djupare, skall man finna, att så länge militärväsendet existerar, får man också dragas med den fara i moraliskt och andligt avseende, som hotar från det hållet. och skola vi någonsin kunna avvärja denna fara, måste vi taga bort militärväsendet. Alla de kostnader, som man nedlagt och fortfarande ämnar nedlägga på att få till stånd en bättre sedlig och andlig vård för de värnpliktiga, äro bortkastade penningar, som det vore bättre

Ang. sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m.
(Forts.)

Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.

(Forts.)

att nedlägga på arbeten mot hela militärväsendet. Skulle man genom dessa åtgärder, som utskottet och reservanterna yrka på, kunna komma därhän, att vi finge bättre förströelser för de värnpliktiga, skulle jag icke sätta mig emot det, men att man på detta sätt skulle nå en bättre religiös och andlig omvårdnad av de värnpliktiga, tror jag är orimligt.

Jag har, herr talman, intet särskilt yrkande.

Herr Leander: Då de värnpliktiga enligt nu gällande ordning äro bundna att vistas inom kasernerna, vore det rätt obarmhärtigt att, såsom här ifrågasatts, lämna dem aldeles åt sig själva och icke söka ägna dem någon vård. Den vård, som här är ifråga, har emellertid under en lang tid ägnats de värnpliktiga av det religiösa folket och i synnerhet av de frikyrkliga. Såsom herr Bengtsson i Norup redan erinrat om, hava på flera av våra regementens gamla förlägningsplatser upprättats soldathem, och i mån som dessa regementen blivit förlagda till andra platser, hava även där med ganska stora uppoffringar upprättats nya hem. Då det, som sagt, är de frikyrkliga, som upprättat dessa hem, är det klart, att de i sin verksamhet sökt lägga synnerlig vikt vid det religiösa momentet genom att anordna föredrag i kristliga ämnen för dessa unga soldater, men man har icke inskränkt sin verksamhet uteslutande här till utan också rätt ofta anordnat föredrag i allmänbildande ämnen, varvid icke sällan någon värnpliktig, som varit särskilt kvalificerad, fått fungera som föredragshållare. Man har tillika anordnat musikafstnär, där också soldaterna fått medverka. Dessa få inom hemmen läsa böcker och tidningar gratis. De få också skriva sina brev där, och därvid tillhandahållas åtminstone i de flesta hemmen papper gratis. Allt detta, som nu ifrågasättes, är man således redan i färd med att utöva vid dessa soldathem.

Nu ifrågasättes, att hemmen skola upprättas och underhållas av staten. Visserligen har första kammaren härvidlag gjort en liten modifikation, men man tycker sig ändå förstå, att tanken hos första kammarens utskott och i första kammarens beslut är den, att kyrkan skall övertaga hela verksamheten. Underligt nog äro även de socialdemokratiska reservanterna inne på denna tanke och säga uttryckligen ifrån, att hemmen böra upprättas och underhållas av staten. Jag får i förbigående säga, att jag tycker, att det är litet underligt att just de, som vilja, att stat och kyrka skiljas åt — en uppfattning, som jag även delar — yrka på att dessa hem skola bliva en statsinstitution. Jag tror icke, att detta vore riktigt lyckligt eller nyttigt. Jag har själv varit med i ledningen av ett sådant hem och vet, vilket ofantligt värde soldaterna sätta på att inom dessa hem få röra sig fritt och rå sig själva utan att behöva stå under någon uppsikt och någon kontroll, ty det få de nog göra ändå. I och med att hemmen bleve statsinstitutioner, skulle soldaterna säkerligen känna, att de icke längre hade denna frihet, och därigenom skulle också den trevnad som de känna inom hemmen delvis försvinna. Ty i dessa frivilliga institutioner få de en känsla

av, att det verkligen är något av ett hem man vill bjuda dem, och da de nödgas att under så lång tid vara borta från sina egna hem, utgör det ett slags ersättning för dem att hava dessa soldathem att vistas i på lediga stunder.

Ing. sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m.

(Forts.)

Vill nu staten understödja dessa hem pekuniärt, skulle det vara så mycket bättre; det kan man icke hava något emot. Men anser sig staten av en eller annan anledning hindrad att göra detta, begära hemmen ingenting annat än att blott i fortsättningen som hittills få fritt och otvunget utöva sin verksamhet, och de begära då icke ett enda öres understöd av staten. Naturligtvis står det regementspastorerna fritt att komma till dessa hem och deltaga i verksamheten, men i allmänhet hava de hittills lyst med sin frånvaro och mycket sällan besökt hemmen. Det finnes regementspastorer, som aktat sig för att ens sätta fötterna inom hemmens trösklar. Vill emellertid också kyrkan gripa sig an kraftigare än förut med arbetet, är det så mycket bättre. Fältet är så stort, att det räcker till både för de fria krafterna och för kyrkan, och om kyrkan eller regementena själva också vilja upprätta hem, så kan naturligtvis ingen hava något däremot, blott att man icke söker att kväva den verksamhet som nu utövas av de fria krafterna. Men icke tror jag, att det skulle bliva bättre resultat genom att införa fältprostinstitutionen eller genom dessa fördelningspastorer och allt vad man kallar dessa präster, som man tänkt sig skulle utöva verksamhet bland soldaterna. I amiralitetsförsamlingen i Karlskrona till exempel äro tre präster anställda, vilkas uteslutande uppgift är att sköta självvården inom församlingen, som till största delen består av militärer. Men såvitt jag har mig bekant, hålla dessa präster förutom de obligatoriska predikningarna på söndagarna icke ett enda föredrag, så långt året är, och ännu mindre anordna de några studieaftnar eller dylikt. Riksdagen nödgas till och med anslå medel, på det att skeppsgossarna, som ju också tillhöra amiralitetsförsamlingen, skola få undervisning i religion. Icke ens detta ombesörja dessa tre präster. Med denna bild för ögonen undrar man verkligen, om det bleve så mycket vunnet, även om man finge regementspastorer, som uteslutande ägnade sig åt arbetet bland soldaterna. Bättre synes mig vara, att kyrkan utskickade präster, som vore lämpliga därför — ty sådana finnas dess bättre — för att resa omkring som soldatmissionärer. Likaväl som kyrkan skickar ut dövtumspräster, så kan den också göra här och skicka ut präster, som arbeta bland soldaterna och helt ägna sig åt denna verksamhet.

Detta skall nu emellertid utredningen komma att utvisa. För min del får jag säga, att jag icke tror, att resultatet av den utredning, som begäres, skall bli så synnerligen lysande. Det har pågått utredning ganska länge, och man kanske icke kan komma med några nya uppslag av synnerligt värde, men kan något vinnas, har jag ingenting emot att gå med på utredningen.

Jag är ense med de socialdemokratiska reservanterna därom, att intet tvång bör förekomma. När de nu på det obligatoriska korum

*Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.*

(Forts.)

som förekommer använda benämningen gyckelspel, så är det nog riktigt, ty hava vi varit med om ett dylikt korum, då veta vi ju, hur det går till. Befäl och soldater svära det värsta de kunna, när de ställa upp sig, och sedan Fader vår och välsignelsen äro lästa samt den sedvanliga psalmversen sjungen, så svära de ånyo. På det sättet blir det ingen aktning eller respekt för religionen och kristendomen. Detta bör försvinna, det är också min tanke.

Däremot kan jag, som jag förut nämnt, icke instämma i de socialdemokratiska reservanternas yrkande, att soldathemmen skulle bli statsinstitutioner. Icke heller kan jag nu vara med om högerreservanternas yrkande, då de vilja, att kyrkan förnämligast skall taga hand om denna verksamhet med utestängande av de fria krafterna. Däremot kan jag instämma med högerreservanterna i att det religiösa momentet bör ha en framskjuten plats vid denna verksamhet.

Nu betyder det icke så mycket, vilken motivering denna kammare tar därvidlag, såvitt den icke går på första kammarens motivering, vilket jag antar icke blir fallet, ty motiveringen bortfaller, och klämman är i alla fall densamma.

Då jag känner mig mest tilltalad av utskottets motivering, så skall jag be att få yrka bifall till utskottets såväl motivering som kläm.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Jag skall anhålla att få rikta en bestämd gensaga mot det synnerligen hårda och orättvisa omdöme som här fällts av en talare om den andliga och moraliska standpunkten hos arméns och marinens befäl. Jag är nämligen övertygad om att detta omdöme är både obefogat och orättvist. Därest man verkligen önskar förbättra den andliga och sedliga varden av de värnpliktiga under deras militärtjänstgöring, så tror jag, att få saker kunna vara mindre ägnade att befrämja ett sådant mål än att nedsätta befälets anseende och därigenom förminska deras auktoritet och därmed även deras möjlighet att lösa sin uppfostrande uppgift.

Herr Sköld: Herr talman, mina herrar! Jag skulle först kunna rikta några ord till den siste ärade talaren, när han inlade denna bestämda gensaga. Jag vill visserligen erkänna, att det finnes mycket befäl inom svenska armén och marinen, som kan anses skickat att fylla en viss uppfostrande uppgift. Men herr Hammarskjöld kan nog aldrig komma ifrån, att det ännu florerar en ofantlig massa råhet och brutalitet inom den svenska befälskåren. Jag har olyckligtvis själv haft det tvivelaktiga nöjet att tillhöra underbefälskåren och känner något till, hur det är ställt inom den, och därför tror jag, att man kan mycket väl instämma med herr Berglund i vissa av hans uttalanden.

Om man har den uppfattningen, att man ifråga om militarismen vill komma därhän, att det blir en levande övertygelse hos allt Sveriges folk, att denna militarism är en fara, som bör undanröjas, att man hos hela det svenska folket skall så fort som möjligt få

undergrävd aktningen för militarismen, finnes det icke något bättre än att gå astad och yrka bifall till högerreservationen, därför att var och en som legat inne någon tid vid våra regementen vet, att den andliga disciplinen, det tvång, som man nu utövar mot ungdomen, verkar mer än något annat så, att folket blir antimilitaristiskt. Därför skulle jag för min del från en sida sett icke ha något emot, att man tog högerreservationen för att så mycket fortare få genomfört en avskrivning av den svenska militarismen. Men å andra sidan får man tänka på, att vår ungdom ändå är tvungen att under ett helt år ligga inne i kasernerna, och därinne får denna ungdom en massa tid över, som den icke kan begagna, och det blir fruktansvärda stunder, som då uppstå, en hemsk tomhet i deras liv, som det måste vara vår plikt att utfylla på något sätt. Därför anser jag trots min antimilitaristiska uppfattning, att jag icke kan göra annat än yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen, den reservation, som verkligen vill söka utfylla det tomrum, som finnes i de värnpliktigas liv.

Mot denna reservation hava herrar Bengtsson i Norup och Leander gjort ett par invändningar. Å ena sidan ha de reagerat emot att man skulle taga soldathemmen ur de enskildas händer och lägga dem under staten. Det är fullkomligt säkert, att skall man nå det syfte jag förut pekat på, nämligen att fylla ut tomrummet i de värnpliktigas liv, så måste man taga bort hela den andliga disciplinen. Man måste genomföra fullständig frihet på detta område och taga soldathemmen ur de enskildas händer och lägga dem under staten. Nu är det ställt på det sättet, att det i de flesta fall är de frireligiösa, som tagit dessa hem om hand. Den litteratur, som finnes i biblioteken, och de tidningar, som man prenumererar på för soldathemmens räkning, äro mer eller mindre ensidigt färgade, och det blir under sådana förhållanden en prägel av tvång, som vilar över detta, som vi böra söka taga bort.

Detsamma gäller den andra anmärkningen som riktades mot denna reservation, nämligen mot manskapets egen medverkan till åstadkommande av förströelse och andlig vård vid regementena. Det är klart, att vi måste komma ifrån det system som hittills härskat. Vi veta, att man vid de allra flesta regementena har sökt lägga in litet förströelse och göra livet för de värnpliktiga omväxlande, på det sättet att man skickat dit en och annan föreläsare. Men då man vet, vilken uppfattning i politiska frågor vår officerskår i allmänhet har, då förstår man också, hurudana föreläsningar det blir. Jag har hört många historiska föreläsningar, som jag nu mycket väl skulle kunna höra utan att taga skada därav, eftersom jag nu som motvikt kan läsa annan litteratur och höra andra föreläsningar, men när ungdomen i den tid, då mannen egentligen dans, prepareras med ensidiga framställningar som det ej gives tillfälle att korrigera, då är det klart, att sådant verkar stötande och här måste göras något och skaffas fram andra krafter, som kunna motverka ensidigheten och medverka till att man tillgodoser flera sidor av saken.

Ang. redlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m m
(Forts.)

Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.

Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Jag nödgas avgiva ett par repliker.

Då herr Berggren framkastade, att den socialdemokratiska reservationen gick ut på att helt och hållet utesluta det religiösa momentet, så må det dock framhållas, att det uttryckligen sagts ifrån, att denna reservation utgår ifrån att åt frivilligheten överlåta den religiösa vården, i stället för att den såsom nu skall vara byggd på statskyrkans monopolställning. För det andra gjorde han gällande, att med den socialdemokratiska reservationen vann man icke något starkare uttalande mot tvånget, än om man anslöt sig till utskottets uttalande. Detta är oriktigt. Så länge man bibehåller regementspastorsinstitutionen, så bibehåller man också statskyrkans monopolställning och därmed också det religiösa tvånget vid armén. Den ståndpunkt, som intages av reservanterna, är därför bestämdare och klarare än utskottets ståndpunkt.

Nu gjordes av herr Bengtsson i Norup och även av herr Leander ett par anmärkningar gentemot den socialdemokratiska reservationen. Man anmärkte först på att den socialdemokratiska reservationen ville, att organiserandet av den sedliga och andliga vården skulle ske under medverkan av manskaptet självt, och man anmärkte för det andra på att dessa soldathem skulle upprättas och underhållas av staten. Därför att man fann anledning att anmärka på dessa två saker i reservationen, så bad man att få yrka bifall till utskottets hemställan. Herr Bengtsson har egendomligt nog förbiset, att *precis detsamma säges med precis samma ord av utskottet självt*, ty reservanterna hava klippt ur utskottsbetänkandet den del i vilken de voro ense med utskottet, och följaktligen står herr Bengtsson och argumenterar emot det utskottsbetänkande som han själv yrkar bifall till. Det är lustigt, men det beror sannolikt på att man icke läst igenom det utskottsutlåtande, som man yrkar bifall till. Det är nämligen på det sättet, att utskottet uttryckligen säger ifrån detta, som reservanterna säga, under hänvisning till den reservation, som är avgiven av herr Oscar Olsson och som har samma kläm. Tar man de två ställen, som det anmärktes på av herr Bengtsson i Norup, så skall man finna, att det i reservationen på sid. 12 står ordagrant lika som i utskottsutlåtandet på sid. 8, så att hela denna anmärkning förfaller alltså. Jag må därför säga, att likaväl som herr Bengtsson på denna motivering yrkar avslag på den socialdemokratiska reservationen, så skulle han ha kunnat yrka avslag på utskottets hemställan, eftersom samma passus återfinnes där.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få vidhålla mitt yrkande om bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr Welin: Herr talman! Här har sagts ett par saker, som

jag anser mig skyldig att taga upp för att i någon mån kunna undanröja befintliga missförstånd.

Herr Bengtsson i Norup sade bland annat, att regementsprästerna icke komma i kontakt med de värnpliktiga, och han antydde, tror jag, att han hade erfarenhet om hur det går till. Men det är nu fråga om alldeles nya anordningar, och första kammarens första tillfälliga utskott har också uttryckligen sagt, hur det tänkt sig saken. Det heter i dess utlåtande: »Regementspastor bör på ort och ställe taga sig an de värnpliktiga och icke blott genom gudstjänster. utan ock genom föreläsningar, undervisning, samkväm, sjukbesök och vad eljest en på samma gång uppfinningsrik och taktfull omsorg kan bringa till användning göra sin insats för människapets bästa till motverkande av dåliga inflytelser.» Det är just meningen med denna nya förändrade form av den gamla institutionen, att regementspastor skulle komma i närmare kontakt med de värnpliktiga och därigenom också utöva det inflytande, som man önskar.

Ang. sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m.
(Forts.)

Det är ett annat misstag, som jag också skulle vilja rikta mig emot, nämligen att det här skulle inrättas en mängd nya regementspastorer. Det är emellertid mycket ursäktligt, att herr Bengtsson kommit med detta misstag. Jag märker nämligen, att andra kammarens första tillfälliga utskott, såsom herr Bengtsson påpekat, sagt något i den vägen. Utskottet säger på ett ställe:

»Majoriteten inom nämnda utskott anser emellertid, att för ordnandet och ledandet av denna verksamhet erfordras en inom såväl den militära som den ecklesiastiska organisationen inpassad prästerlig organisation med ett stort antal fältpräster.»

Vad utskottet fått detta ifrån, vet jag icke. I de föreliggande förslagen förekommer åtminstone icke på något sätt antydning om, att det skulle uppstå en stor mängd fältpräster. Vi ha ju redan i allmänhet vid varje regemente en präst. Så vitt jag förstår, är det meningen att inskränka antalet, så att när det på ett och samma ställe finnes tre regementen, såsom t. ex. i Skövde, skall en präst sköta om alltsammans. Det är således icke meningen, att här skall utvecklas någon större hierarki i den riktningen. Jag observerar nu en sak, som jag förut förbisett i första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nämligen vad utskottet säger: »Beträffande militärprästernas rangställning torde ingen ändring vara behöfelig i nuvarande bestämmelser». Då jag refererade något om anställandet av fältprost och fördelningspastorer, så var detta hämtat ur motionären Meurlings förslag. Nu har emellertid första kammarens första tillfälliga utskott tagit avstånd från detta och vill alls icke ha någon ändring uti de militära prästernas ställning.

Sålunda torde jag med det anförda ha förebyggt ett par missförstånd, och med anledning av detta har jag så mycket större skäl att yrka bifall till den av mig med flera framställda reservationen.

Herr Berglund: Jag anser mig hava ett gott stöd för min ståndpunkt att det sedliga och andliga tillståndet är lika bland

*Ang. sedlig och
andlig vård
för den värn-
pliktiga ung-
domen m. m.*

(Forts.)

såväl manskap som befäl. Denna min uppfattning är grundad först och främst på egen erfarenhet från min värnpliktstid, och jag kan för övrigt hänvisa till många unga mäns erfarenhet från deras värnpliktstid. Jag vill ytterligare gentemot herr Hammarskjöld framhålla, att jag icke velat pricka officerarna såsom varande särskilt i behov av andlig och sedlig vård, utan jag har skurit alla militärer över en kam, likaväl befäl som menige. Det finns ock manskap, där man icke behöver tala om behovet av en bättre själavård. Jag tror, att det är fullkomligt lika överallt, och jag uppfattar herr Hammarskjölds protest också mera såsom avgiven på ämbetets vägnar.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, framställde herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till den av herr Engberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o bifall till den reservation, som avgivits av herr Welin m. fl.; och fann herr talmannen den under 2:o) avgivna propositionen hava flertalets röster för sig. Som votering emellertid begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, därvid herr talmannen förklarade sig anse den under 3:o) avgivna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringsringen angående första tillfälliga utskottets utlåtande nr 15 antager yrkandet om bifall till den av herr Welin m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 87 ja mot 45 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller den reservation, som vid första tillfälliga utskottets förevarande utlåtande nr 15 avgivits av herr Engberg m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Welin m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m
(Porta.)

Huvudvoteringen utvisade 74 ja mot 51 nej; och hade kammaren alltså bifallit den av herr Engberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 13.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets memorial, nr 16, i anledning av andra kammarens återremiss av konstitutionsutskottets memorial nr 1, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna, punkten 5:o antog kammaren ifrågavarande under punkten 5:o i memorialet nr 1 upptagna förslag.

§ 14.

Statsutskottets utlåtande, nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående främjande av manskapsrekryteringen vid armén föredrogs härafter; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av överbetalning å det på extra stat för år 1918 under femte huvudtiteln upptagna anslaget till egentliga neutralitetskostnader efter 1916 års utgång. Därvid yttrade

Ang. rissa neutralitetskostnader

Herr Ingvarson: Jag kan icke underlåta att till kammarens protokoll understryka vad statsutskottet här sagt, då det uttalat, att det finner det förfaringssätt som ligger bakom denna framställning synnerligen anmärkningsvärt. Föregående års riksdag beviljade till neutralitetskostnader för marinen 14,500,000 kronor och uttalade därvid sin förväntan, att detta belopp skulle räcka jämväl för en del av 1918. Nu finna vi i stället, att långt ifrån, att det räckt in på 1918, har det uppstått en brist utöver detta belopp på 3 miljoner kronor. Marinförvaltningen söker förklara detta därmed, att det har uppstått en väsentlig kostnadsökning på kol och annan materiel, men då man har kännedom om att, sedan den nuvarande regeringen tillträdde sina ämbeten, betydande inskränkningar i neutralitetsvakten till sjöss ägt rum, kunde man ha anledning förmoda, att detta skulle helt eller åtminstone i väsentlig mån motverka prisstegringen och sålunda hålla kostnaderna nere inom den beräknade ramen. Men man har anledning antaga, att utöver de skäl, marinförvaltningen anfört, finnes ytterligare ett för att riksdagen nu måste ut med en merkostnad. Det är nämligen så, att marinförvaltningen synes ha handhaft sina räkenskaper på sådant sätt, att man i regel icke förrän lång tid efteråt har kunnat förskaffa

Ang. vissa
neutralitets-
kostnader.
(Forts.)

sig kännedom om anslagets ställning. Sålunda har nuvarande chefen för sjöförvarsdepartementet enligt uppgifter i proposition ännu så sent som den 30 november föregående år icke kunnat erhålla fullt tillförlitliga uppgifter angående detta anslags ställning, och först långt fram på vårsidan i år har marinförvaltningen kunnat exakt ange, hur stora kostnaderna blivit och följaktligen också hur stort överskridandet har blivit.

Jag skall inte gå närmare in på dessa saker utan ber endast få understryka, att när statsutskottet här har funnit dessa vederbörande myndigheters och då närmast marinförvaltningens förfaringssätt synnerligen anmärkningsvärt, det inte är något för starkt uttryck utan tvärtom. Här har riksdagen ingenting annat att göra än att täcka de utgifter, som äro gjorda, men det vore synnerligen önskvärt, om verket för framtiden ville undvika sådana här mindre angenäma överraskningar.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Härefter föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av sekreterarens hos justitiekanslersämbetet tjänsteställning och avlöning;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under andra huvudtiteln för täckande av vissa förskott;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt statsbidrag till vissa alkoholistanstalter; och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg åt yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Ang. beredande
av vissa
tjänstelokaler
i fastigheten
nr 1 i kvarteret
Sjöhästen.

Vid föredragning härpå av statsutskottets utlåtande, nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till beredande av lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen åt viss del av krigsarkivet m. m. lämnades på begäran ordet till

Herr Nilsson i Kabbarp, som anförde: Herr talman! I den föreliggande propositionen äskas bl. a. ett belopp av 68,800 kronor till anordnande av lokaler i kvarteret Sjöhästen för krigsarkivets räkning. Enligt planen för detta byggnadsarbete skulle dessa lokaler uppvärmas genom varmluftledning.

Nu har det emellertid, sedan utskottet behandlat detta ärende,

upplysts från riksarkivarien, att enligt all tillgänglig erfarenhet taga arkivalier skada av sådan uppvärmning, och han anser därför att det i stället bör användas värmeledning med varmvatten. Riksarkivarien har därför bett mig framhålla detta önskemål, att det måtte bli varmvattenledning. Det skulle draga en merkostnad av 2 à 3 tusen kronor. Jag hoppas, att departementschefen efter den påpekning, som göres i detta ämne — den har visst redan gjorts i första kammaren — skall vara vänlig att vid arbetets utförande se till, huruvida det icke lämpligen kan göras så, som man från detta sakkunniga håll önskar. Jag har förvissat mig om, att mina kamrater på avdelningen inom utskottet icke ha något emot, att så måtte ske.

*Ang. beredande
av vissa
tjänstelokaler
i fastigheten
nr 1 i kvarteret
Sjöhästen.
(Forts.)*

Jag har intet annat yrkande att göra än på bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Statsutskottets utlåtande, nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande å ordinarie stat av kontrollstyrelsens avdelning för rusdrycksförsäljningssärenden m. m. jämte en i ämnet väckt motion föredrogs nu; och yttrade därvid:

*Ang. kontroll-
styrelsens av-
delning för
rusdrycks-
försäljnings-
ärenden.*

Herr Nylander: Herr talman! Då jag icke kan underlåta att uttala mina betänkligheter mot det beslut, som kammaren nu går att fatta, vill jag, utan att göra något yrkande, då min uppfattning här står emot ett enhälligt statsutskott, dock understryka de i motionen framlagda synpunkterna. Samtidigt kan jag icke underlåta att uttala den förhoppningen, att kontrollstyrelsen för framtiden må handhava sin mer än någonsin granulaga uppgift med all den varsamhet och försiktighet, som äro nödvändiga, för att den enskilda näringsfriheten ej skall undergrävas och den personliga friheten ej i otillbörlig grad inskränkas.

Jag har, herr talman, som sagt för övrigt intet yrkande.

Herr Engberg: Herr talman! Jag vill icke underlåta att begagna detta tillfälle för att ge uttryck åt en uppfattning, som jag hyser med anledning av den av herrar Nylander, Norman och Lübeck väckta motionen.

Det statsutskottsutlåtande, som föreligger, har enhälligt bifallits av första kammaren, och samma torde nog också resultatet bli här. Men den i ämnet väckta motionen, vari yrkas avslag å hela det föreliggande förslaget, är ominös och tämligen beaktansvärd. Det är kanske en händelse, som ser ut som en tanke, att riksdagen har att behandla denna fråga just i samma dagar, som det medborgarförbund, saligt i åminnelse, vars hela ande står bakom denna motion, officiellt träder ur livet och, såsom jag hoppas, icke mera skall resa sig. Det är verkligen på det sättet med hela denna av herrar Ny-

Ang. kontrollstyrelsens avdelning för russtrycksförsäljnings-
arenden.

(Forts.)

lander och Norman avgivna motion, att den i själva verket är ett framläggande på kammarens bord av det gamla jäsande missnöjet inom detta supirihetens förbund gent emot den kontrollstyrelse, som sannerligen, säga vad man säga vill, här utfört ett arbete, för vilket den icke bör klandras.

Men jag vill också säga herr Nylander, att om man nu skall väcka motion i denna fråga, skall man bygga den på uppgifter, som icke äro felaktiga. Han har emellertid en felaktig uppgift, när han på sid. 19 i sin motion citerar, vad som uttalas i prop. nr 100 vid 1909 års riksdag. Han gör där ett citat, som han behändigt slutar just där det börjar, som är ett stöd för *raka motsatsen* till vad han påyrkar. Ty om vi titta på sista raden av det av herr Nylander anförda citatet, slutar den på följande sätt: »Från styrelsen utgå därför till ganska avsevärt antal särskilda föreskrifter, cirkulär m. m. till ledning för den stora kontrollpersonalen, och för dessas överensstämmelse med gällande lag och författningar är givetvis den i hithörande frågor föredragande administrativa ledamoten närmast ansvarig.» Men så heter det i fortsättningen i propositionen, och detta har herr Nylander icke talat om: »*Aven berörda åligganden synas mig kräva, att den administrativa ledamoten stülles i jämbredd med styrelsens tekniska ledamöter.*» Dessa sista ord angiva alltså uttryckligen, att han skall vara likställd med dessa andra ledamöter. Då nu de tekniska ledamöterna allt fortfarande stå i andra lönegraden, kan alltså icke ur detta citat hämtas stöd för att den administrativa ledamoten skall uppflyttas till tredje lönegraden. Jag måste alltså säga, att motionen på en av sina för bevisningen bärande och väsentliga punkter är byggd på en ren *citatförvanskning*.

Jag har, herr talman, velat uttala detta till protokollet, dels såsom en erinran om det lättvindiga sätt, varpå man från herr Nylanders sida har motionerat i denna fråga, dels ock såsom en erinran, att det sannerligen hade varit bättre, att man icke ifrån det håll, som här representeras av medborgarförbundet, försökt sig på denna attack gent emot kontrollstyrelsen.

Herr Nylander: I anledning av vad herr Engberg nyss anförde, ber jag få meddela, att denna motion icke har det ringaste med medborgarförbundet att skaffa. Den är endast ett uttryck för en uppfattning, som, herr Engberg må säga vad han vill, hysas av stora delar av vårt folk, lät vara, att herr Engberg själv är av en annan åsikt.

Att komma och beskylla mig för citatförvanskning, då jag i alla fall tagit det citerade stycket ur den anförda propositionen vid 1909 års riksdag, anser jag icke heller vara på sin plats.

Kvar stå, trots herr Engbergs nyss hällna anförande, de av mig framhållna farhågorna, som faktiskt förefinnas, jag säger det ännu en gång, inom stora delar av vårt folk.

Såsom jag redan i mitt förra anförande yttrade, har jag här intet yrkande att framställa, men jag har som sagt icke kunnat

underlåta att till kammarens protokoll uttala den förhoppning, att kontrollstyrelsen må utöva sin framtida verksamhet med den försiktighet och varsamhet, som sannerligen äro av nöden.

Ing. kontroll-
styrelsens av-
delning för
russtrycks-
försäljnings-
ärenden.
(Forts.)

Herr Hamrin: Herr talman! Om icke tiden vore så långt framskriden, skulle det vara intressant att närmare ingå på den motivering, som motionärerna här lämnat för sin framställning. Den är verkligen, om herrarna behagade observera densamma, av ett mycket märkligt innehåll. Ty här vill man insinuera, att en ämbetsmans tjänsteställning och lönevillkor skulle i någon mån göras beroende av de åsikter, som han företräder. Man reser nämligen motstånd mot Kungl. Maj:ts proposition på den grund, att man har en viss rädsla för, att den här föreslagna nya avdelningen och framför allt dess chef skall gå andra vägar eller i sitt arbete visa en annan uppfattning, än vad dessa herrar motionärer för sin del behaga hysa. Det förefaller således, som om man befarade, att den nye chefen skulle utnyttja möjligheterna på ett visst sätt, alldeles som motionärerna här säga. Den fasta anställningen och lönens storlek skulle sålunda, som jag nyss sade, göras beroende av åsikter i spritfrågan. Vi, som sätta folknykterheten i första rummet och de näringsidkare och den allmänhet, som motionärerna tala om, i andra rummet, vi tro och vi fordra av denna nya avdelning och dess chef, att den i sitt makttrålgående arbete icke skall gå utanför de lagar, som vi ha, men se till, att verkligen dessa lagar i sin fulla utsträckning uppehållas, även om de komma att tangeras de intressen, som ligga herrar motionärer så varmt om hjärtat.

Herr Nylander: Herr Hamrin talade om åsikter. Jag brukar ha respekt för andras åsikter, och det har jag också haft, även om jag vågat framlägga denna motion. Här gäller icke att komma åt någon viss tjänsteman, såsom herr Hamrin vill insinuera. Jag vill såsom stöd härför endast understryka, vad som står å sid. 18 i motionen, men vilket herr Hamrin försiktigtvis undviker att omnämna, nämligen löneregleringskommitténs stora betänkligheter mot detta förslag, grundade på det förhållandet, såsom här står, eller att kommittén har »i detta avseende särskilt fäst uppmärksamheten vid det samband, som för närvarande består mellan styrelsens äldre avdelning, vars ledamöter äro tjänstemän i andra lönegraden, och den nya avdelningen för brännvinsförsäljningsärenden, ett samband som såsom kommittén framhåller fått sitt uttryck i vissa bestämmelser i instruktionen för kontrollstyrelsen». Det är icke alls några personliga »åsiktsskal», som ligga bakom detta, utan det är verkligt sakliga skal, som bl. a. tagit sig ett uttryck i löneregleringskommitténs betänkande.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag kan icke lämna den gensaga, som den ärade talaren här gjorde, utan något svar. Jag vill fästa uppmärksamheten på, vad motionärerna här verkligen skriva. De säga bland annat i sin motion: »Det råder en tämligen allmänt

Ang. kontrollstyrelsens avdelning för rusdrycksförsäljningsärenden.

utbredd mening, att det sätt, varpå kontrollstyrelsen på dess avdelning för brännvinsförsäljningsärenden — det heter emellertid icke så, herr Nylander, utan »avdelningen för rusdrycksförsäljningsärenden» — inom ramen för nu gällande lagstiftning fullgjort sitt värv, ej varit i allo lyckligt, och man har väl ej utan skäl trott sig förmärka en tendens hos ledningen att till det yttersta utnyttja de möjligheter för utveckling i restriktiv riktning, som rusdryckslagsstiftningen innebär, samt att begagna tid förhållandena för att flytta fram positionerna till allt större uppsiktsbefogenhet. Denna strävan bör knappast lämnas obehindrad» etc. Och sedan tala motionärerna i fortsättningen längre ned därom, att det behövs »mättfullare krafter» och att dessa böra beredas »möjlighet att göra sig verksamt hörda». Vidare talas det i motionen om »ett omotiverat ökat inflytande på ärendenas handläggning och avgörande» o. s. v. Talar icke detta sitt tydliga språk just i den riktning jag nyss angav?

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 19.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av kommerskollegii verksamhet under år 1919 m. m.

Punkterna 1—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. inspektion över vissa elektriska anläggningar.

Sedan *punkten 16*, angående anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring härefter föredragits, anförde

Herr L ü b e c k: Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid med något längre anförande i denna punkt, utan vill här endast uttala det önskemålet, att Kungl. Maj:t måtte till nästkommande riksdag framkomma med förslag till kommerskollegii nya organisation och därvid även behjarta de önskemål, som man från industriens sida måste hysa därom, att den elektriska inspektionen måtte försättas i mera tidsenligt skick, än vad som för närvarande kan anses vara förhållandet. Det är absolut nödvändigt, att denna inspektion blir försedd med större arbetskrafter, än som för närvarande stå den till buds och vad den skulle få även med den förstärkning, som Kungl. Maj:t nu föreslagit.

Det är vidare nödvändigt, att lönevillkoren för de elektriska inspektörerna förbättras. Det kan givetvis icke vara rimligt, att dessa inspektörer, som tillsattes för omkring femton år sedan, ännu skola stå kvar vid ungefär samma lönevillkor, som fastställdes vid befattningarnas inrättande. Det är icke heller rimligt, att den ofant-

liga arbetsbörda, som denna inspektion fått sig pålagd under loppet av dessa femton år, skall ombesörjas av en personal, som under hela denna tid praktiskt taget icke blivit utökad. Arbetsbördan har ju ökat i samma mån som utvecklingen på detta område har gått framåt, och huru storartad denna utveckling varit, torde säkerligen vara bekant för envar av kammarens ledamöter. Det är under sådana förhållanden icke tänkbart att denna inspektion nu skall kunna fullgöras på åsyftat sätt.

Ang. inspektion över vissa elektriska anläggningar.
(Forts.)

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 20.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående vissa ändrings- och inredningsarbeten i riksdagshuset; och yttrade därvid:

Ang. vissa ändringsarbeten i riksdagshuset.

Herr Tengdahl: Jag kan vid föredragningen av detta ärendet endast beklaga, att bankoutskottet icke funnit anledning att upptaga det under punkt 6 i riksgäldsfullmäktiges framställning gjorda förslaget, nämligen om höjning av taket i tre rum i attikvåningen, vilka rum nu begagnas såsom möteslokaler. Man säger, att en omändring av dessa rum hör till det större ombyggnadsförslaget. Jag kan dock för min del icke inse, varför detta ändringsarbete icke skall kunna tagas fullständigt fristående.

De ifrågavarande rummen användas nu, som sagt, till möteslokaler, men de äro så låga, att när man kommer in där, får man närmast en känsla av, att man proppats in i en säck. När sedan en mängd lindrigt sagt tankspridda människor sitta och bolma rök i dessa lokaler, som icke ha någon ordentlig ventilation, blir det alldeles outhärdligt att vistas där. Man kan väl ändå icke gärna frågå, att det vore riksdagen värdigt att tillhandahålla de olika partierna fullt tillfredsställande samlingslokaler, som stode tillgängliga uteslutande för det ändamålet.

Medan jag har ordet, skall jag även be att få uttrycka min förvåning över utskottets arbetssätt — vilket måhända är fullkomligt konstitutionellt riktigt — i det att utskottet icke ens orkar att yrka avslag på en sådan riksgäldsfullmäktiges framställning, som icke finner nåd inför utskottet. Därigenom bli ju dessa riksdagens egna fullmäktige sämre ställda än Kungl. Maj:t, ehuru dessa fullmäktige ju äro likställda med Kungl. Maj:t i det hänseendet, att deras yrkanden gå direkt till riksdagen. Genom detta utskottets arbetssätt blir en enskild riksdagsman förhindrad att yrka bifall till en framställning, som kommit ifrån riksdagens egna fullmäktige, därest icke utskottet tillstyrker densamma.

I detta sammanhang kan jag icke heller underlåta att påtala ytterligare en sak, nämligen det oskick, vartill icke blott bankoutskottet, utan även flera andra utskott göra sig skyldiga, i det att, då byggnadsärenden förekomma, ritningar till de ifrågavarande ären-

Ang. vissa
ändringsar-
beten i riksdags-
huset.
(Forts.)

dena icke finnas tillgängliga vare sig i denna sal eller närmast angränsande rum.

Jag har, såsom höres av mitt yttrande, sympati för riksgäldsfullmäktiges förslag nr 6. Det har emellertid icke lyckats mig att uppdriva några ritningar till ifrågavarande förslag, och det kan väl icke gärna anses vara en enskild riksdagsmans vare sig rättighet eller skyldighet att gå på jakt efter ritningar i ett annat hus på andra sidan Drottninggatan.

Jag har icke något yrkande att framställa.

Herr Kristensson: Med anledning av den anmärkning, som här framställts av den närmast föregående talaren i fråga om utskottets handläggning av detta ärende, vill jag blott hänvisa till, att utskottet här handlat fullkomligt konstitutionellt och i enlighet med grundlagarna. Fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken ha icke någon som helst möjlighet eller rättighet att till riksdagen avgiva motioner eller propositioner, vad man nu vill kalla det, utan de inlämna sina framställningar till vederbörande utskott, och detta använder sig sedan av sin motionsrätt. Så har det varit sedan gammalt beträffande dessa institutioner.

Nu ville visst den föregående ärade talaren ha detta förhållande ändrat därhän, att de framställningar, som ingivas av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, skulle bliva föremål för yttrande och hemställan från utskottets sida även i de delar, där utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka vad som sålunda föreslagits, på det att därigenom enskilda riksdagsmän måtte beredas möjlighet att yttra sig om och framställa yrkande rörande alla delar av en från dessa fullmäktige ingiven framställning. Jag vill bestämt påstå, att det i så fall icke skulle ha varit någon utsikt till, att utskottets utlåtande över exempelvis nu förevarande framställning från riksgäldsfullmäktige skulle ha blivit färdigt förrän fram emot midsommar. Det är för övrigt många ärenden, som utskottet återförvisar till dessa institutioner, och jag tror, att detta kan åtminstone i någon mån bidraga till att förkorta tiden för riksdagens samvaro. Är för övrigt ett dylikt ärende av den art, att det ändå kräver sin lösning, står ju den möjligheten öppen för varje enskild riksdagsman att vid nästkommande riksdag väcka motion i saken, och sedan kan ju yrkande i enlighet därmed framställas här i kammaren.

När den föregående talaren här vände sig emot utskottet, för att det icke tagit upp vissa punkter i riksgäldsfullmäktiges framställning, var det närmast en punkt, som han därvid avsåg, nämligen förslaget om höjning av de rum i de tillfälliga utskottens lokaler, som användas till vissa sammanträden. Utskottet har här icke velat gå närmare in på detta förslag av två skäl. För det första var det delade meningar om, huruvida det verkligen kunde vara lämpligt att vidtaga en dylik höjning i fråga om blott den lilla del av dessa utskottslokaler, som förslaget gällde. Det finns tre rum alldeles bredvid, och om man nu blott skulle höja taket i de av riksgäldsfullmäktige åsyftade rummen, skulle endast halva utrymmet i nämnda utskottsvåning

bli föremål för en ändring. Det andra skälet är huvudsakligen det, att denna omändring borde anstå till dess att den stora byggnadsfrågan togs upp till avgörande. Utskottet har här understrukit, att lokalutrymmet i riksdagens hus nu är taget i anspråk till det allra yttersta och att vi för att bereda rum för särskilda utskott och diverse andra ändamål ovillkorligen måste snarast taga itu med denna påbyggnad av riksdagshuset, oavsett om den skulle kosta kanske bortåt miljonen. Utskottet har den uppfattningen, att det är en åtgärd, som är nödvändig.

Det är även en annan sak, som här låtit något litet tala om sig i en reservation som avgivits av två av utskottets ledamöter, och jag skall nu be att få säga något även i den delen. Det gäller här en punkt i fullmäktiges framställning, som utskottet icke heller upptagit, nämligen förslaget om entresolering av det nuvarande pappersmagasinet. Utskottet har där ställt sig på samma ståndpunkt, som utskottet intog föregående år i samma fråga, nämligen att i detta hus med dess dyrbara tomtutrymme icke bör finnas ett stort magasin för alla gamla kommittéhandlingar, utan dessa massor av kommittétryck måste bortskaffas från huset. Vi ha nu icke inom utskottet velat gå med på det framlagda förslaget i denna del med dess till 17,000 kronor beräknade kostnad, då vi icke hade någon som helst garanti för att vi icke om ett par, tre år skulle stå i samma dilemma som det, vari vi för närvarande befinna oss. Riksgäldsfullmäktige ha på grund av direktiv från riksdagen bortskaffat ur riksdagshuset en del av det tryck, som förut låg på riksdagshusets vindar, och det är blott att fortsätta på samma väg.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 21.

Härefter föredrogs vart för sig bankoutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om ytterligare bidrag till utgivande av arbetet »Helgeandsholmen och Norrström från äldsta tid till våra dagar»;

nr 67, angående vissa ändringar i bankoreglementet; och

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek jämte en i ämnet väckt motion.

Utskottets förslag i dessa utlåtanden biföllos.

§ 22.

Slutligen upptogs till behandling lagutskottets memorial, nr 61, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 57 i anledning av dels Kungl. Maj:ts propo-

*Ang. vissa
ändringsar-
beten i riksdags-
huset.
(Forts.)*

*Ang. ändring
i värnplikts-
lagen.*

Äng. ändring
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

sition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen, dels ock i anledning därav väckt motion.

Ordet begärdes därvid av

Herr Lindqvist i Kosta, som yttrade: Som kammaren behagade finna, har jag jämte herr Helger reserverat mig mot det sammanjämningsförslag utskottet här kommit med. Inom utskottet ha vi yrkat, att sammanjämnningen måtte så göras, att andra kammaren frånfölle sitt beslut i fråga om § 27 och första kammaren frånfölle sitt beslut i fråga om 32 och 33 §§. Genom ett dylikt beslut skulle riksdagen ha gått med på den föreslagna övningstiden för viss studerande ungdom men avslagit mönstringsskyldigheten för landstormsmän. Genom att nu bifalla sammanjämningsförslaget skulle riksdagen godtaga denna mönstringsskyldighet för landstormsmän. Detta kan jag icke finna vara nödvändigt. Jag kan icke vara med om detsamma och ber därför få yrka avslag på utskottets sammanjämningsförslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial nr 61, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 56 ja mot 54 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 23.

Herr talmannen meddelade, att sedan han i enlighet med kammarens beslut den 25 innevarande maj avsänt ett hälsningstelegram till danska folketinget, härå ingått ett telegrafiskt svar, som upplästes, så lydande:

Riksdagens Andra kammare, Stockholm.

Folketinget har med hjertelig Tak modtaget Andra kammarets Lykönskning som Udtryk for den stadig øgede Fællesskabsfølelse mellem de nordiske Lande.

Pedersen-Nyskov. Formand.

§ 24.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att fredagen den 31 innevarande maj företaga val av dels tre representanter för kammaren att närvara vid Lunds universitets 250-årsjubileum, dels ock två suppleanter för dessa representanter.

§ 25.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från jordbruksutskottet:

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen, dels ock i propositionen med förslag till tillägsstat för år 1918 gjorda framställningar angående anslag till lantmäteriundervisningen;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av folkskoleseminariets i Falun äldre tomtområde m. m.; och

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av den rätt till vatten och strömfall i Klarälven, som tillkommer kyrkoherdebostället $\frac{1}{12}$ mantal eller 80 öre skatt Östra Råda i Norra Råda socken; samt

från andra särskilda utskottet:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen m. m.;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta m. m.;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av statsinspektion över fattigvården m. m.; och

nr 265, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fattigvården m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 26.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående omorganisation av skeppsgosseutbildningen m. m.;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande flottans och kustartilleriets avlöningsanslag;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag

för en statens kraftstation vid Motala samt för förberedande åtgärder för Vänerens reglering;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens deltagande i kostnaden för reglering av vissa till Dalälvens vattensystem hörande sjöar;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag å 1918 års tilläggsstat för distributionsanläggningar för statens kraftverk;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för statens industrikommission för tillgodoseende av landets importbehov av industriella råvaror;

nr 178, angående anvisande av anslag för förvärvande av aktier för statens räkning i Limedsforsen—Särna järnvägsaktiebolag;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 25 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslaget till hospitals underhåll; och

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 79 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjord framställning angående anslag till statsinspektion av fattigvården;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en dräneringsfond m. m. ävensom tre i ämnet väckta motioner;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stater för lantbruksstyrelsen, statskonsulenter och statens fiskeriadministration m. m. ävensom fyra i ämnet väckta motioner;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av ersättning till ledamöterna i ett vid lantbruksstyrelsens sida ställt lantbruksråd ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till lantförsvaret av vissa områden, tillhörande kronoegendomarna Kungsgården nr 1, Västbyn nr 1 samt Västerhus nr 1 och 2 i Frösö socken av Jämtlands län ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 122, i anledning av väckt motion om uppförande å 1918 års tilläggsstat av ett från indragna brännvinsförsäljningsmedel utgående anslag till hushållningssällskapen;

tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av herrar Hammarskjölds och Söderhielms motion, nr 237, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om anställnings- med flera förhållanden för underbefälet vid hären.

§ 27.

Justerades protokollsutdrag.

§ 28.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Hedin</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 30 maj,	
» <i>Jönsson</i> i Boa	» 3 » » » 30 »	
» <i>Eronn</i>	» 6 » » » 30 »	
» <i>Persson</i> i Fritorp	» 3 » » » 30 »	
» <i>Eklund</i>	» 9 » » » 31 »	och
» <i>Swartling</i>	» 3 » » » 31 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 2,52 på natten.

In fidem
Per Cronvall.
